

RINGERIKE.

Agnes Vibe - 50

**Din bank —
også i fremtiden**

sparebanken
ANOR

Region Buskerud, Hole / Ringerike

RINGERIKE

1990

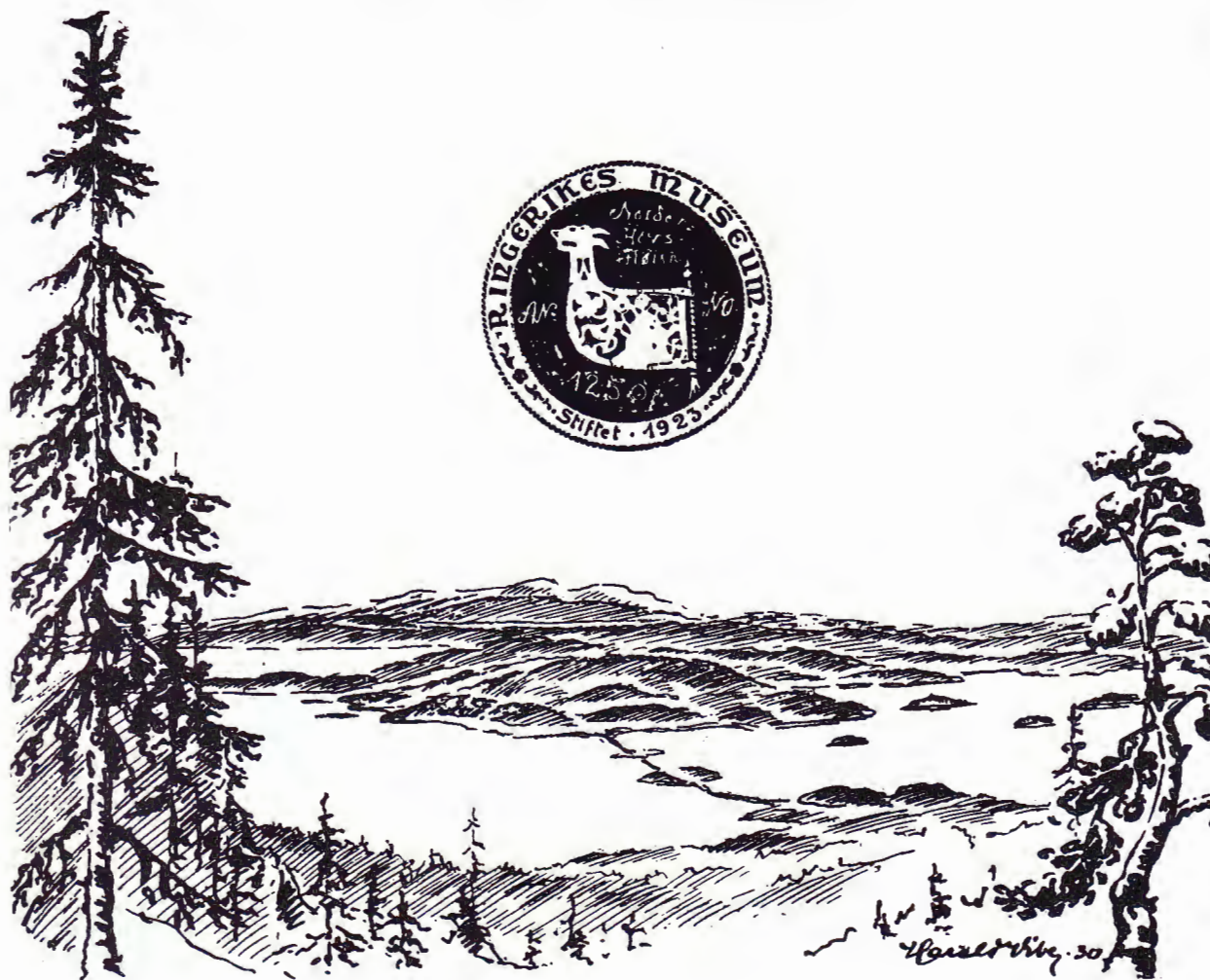
(Hefte nr. 62)

UTTGITT AV

RINGERIKES MUSEUM
RINGERIKE UNGDOMSLAG
OG RINGERIKE HISTORIELAG

REDAKSJON:

INGEBJØRG LILJEDAHL
PETER TANDBERG
TRYGVE GJERALD, FORRETNINGSFØRER

INNHold:

Haugsbygda brenner, av Elling M. Solheim	3	Behandling av sterke magesmerter, av J. Stang (1860)	39
Glimt fra aprildagene på Ringerike 1940, av Per Chr. Hurum	4	Minder fra Ungdomsaarene, av H. I. Heen	40
Felttoget 1940, av Brynjulf Eggen	12	Eineren, av Leif Næssan	43
Bekken, av Lars Lyse	14	Orgler og organister i Norderhov, av A. F. Ringkjøb	44
Stranden skole, av Leif Næssan	15	Sjelden bibel på Ringerike Museum	51
Kvinnernes frivillige arbeidshjelp	18	Betingelser for å ha radio	52
Rambergstua i Ådal, av Peter Tandberg	20	Kringkasting-bevis	53
Dikt av Lars Lyse	21	Referat fra ungdomslagene	54
Norderhov gamle prestegård, av Peter Tandberg	22	Årsberetning, Ringerike Historielag	56
Hverven på 1800-tallet (Del II), av Olav Lindstad	28	Regnskap for 1989, Ringerike Historielag	57
Veiistorie i Åsa, av Otto Frydenlund	34	Status pr. 31. des. 1989, Ringerikes Museum	57
Fra Rinna Sag i Aadalen, av Ingeborg Elsrud	36	Årsmelding 1989, Ringerikes Museum	58
Arent Johan Schjong, av Peter Tandberg	38	Driftsregnskap, Ringerikes Museum	59

FORSIDEN:

Den tyske krigskorrespondent Eimers' tekst til fotoet er:

"Den 15. har norske styrker satt i gang et motangrep og kastet våre sikringsstyrker tilbake fra Haug til Hønefoss, hvorved deler av Haugsbygd gikk opp i flammer. Om morgenen den 16. kom 7 panservogner til Hønefoss. Med hjelp fra disse gikk IR 236 på nytt til angrep".

Odd Aspheim har skaffet omslagsfotoet.

Haugsbygda brenner

Mitraljøsene hadde hostet den lange, snøtunge dag.

Guttene våre var gått i stilling - det raste et slag.

Nå mørknet det tett og stille.

Over de snøbare marker la snøen sitt hvite lag.

Vi sto i den voksende natten med såre, forskremte sinn.

Larmen der ute avtok - nå sovnet den langsomt inn.

Vi hørte hverandres hjerter.

Da steig over svarte åser et selsomt, flakkende skinn.

Det vokste, det bredte seg grådig - et blodig gapende sår.

Himlen dirret av hete over den frysende vår.

Da klaget en kvinnestemme:

«Frå Haugsbygda Ljøsken kommer! Der brenner det gård ved gård.»

Så ble det stille i grenden. Litt sus av snøen som falt.

Tankene sto i floker - vi kjente hva stunden gjaldt.

Tenkte på skyldfolk og venner,

på gårder og trær vi elsket - nå var det så nær oss alt.

*Gamle ærverdige Klekken bak kronenes grønne hang,
med minner fra svunne tider og «Kandidaten» som sprang
så lettbenet på skreppesferden.*

Nå blusset de blanke ruter, vemodig - for siste gang.

Solglade, vene Haugsbygd - nå var den i dødens makt.

Dette var første timen på frihetens nattevakt.

Det var ingen dag i vente.

Himmel og jord sto stumme. Var ordet, det siste, sagt?

*Slik sto vi, med rådløs smerte, i landets veldige favn
og brente i våre hjerter for evig dyrets navn.*

De døde har sovet lenge -.

De som stupe i striden, men reddet vårt flagg i havn.

Glimt fra aprildagene på Ringerike 1940

Av Per Chr. Hurum

Hjemmestyrkemuseet D14.2 på Norderhov Gamle Prestegård har det siste året fått materiale som gir bedre innblikk i noe av det som skjedde på Ringerike i april 1940, og hvordan så vel norske som tyske soldater opplevet kampene.

Jeg starter med utdrag av "Norwegen Tagebuch der 2. Kompanie IR236" skrevet i mai 1940, sannsynligvis av kompanisjefen.

1939

27. aug.

Med mobiliseringsordren lydende "øvelser på samleplatsen inntil videre", opplever vi en spennende reise til Münster for oppsetting i infanterikasernen.

1. sept.

Marsj mot bunkerstillingen ved Dahnen. Underveis hører vi meldingen fra Riksdagen om at den ventede krig mot Polen er i gang.

3. sept.

England og Frankrike erklærer krig.

1 - 28. sept.

Bunkerliv i Dahnen. Vi vedder om hvor mange dager eller i høyden uker krigen vil vare.

22. okt.

En desertør blir skutt i Ringhuscheid ved morgengry.

Togreise, flytur, marsjering

Tirsdag 9. april

Siden kl. 8 har toget vårt rullet over de nordtyske slettene. Utenfra ser det nærmest ut som et turisttog. 10 ukers opphold i Gross-Born ligger bak oss. Disse ukene var slutten på de fem månedene vi har tilbrakt på Vestvollen, og de

har disiplinert oss for den innsatsen som vi har ventet så lenge på.

Vi aner at denne innsatsen nå ligger foran oss. Vi har visst at det foregår noe i Norden, helt siden bataljonsjefen i dag tidlig i Stendal fortalte oss at tyske tropper har rykket inn i Danmark og Norge. Hensikten med dette er å komme et mulig engelsk nøytralitetsbrudd i forkjøpet. Etter Berlin bøyer toget vårt av mot Hamburg. Det bærer nordover.

Torsdag 11. april

Allerede kl. 4 om morgenen står vi på flyplassen i Neumünster og venter på transportflyene som skal bringe oss til Oslo. Vi ser stadig fly som tar av og flyr nordover. Men det blir middag før "våre" Ju 52 viser seg. De kommer fra Oslo, flygerne har ikke sovet på to døgn, men etter en times hvil går de opp igjen og nå med oss ombord.

Kl. 16.30 går flyene våre ned på Oslo lufthavn. Lyst solskinn møter oss. Stemningen stiger når vi en time senere kjører mot Drammen i beslaglagte busser og på gode veier.

Fredag 12. april

Det vennlige inntrykket av Drammen blekner fort når vi hører at norske soldater har sprengt bruene over Drammenselva ved Åmot og Hokksund. Idet bussen med Kp 1 svinger inn på Vikersundbrua, blir den beskyttet fra Vikersundsiden. I samme øyeblikk smeller en sprengladning, og brua styrter sammen. I skuddvekslingen som følger faller kamerat Klausen fra Kp 4 som den første i bataljonen.

Søndag 14. april

Kl. 03.00 er vi igjen på mars. Ved Ask blir Kp 3 foran oss mottatt av

enkelte geværskudd ved ei sprengt jernbanebru, men det stopper ikke oss. Vi trodde at fienden ville forsvare byen Hønefoss, men det skjer ikke. Tidlig om morgenen besetter vi fra sør de omliggende høydedragene og marsjerer en time senere inn i byen uten at et eneste skudd faller. Samtidig rykker regimentets Bn II og III inn fra øst. Disse har tatt seg fram langs Tyrifjordens høyre bredd under stadige kamper. Et stort antall fanger blir samlet på jernbanestasjonen, og noen norske snikskyttere blir om aftenen skutt utenfor byen.

Norsk oppsetning

Til tross for at det ikke gikk ut noen mobiliseringsordre fra regjeringen, begynte fremmøte av befal og menige på Helgelandsmoen allerede 9. april. De første små vaktlagene ble satt opp, og av frykt for flyangrep, ble det besluttet å evakuere materiellet til Brandbu (flyangrepet kom 11. april om formiddagen). Evakueringen var et mesterstykke i improvisering. I løpet av 3 døgn, mest om natten, ble materiellet fraktet på elendige veier i vårløsningen.

Så vel transporten som mottakelsen på Brandbu var så godt organisert at man her i løpet av 4 døgn satte opp og utstyrte 12 geværkompanier, 12 mitraljøsetropper, 2 bombekasterropper, pluss en rekke hjelpeavdelinger. Det hele ble stadig avbrutt av flyalarmer som en dag var oppe i 40. Oberst Mork karakteriserte situasjonen slik:

"Det var fare for at materiellet kunne kommet i uorden, kanskje helt kaos. Man kunne risikere at viktig og helt nødvendig materiell ikke kunne finnes igjen på det nye stedet, og at troppene kunne ha

blitt stående uten dette. Det kunne ha stanset og umuliggjort mobiliseringen av IR6's linjeavdelinger. Det kunne blitt ikke mindre enn skjebnesvangert og førte til katastrofe."

Direktør Gunnar Skjøsberg opplevet oppsettingen på Brandbustlik: "Man meldte seg for mottakelsessjefen, som henviste vedkommende til et kompani hvor han videre ble henvist til sin tropp. Befalingsmann for denne skrev opp navn og adresse i en notisbok og spurte om vedkommende tidligere hadde utført militærtjeneste, spesielt om han kunne betjene mitraljøs eller maskingevær. Våpenart forøvrig eller avdeling hadde på dette tidspunkt intet å si. Mange av ungdommene hadde ingen militær opplæring. Hver mann fikk så ordre om å gå inn på depotet og ta det som var fornødent og deretter hurtigst mulig stille ved sin tropp. Det hele gikk usedvanlig greit og raskt unna, til tross for de vanskelige forhold ledelsen arbeidet under."

Det fremgikk av 2. kompanis dagbok at 1. bataljon av IR 236 gikk frem vest for Tyrifjorden. Den 11. april begynte det tyske hovedangrepet fra Oslo-området mot Ringerike. Ved Smedstadgrenda nær Skuibakken i Bærum ble de møtt av Kp. 3/IR 6 under kaptein Braathen. I denne første skuddvekslingen falt Nils Lien fra Hønefoss. Trefningen fortsatte, og så hendte følgende (Jeg overlater ordet til Olav Bech):

Krigsminne

Da krigen kom til Norge den 9. april 1940, hadde jeg 14 måneders militærtjeneste bak meg. Jeg hadde gjennomgått infanteriets befalsskole og var en meget fersk og uøvet sersjant som tilhørte Infanteriregiment nr. 6, Hønefoss.

Overensstemmende med mobiliseringsordren møtte jeg på Helgelandsmoen den 9. april 1940, fikk utlevert våpen og utstyr og ble sendt sydover langs veien til Oslo for å stanse tyskerne så godt vi

kunne. Jeg var nestkommanderende i en tropp på ca. 30 mann.

Innimellom hendte det selvsagt en hel del som det her vil føre for langt å fortelle om. Jeg vil bare skrive om en episode som jeg var delaktig i, og som jeg synes er interessant.

Det hendte ca. 3 km syd for Sollihøgda, omtrent der veien flater ut mot Sandvika. Vi hadde anlagt brukbare stillinger og klarte å stanse tyskerne. Det var en del skuddveksling, men ellers ingen bevegelse på noen av sidene.

Etter noen tid hørte vi at en tysker ropte: "Verhandlung - Verhandlung" (forhandling). Vi ble selvsagt oppglødde og trodde vi hadde taket på fienden. Vi på vår side ropte tilbake: "Hierüber ohne Waffen" (herover uten våpen), hvoretter en vanlig norsk personbil med et hvitt flagg som stakk ut av sidevinduet kom kjørende mot oss. Jeg hadde gleden av å stå midt i veien, og jeg rettet min 11,25 mm Colt pistol mot bilen som da stanset. På mitt gebroknede artiumstysk spurte jeg hva de ønsket. En meget flott ung løytnant svarte at han ville forhandle med vår bataljonssjef.

Jeg tok med meg en soldat med gevær, og vi satte oss inn i bilen. I tillegg til den tyske løytnant Mülauer, var det også en tysk underoffiser som kunne tale litt svensk. Vi kjørte til min bataljonssjef, kaptein Axel Baumann, som hadde sitt hovedkvarter på en gård mellom Sundvollen og Vik. Han hadde installert seg i stuen på gården, der vi gikk inn. Kapteinen var ikke inne i stuen da vi kom, så vi ble stående langs veggene sammen med disse to tyskerne. Kaptein Baumann lot oss vente en stund - stemningen var trykket - ingen sa noe ting.

Endelig, som et uvær, kommer kapteinen inn i stuen og satte seg ved skrivebordet (han var i fullt feltantrekk med pistol). I en brysk tone sa han: "Was wünschen Sie?" (Hva ønsker dere?). Til det sa den tyske løytnanten: "Betrachten Sie

uns als Freunde oder als Feinde?" (Betrakter dere oss som venner eller som fiender?). Baumann reiste seg da meget raskt opp fra stolen og skrek ut idet han slo knyttneven i bordet: "Als Feinde" (Som fiender).

Noen videre forhandlinger ble det ikke etter dette. Dette opptrinn virket meget bra på oss norske som var til stede. Moralene ble styrket - den militære innstilling var det ikke tvil om i alle fall. Som kjent hadde Quisling holdt en tale der han truet oss norske soldater med de verste represalier dersom vi fortsatte kampen mot tyskerne.

De to tyskerne ba deretter om å få møte den norske regimentsjefen, og de fikk anledning til det. Dessverre fikk ikke jeg være med til dette møtet, så jeg dro tilbake til mine soldater og stillingene syd for Sollihøgda. Etter et par timer kom de to tyskerne også tilbake til sine egne tropper.

En kan lure på hva som var hensikten med disse forhandlingene. Som senere yrkesoffiser har jeg tenkt meget på dette. Jeg tror deres viktigste hensikt var å vinne tid. Som kjent er det forbudt å kjempe eller gå til angrep mens forhandlinger pågår. Dette ble lojalt fulgt av oss.

Tyskerne trengte tid til å få frem forsterkninger fra Oslo for å komme videre. Ved hjelp av forhandlingene fikk de den nødvendige tid til å få frem forsterkninger. To timer etter at forhandlingene var over, gikk nemlig tyskerne til angrep på oss, og vi ble tvunget tilbake.

En annen hensikt med forhandlingene var antakelig at tyskerne selvsagt gjerne ville se i hvilken forfatning den norske soldaten var - om vi hadde artilleri - stridsvogner etc. Selvsagt også for å se i hvilken forfatningen veiene var, moralene i den norske hær m.v. Tyskerne burde selvsagt i denne situasjon hatt bind for øynene - etterpå er alt så lett.

→

Vel, dette var bare et lite intermezzo som skjedde den 11. april. Krigen gikk sin gang med stadig nye opplevelser.

Nordmennene trakk seg om natten tilbake forbi Sundvollen. Tyskerne fulgte neste dag etter. Ryktene fortalte ut over sommeren at en norsk bussjåfør hadde kjørt bussen sin, full av tyskere, ut for veien og ned i stupet ved Skaret. Ryktene var hardnakkede og førte til at det ble diktet en sang der én buss var blitt til tre busser. Denne sangen har funnet veien til Danmark og blitt skrevet av der, sammen med en rekke andre patriotiske dikt og sanger. Museet har fått dette heftet av Trond Bergsund i Ådalen.

Kampene Vik

Løytnant Snersrud (senere sjef for HS-området 1422 Ringerike og nestkommanderende for HS-distrikt 142) gjorde seg allerede i Bærum gjeldende med sin mitraljøsetropp. Han lå i stilling med sine folk ved den nåværende campingplassen ved Vik (se kartskisse) den 13. april ved 13-tiden da tyskerne begynte fremmarsjen fra Sundvollen med III. Bataljon IR 159, samt II. og III. bat. IR 236.

Ove S. Flaskerud skrev sine erindringer fra felttoget sommeren 1940. Under kampene i Bærum lå hans lag vakt på Bjørnstad gård i Hole mot eventuelle tyske fallskjermstyrker på Steinssletta. Vi lar ham fortelle om kampene ved Vik:

Vi lå i våre stillinger, spent på hva som ville skje i den nærmeste time. Alle gutta var stille. Alle hadde sitt å tenke på. Bygden lå også stille - hemmelighetsfull, som lå også den og venta på det som skulle skje. Det var ikke første gangen det var ufred her på Ringerike. Her har våre forfedre i tidens løp kjempet for rett og frihet - ofret liv og blod. Nå lå vi her - våren 1940 på samme sted for å verge vår rett og frihet.

Spenningen er stor i vår stilling. Våre kikkerter blir flittig brukt. Vi speider etter mål.

Jawohl, Herr Kapitän!

Han var en Schøyens busschaffør i ruten Hønefoss,

fra sør til nord og nord til sør igjennom "Skarets" trange dør har han kjørt alle oss.

Han var en Schøyens busschauffør i ruten Hønefoss.

Nu stod han med tre andre menn fra samme rutegjeng til tysk kontor beordnet hen.

En haubtmann med norsk tolk var den som talte - kald og streng.

Vaar mann var eldst av disse menn fra Schøyens rutegjeng.

"Her er en ordre", tolken sa, det gikk litt tungt og traatt:

"Saa mange folk hver buss kan ta skal dere kjøre straks herfra mot Hønefoss. Forstaatt??"

En av de fire rettet seg i ung og sikker tross:

"Hvis vi skal vise fienden vei blir det iallfall ikke jeg som drar til Hønefoss".

Han sa det stolt og rettet seg i ung og sikker tross.

"Er will nicht?" Et pistolskudd smalt og gutten segnet ned.

De andre tok et skritt, men "Halt" saa skarpt som om nytt skudd var falt holdt dem paa samme sted.

"Und jetzt. Ihr drei?" sekunder gjaldt har maatte gies beskjed.

Og eldste mann blev het og kald, men før hans tanke for en vei med slyng i hopetall og 60 meters loddrett fall et sted mot Tyrifjord.

Her skulde da i alle fall bli hev'n. Chaufføren svor.

Han hvisket fort: "I gjæletvi drar utfor hver og en".

De andre kvakk - saa nikked de: "Vi kan vel ta et kompani".

Men tolken blev litt sen - da skrek kapteinen: "Fahren Sie?" "Jawohl, Herr Kapitän!"

Tre busser startet - eldstemann tar tørn som nummer en.

Ved Sandvika er aapent vann, saa bøyes op i snedekt land, kapteinen ser paa sne'n. "Geht hier der rechte Weg?", spør han. "Jawohl, Herr Kapitän!"

Fra "Skaret" langs det dype gjæ hvor kveldsol nær gjør blind tre busser kjører hakk i hæl ut haarnaalsvingens rette del og rakt mot solens skinn. Da - motorlarmen blir et vræl for gassen traas helt inn.

Og utfor veiens fjallprofil med brak av stabbesten tre bussers kjempeprosjektil skjøt ut med 50 mann perbil. "Geht hier den Weg?" skrek én. Da kom det uten gnist av tvil: "Jawohl, Herr Kapitän!"

Bak første buss kom nummer to og saa for ennu en. En skraphaug jern la seg til ro som en forvitret kjempebro blandt trær og kampesten. Først kom en buss, saa nummer to og saa for ennu en.

Ilddåpen

En mann blir oppdaget i veisvingen mellom Sundvolden og Strand Hotell. Han kommer luskende. Kikkerten blir satt på ham. *Det er en tysker!* Han går noen meter, så legger han seg ned ved veikanten. Tre tyskere kommer til og gjør det samme, så fire til. Nå ligger det åtte stykker der.

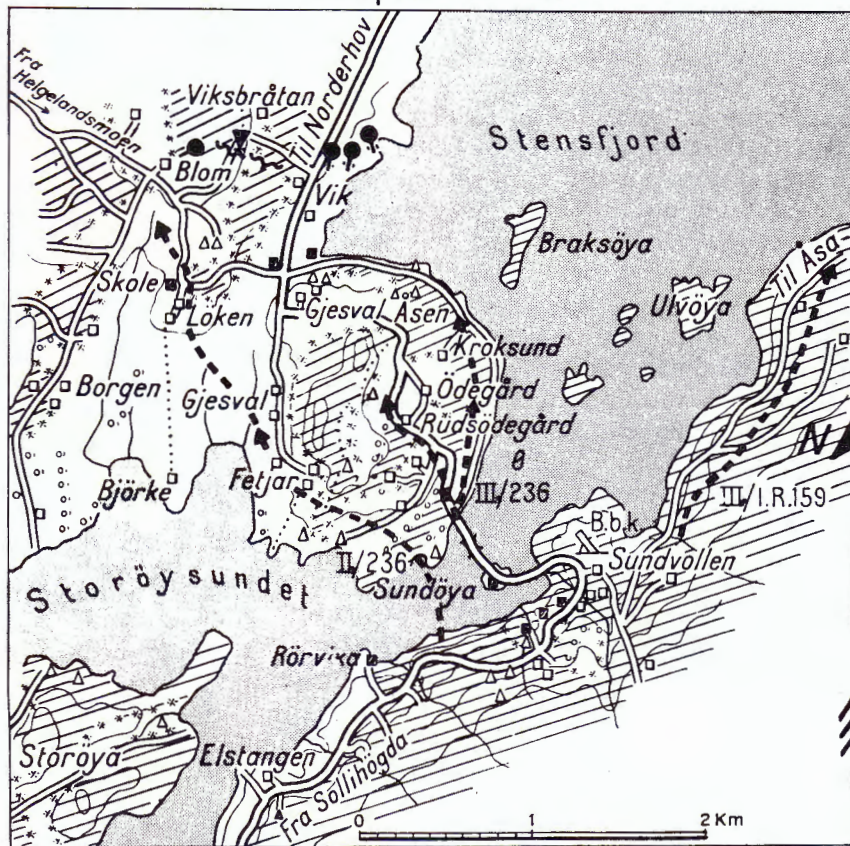
Spenningen var så stor at vi nesten var ifra oss. Alle åtte tyskere reiser seg og skal videre. Da hører jeg kommandoen fra vår fenrik: "Første mitraljøs til høyre: 50 skudd - ild". Jeg har siktet inn på forhånd. Annenskytter ordner patronbeltet.

Så klemmer jeg avtrekkeren ned. En knitrende melodi avløser stillheten. 50 kuler blir sendt over mot sitt mål. Ekkoet drønner i åsene. Så blir alt stille - også dit kulene kom.

Å være førsteskytter ved en mitraljøs i krig er ikke noe jeg vil ønske noen. Det er fryktelig. Det jeg hadde gjort ga ettertanke, og jeg var ikke stolt av min dåd.

Nå kommer flere tyskere fram gjennom skogen ovenfor Strand Hotell. De kommer krypende. De er vanskelig å få i skuddsiktet da de skjuler seg så godt mellom stei-

Kampen ved Vik

ner og greiner. De har nå fått satt opp enkelte våpen, mitraljøser og bombekastere. Nå begynner de å skyte mot våre stillinger. Jeg skal hilse og si det er brak og dunder. Kulene hviner og piper gjennom lufta, og bombekasterens drønn høres innimellom. Ekkoet ruller over åsene og liksom forsterker uhyggen ved det hele. Tyskerne har ennå ikke sett oss, da vi ligger godt skjult med våre våpen, men de kan jo høre og føle at vi er til. Det kommer stadig flere tyskere fram, og vi skyter. Alle tre mitraljøsene spiller opp. Inneblant hører vi vårt befals kommando og ros: "Det er riktig, gutter, hold motet opppe".

Vi skiftes om skytingen ved mitraljøsen, for det er en hard påkjenning for nervene. Tyskerne har ennå stilt sine våpen for høyt, kulene og bombene går susende over våre stillinger. Men de stiller stadig våpnene bedre inn. For hver gang vi skyter hører de jo hvor vi ligger. Kulene suser og piper ikke svært langt fra oss nå - spenningen og uhyggen blir stadig større. Alt er fryktelig.

Nå hører vi en dur i luften. Vi skjønner alle at det er fly - men er det tysk eller norsk? Tenk om et norsk fly nå kunne komme og hjelpe oss i kampen - for en trøst det ville være. Vi får flyene i kikkerten, men til vår fortvilelse kan vi se at det er to tyske jagerfly som kommer mot våre stillinger. Vi har nå ligget i ildlinjen i snart to timer. Tyskerne har ikke klart å trengse seg merkbart fram, da vår ildgivning har vært stor og våre stillinger gode. Og ikke har vi hatt et eneste tap.

Skytingen fra begge sider har nå holdt opp en stund. De to jagerflyene kommer kretsende mot oss, nærmere og nærmere. De er som to glupske rovfugler, speidende etter bytte. Vi ligger flate på bakken bak steiner og trestammer. Jeg har en solid stein ved siden av den mitraljøsen jeg hører til. Vi ligger dødsens stille med ansiktene mot bakken. Flyene seiler over oss og forbi, men etter en stund snur de og kommer tilbake, mye lavere. Har de oppdaget oss? Spenningen er nå så stor at den ikke kan beskrives. Flyene seiler så vidt over

tretoppene, og det er en fryktelig dur. Hva kommer til å skje nå? Det får vi straks svar på. Flyene er utstyrt med flere mitraljøser som begynner å knitre over våre hoder. Kulene suser og hviner om oss, og granbaret røsser. Det er som den reneste hagleskur med kuler. Enkelte slår an mot steiner og hvisler videre gjennom skogen.

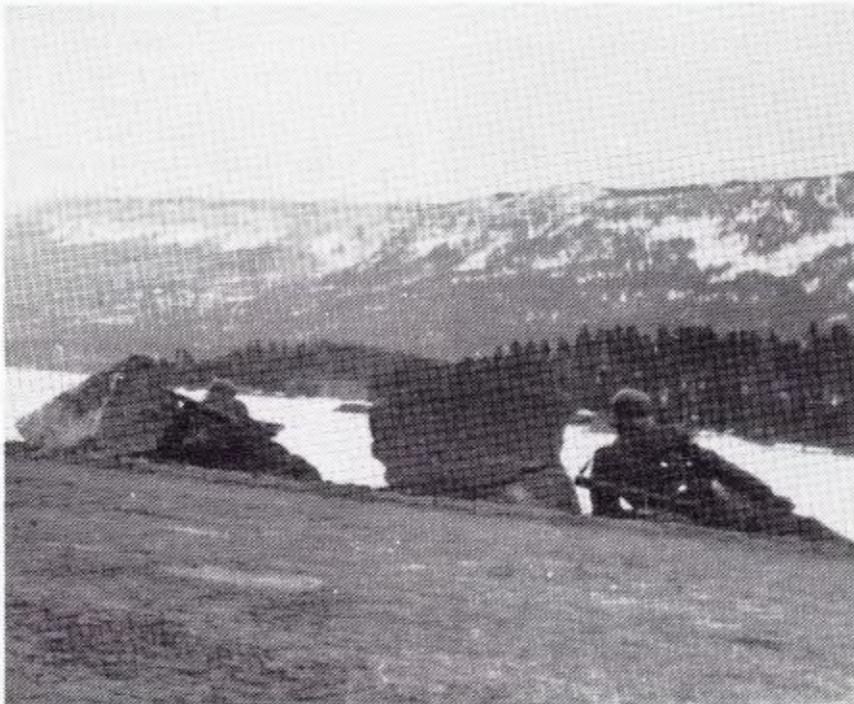
Det ene flyet er nå kommet forbi og det andre nærmer seg. Det er gruffullt å ligge slik, vi formelig kryper sammen. Nå kommer også det andre flyet over oss. Det har sine mitraljøser i virksomhet, og bakken blir pepret med kuler. Vi ligger helt stille - venter og gruer. Hva venter vi på? Jo, det kan vel alle tenke seg. Vi er ikke høye i hatten der vi ligger, men våre tanker har vi med oss der vi er...

Endelig er flyene kommet så langt vekk at de er ufarlige for oss. Vi synes det har vært en lang tid dette, skjönt det bare er sekunder som har gått. Vi drar et lettelsens sukk. Jeg ser meg tilbake - er alle gutta i live og på sin post? Bleike gutteansikt møter meg. De løfter seg litt opp for å overbevise seg selv om at de lever. Mange av oss har kanskje et lite smil i munnviken. Vi lever jo lei, selv om hagleskuren var av stål.

Mens flyene har utført sine tokt, har nye tyske styrker rykket fram fra Sundöya, og fortropper har kommet over skogen helt ned til Vik. Her blir de møtt av en heftig ild fra våre geværfolk på høyre fløy. Tyskerne har nå kjørt fram artilleri utenfor Strand Hotell. Det er et leven i lufta som aldri før, kuler synger, og bomber og granater eksploderer med fryktelige drønn. Granatsplinter hviner og river seg vei gjennom skogen vi ligger i.

Geværskytterne våre er gutter som ikke sparer på kruttet, og våre tre mitraljøser med 5-600 skudd i minuttet sender salve på salve mot fienden.

Tyske soldater i dekning nær Kroksund (se kartskisse) under fremrykking mot norsk stilling ved Vik.

Tyskerne har en mangedobbelt styrke mot oss. Det formelig kryr bakom husvegger, hauger, veigrøfter og små senkninger. Skytingen blir hardere og hardere. De forreste tyskerne er nå bare 3-400 meter vekk. Kulene våre gjør liten nytte i denne spredte hærskaeren, skjønt mange av dem blir liggende igjen. Nå kommer også de to jagerflyene susende igjen. Vi skjønner nå at slaget snart er tapt, men vi skyter og skyter til vannet på avkjølings-tanken koker. Ennå skal vi ikke gi oss.

Salve på salve blir sendt mot de forreste tyskerne som kommer. Hver gang jeg sitter på skyttersalen hviner kulene om ørene, og når det blir for hett, må jeg kaste meg på ryggen tilbake for å få litt dekning. De to flyene er nå over oss påny og skyter som bare det.

Vi er nå nesten helt ville og vil skyte på flyene, men blir nektet av vårt befal. Det nytter så ikke likevel, for flyene har panser.

Nå ser vi geværskyterne fra høyre fløy komme stormende. Slaget er tapt, og vi får ordre om å forlate stillingene. Det går i en fart. Vi stormer oppover mot veien der lastebilene står mens kulene suser om

oss, kommer oss opp i lastebilene og suser avsted med en fart som visst ikke er etter trafikkreglene. Vi må holde oss i hverandre for ikke å blåse vekk, for vi har mange kasser ammunisjon med, så det er trangt om plassen.

Vi går nå tilbake til Norwegen Tagbuch 2 kp/IR 236 som vi forlot i Hønefoss den 14. april.

Ilddåpen

Mandag 15. april

Kl. 07.00 stiller bataljonen på plassen foran Hotel Fønix i Hønefoss. Nordmennene har besluttet å forsvare seg på høydene ved Haug og har åpnet en kraftig ild mot våre fremste tropper fra gode deknninger, fra hus og hekker og skogkanter. Og vi vet også at vi i dag vil oppleve vår første virkelige kamp. I veisvingen før de første hus i Haug grupperer kompaniet seg. 1. tropp går fram på venstre side av veien, 2. tropp på høyre side, mens 3. tropp følger etter som reserve. På veien går en strøm av sivilister, kvinner og barn som med hendene i været i all hast forlater stedet der nå mange hus brenner. Noen få hundre meter lenger framme er for noen øyeblikk siden sersjant Schøneborn fra Kp 3 blitt skutt.

I springmarsj går det framover over en åker på venstre side av veien, men etter noen få skritt får vi en så overveldende fiendtlig mitraljøseild mot oss at vi i en halv time må ligge langflate på den våte åkerjorda. Dette er vår ilddåp, og det inntrykket den gjør på den enkelte, kan vanskelig beskrives med ord.

Henimot kl. 15.00 kommer vår ordre: Vi angriper igjen. Nå er vårt kompani fortroppskompani, 3. tropp er spiss. Fire hundre, fem hundre meter går vi fram på høyre og venstre side av veien over nakne enger, uten at det faller skudd fra høyden foran oss der fienden må ligge. Denne stillheten, denne ventingen på det første skuddet, er like nerveslitende som den voldsomste ildgivning.

Vi har så vidt nådd fram til et veikryss i åpent lende, da åpner fienden mg-ild mot oss. Men som vi i brøkdelen av et sekund går i dekning, kommer det velrettet geværild også fra venstre og høyre. Og minutter senere skyter fienden med alt han har forfra, fra høyre og venstre, ja slik det synes for oss, endog bakfra. Det er umulig å ta et eneste skritt framover, ja en kan ikke engang vise stålhjelmen over dekningen, for øyeblikkelig sender fiendens geværer en nøyaktig inn-siktet salve fra der de er plassert i godt kamuflerte forsvarsstillinger.

I sprangvis fremrykning når forpartuljen av 3. tropp fram til et forretningsbygg som ligger 100 meter bak veikrysset. Med en mann såret (Joh. Wortgen med et skudd i låret) redder vi oss ned i kjelleren som er fylt av matvarer helt opp til taket.

Vi setter opp mg'et ved kjellerluken mens vi forsiktig prøver å finne hvor fienden er ved å kikke gjennom sprekker i veggene. Det er omtrent umulig. Stillingene i snøen er så godt kamuflert og munningsflammene så svake at fienden praktisk talt er usynlig. Bare av og til kan vi se en mann løpe fra en dekning til en annen - og så naturligvis den vedvarende gevær- og

mg-ilden. Bak oss er retrettveien stengt av et brennende gårdsbruk på høyde ved veikrysset. En fiendtlig skarpskytter, som må ligge ganske nær, skyter med jevne mellomrom og med uhyggelig treffsikkerhet inn gjennom vår nå bare centimeter-høye kjellerluke. Kulene slår i filler hermetikkboksene under hodene våre.

Til høyre for veien har kp-sjefen med en gruppe arbeidet seg fram nesten til høyden vår. Bare ved å rope kan vi få samband med ham, for kjellerinngangen på baksiden blir også beskyttet fra høyre side. Det samme gjelder faktisk hele området til høyre og venstre for veien, men først og fremst veikrysset og den brennende gården.

Slik ligger kp'et time etter time i spredte grupper bak uthus og bolighus, i veigrøfter og bak trær. Så snart kanten av en stålhjelm vises, piper kulene. To-tre falne ligger ved et vedskjul ved det beryktede veikrysset. Bakken er våt av snø, og der ligger de sårede og venter sammen med sine kamerater på at mørket skal falle på og gi oss en mulighet til å røre på oss. I skumringen opplyser flammene fra den brennende gården en virkelig slagmark, men de stiller også våre kamerater i silhuett, der de løper fra dekning til dekning, utsatt for fiendens ild.

Mot kvelden stilner fiendens ildgivning. Våre sårede blir tatt hånd om, og henimot kl. 02.00 får vi ordre om at kp'et kl. 04.00 skal løsrive seg fra fienden og samle seg i utgangsstillingen for angrepet. Rolig blir dette forberedt. Når vi kl. 03.30 påbegynner marsjen mot samlingsstedet, står alle hus som kunne gi fienden dekning i flammer. I god behold kommer vi fram til huset der vi startet angrepet ved middagstider. Vi blir dypt rystet over å høre at våre kamerater Wahl og Dombrowski har falt ved veikrysset og at Fichtel er savnet - han ble funnet død neste morgen - mens dessuten kameratene Wittersheim, Landwehrt og Göbel er såret.

Fremrykking forbi Taserud ovenfor Klækken.

Tirsdag 16. april

Vi har neppe sovnet mere enn en time før vi blir vekket på en ublid måte. Fiendtlige mg-kuler smeller gjennom veggene i huset vårt. Fienden har tydeligvis trodd på vår "retrett" og har fulgt etter oss. Vi er akkurat i gang med å grave forsvarsstillinger i hagen, da kommer ordren. Vi angriper igjen, og denne gang med støtte av panser. I springmarsj tar kompaniet seg over et veikryss som ligger til høyre for utgangsstillingen og er under fiendtlig mg-ild og når fram til en senkning i terrenget. Denne gang er kp 1 foran oss, og til høyre gjennomløper et jegerkompani skogen på høyden. Fra venstre flanker og også fra veien, der vi rykket fram i går, hører vi oppmuntrende larm og drønn fra stridsvognenes kanoner og mg'er.

Branner som sprer seg fra hus til hus forteller at angrepet går framover også der, og at den ene fiendtlige stillingen etter den andre blir tatt. Idet forpatruljen går fram over åpent lende, blir sersjant Schäfers hardt såret. Kamerat Pohl blir lettere såret, men forøvrig når vi uten tap høyden der fiendens ildstillinger var i går.

Etter en hvil mellom brennende hus svinger vi mot venstre og inn på vår framrykkingsakse. Først nå forstår vi hvor overraskende angrepet med panser har vært på nordmennene og hvor effektivt gjennombruddet med stridsvogner inn i fiendens bakre linjer har vært. Etter hvert finner vi på begge sider av veien falne nordmenn og ødelagte biler og stadig vekk brennende hus som like før var fiendtlige stillinger. Om ettermiddagen kommer vi fram til Engen og får husrom der.

Kompani 5/IR 6

Hvilke tropper møtte tyskerne i Haugsbygd? Jo, en meget sammensatt skare, de fleste med, men også mange uten militær opplæring; med det felles, at de ville forsvare landet sitt.

I. bat./IR 6 som besto av kp. 1-3-4 og 8 tok imot tyskerne den 15. Om kvelden ble kp. 1-3 og 4 avløst av II. bat. med kp. 5-6 og 9, kp. 8 ble liggende som sikringsstyrke.

Vi konsentrerer oss nå om kp. 5. Kaptein Lehre der vi har gode kilder i 20 meldinger i original fra kampene, samt kompaniets rapport. Kpt. Lehre møtte på Helgelandsmoen 9. april og opprettet med sitt kompni sperrestillinger ved veien mellom Sylling Skaret den 11. og 12. Kompaniet måtte etter hvert avgi så mye mannskap til andre avdelinger at kpt. Lehre fikk ordre om å overta et nytt kompani fullt oppsatt på Brandbu den 13. april.

Utdrag fra kpt. Lehres rapport: Ankom Brandbu kl. 14.30. Her var intet kompani ferdig oppsatt. Av fremmøtte frivillige settes opp et kompani i løpet av ettermiddagen. Oppsettingen ble stadig generert av flyalarm. Kl. 19.00 var kompaniet i kvarter på Grinaker gård.

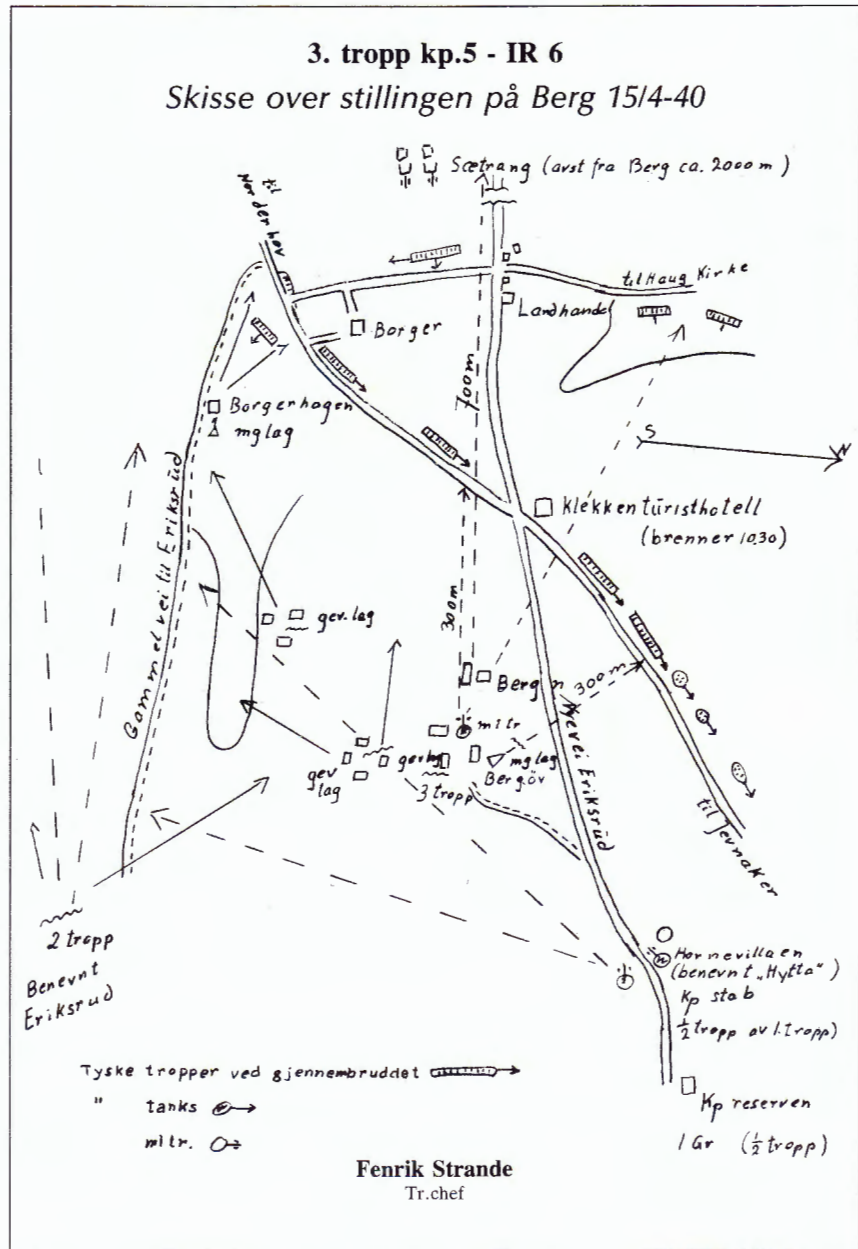
Den 14. april kl. 03.45 mottok kompaniet følgende ordre undertegnet av kpt. Kiønig: "Kompaniet tar revulje kl. 04.00 og stiller i sitt kvarter hurtigst og avventer nærmere ordre fra bataljonen". Kl. 11.55 mottok man følgende ordre fra II/IR 6 datert Brandbu 14/4-40 kl. 11.45: "Kompaniet Lehre organiseres med 3 geværtropper og 1 mitraljøsetropp. Kompaniet avmarsjerer senest kl. 15.00 og melder seg for kaptein Sletten ved Mo gård ved Jevnaker stasjon snarest".

Kompaniet innkvarteret Folkets hus, Jevnaker, kl. 17.45. Bataljonsordre mottatt 15/4 kl. 00.12 fra II/IR 6 til kpt. Lehre, Brinch, Kvalle, Sambandstropp, B.B.K. og mitr.tr.: "Bataljonen skal stille i skogen syd for Mo øst for veien front syd, orden fra høyere som ovenfor. Kl. 07.00 i morgen 15/4. Mest mulig skjult, ikke samlet fremmarsj. Vakter unntatt". 14/4-40, Sletten.

Den 15/4 kompaniet revulje kl. 03.30. På plass etter ordre kl. 06.45. Fortsatt organisasjon av kompaniet, samt øvelser i lag. Kort tid etter kl. 11.40 mottok kompaniet ordre fra II/IR 6: "Kompanisjef og troppssjefer møter straks i bataljonens kommandoplass Mo".

3. tropp kp.5 - IR 6

Skisse over stillingen på Berg 15/4-40

Det gjaldt fram til Klekken til orientering og avløsning av kompaniene i forreste linje.

Kl. 18.30 innmeldtes til bataljonen at kompaniet var i stilling over Berg - Eriksrud. (Se kartskisse fra 3. tropp ved troppssjef Peder Strande). Den 16. april kl. 08.20 mottok kp.sjefen denne melding. Melding fra 3. tropp kp. 5 til kp. chefen: "Tyske tropper rykker fram ved Vesteren (Veien fra Hønefoss). En del har trukket inn i skogen ved Vesteren og kommer nordover i skogen. Tyskerne ved Sætrang dro sydover, kan her på en vei komme opp mot Borger og videre.

Fenrik Strande

Vi har 800 skudd pr. mg. 7 bokser med mitr.am. Hvor kan ammunisjon hentes?" Rapporten forsetter: Jevn fiendtlig ild hele formiddagen, sterkt tiltakende fra kl. 10.00. Nedslag av granater over hele kompaniområdet. Granatilden synes å konsentrere seg om vår mitraljøsestilling på Øvre Berg.

Kl. 11.08. Brinch's kp. trukket seg tilbake til Færden.

Kl. 11.12. Kp. Lehre rykker tilbake til linje Berg - Gjermundbo. Kompaniets tilbaketrekning skjedde under sterk fiendtlig ild. Fjøset og låven på Øvre Berg gård (vår mitraljøsestilling) rammet av granat i samme øyeblikk siste mann forlot fjøset.

ADVARSEL

til sivilbefolkningen i Hønefoss og omegn.

Ifølge internasjonal lov er bare soldater i uniform og under militær kommando berettiget til å løsne skudd i krig. Sivilpersoner som skyter eller på annen måte skader fienden, blir skutt.

Merk vel: Fienden vil også kunne skyte en rekke andre sivilpersoner til skrekk og advarsel. Man utsetter altså en mengde av sine helt uskyldige medmennesker for å bli skutt dersom noen sivilperson antaster tyskerne.

Sist søndag kveld fikk således hvert eneste hus i Hønefoss denne beskjed fra den tyske kommandant:

"Dersom det i natt løsnes skudd i Hønefoss, skal 100 mennesker i Hønefoss skytes straks".

Vi advarer på det innstendigste enhver sivil person mot å foreta seg noe som er til skade for de tyske soldater. Vi maner alle til ro og sindighet. Gjør dette kjent vidt og bredt.

Hønefoss, 16. april 1940,

Hj. Nielsen
fung. politimester

H. Fonnum
rektor

Arne Jørstad
ordfører

Joh. Kullerud
bakermester
tidl.ordfører i Hfs.

Thv. Jørgensen
gullsmed
tidl.ordfører i Hfs.

A. Løge
Stadsingeniør
brannsjef

Joh. H. Kjær
Lensmann i Norderhov

Kompaniets annen mitraljøre som hadde stilling ved "Hornevillaen" med hovedskuddfelt kompaniets utsatte venstre flanke, ble beordret til ny stilling på Gjermundbo. Før mitraljøsen var kommet i stilling her, såes at tanks på relativt kort hold var kommet opp i rygg og flanke, en tank ved Smeden og en på veien rett vest for Gjermundbo. Sterk ild fra tanksene.

Lendet var meget uheldig for oss, da det var vesentlig åpent og ga liten anledning til dekning. Dyp snø hindret våre bevegelser. Et maskingeværslag var beordret igjen ved "Hornevillaen" til dekning av rettet. Fienden gikk sterkt på i kompaniets front. Jeg beordret spredning og samling i skogen oppe i åssiden.

Mens kampene pågikk i Haugsbygd, skjedde det også ting i Hønefoss. Vi starter med utdrag av en tysk etterretningsrapport av 15/4-40: "Så vel politiet som den

øvrige befolkning er negativt innstilt overfor våre tropper. På vårt spørsmål om veien til Raufoss kom en ung mann hen og oppfordret sine landsmenn til ikke på noen måte å gi opplysninger. Selv politimesteren visste angivelig ingen ting om Raufoss, eller at stedet overhodet eksisterte, da han ble spurt om dette av obersten".

Fungerende politimester Hj. Nielsen (har senere tatt navnet Neiden) sier i sine nedtegnelser for 14. april etter tyskernes innmarsj: "Tyskerne slo seg ned i diverse hus i byen. Det var denne dag ingen kamper".

General Engelbrecht i Hønefoss

Ut på ettermiddagen kom general Engelbrecht, sjefen for de tyske tropper i dette avsnitt, til Hønefoss. Han tilkalte ordfører Jørstad og holdt en rask tordentale for ham. Han fortalte at det var blitt

skutt på tyskerne av sivile og anmodet ham om å la bekjentgjøre at han ville skyte 100 mann dersom det i den kommende natt ble løsnet skudd i Hønefoss. Ordføreren ble overordentlig bekymret, men protester hjalp ikke, og ordføreren kom sterkt rystet og meddelte hvilken ordre han hadde fått. Det var da temmelig sent ut på ettermiddagen, men alt disponibelt mannskap ble satt i gang med maskinskriving av de alarmerende plakater om de 100 mann som ville bli skutt osv. Hele brannkorpsset ble satt i virksomhet med å slå dem opp. Dessuten ble alle i byen som man visste om, personlig varslet. Dette var forresten fort gjort, for det var neppe 100 mennesker igjen i byen da.

Kampene fortsatte nordover, mens 5. kompani trakk opp i åsen. Kompaniets mål var å slutte seg til egne avdelinger ved Mo gård på Jevnaker bak stillingene i Msomoen. Den tyske fremgangen med panservogner gikk imidlertid raskt, og kompaniet rakk under de rådende foreforhold ikke frem. Den 19. april ble kompaniet dimitert på Østerdamsetra ved Øyangen.

Avdelingens mitraljører kom senere Hjemmestyrkene i hende, den ene finnes i dag på H.S. museet D14.2. Kompaniets strabaser og mitraljøsenes skjebne er vel verd en artikkel.

Stor takk til nedenstående for kil-demateriale gitt H.S.M. D14.2, og tillatt brukt i denne artikkelen.

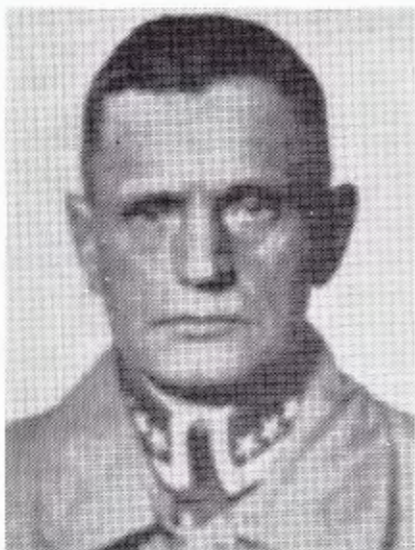
- Odd V. Aspheim som har samlet tekst og fotos i det tyske "Bundesarkiv".
- Jan Lehre, sønn av kpt. Lehre, sjef kp. 5.
- Ove S. Flaskeruds etterlatte.
- Olav Bech.
- Politimester Hj. Neiden.

De som har stoff eller ting av interesse fra krigens tid, er vi takknemlig for å få kontakt med.

*H.S. museets Venneforening
D14.2
Norderhov gamle prestegård*

Felttoget 1940

Av Brynjulf Eggen

General Ruge.

Det er skrevet hopetalls bøker om felttoget og krigshandlingene i Norge våren 1940, både innenlands og i tyske, engelske og franske historiske litteraturmiljøer. Men typisk for alle forfatterne - ikke minst de norske - er at ingen gir en noenlunde samlet enhetlig framstilling av alt som skjedde. En lokalinteressert leser har små muligheter til å finne ut av trefningene på Ringerike; var kampene så harde og tøffe som vi gjerne vil tro, eller skal de defineres bare som "små-trefninger" i den totale krigerske virkelighet som rådde i mesteparten av landet i april måned 1940. Og hvilken verdi for det videre felttoget hadde kampene i Haugsbygd, med de menneskelige og andre ofre som der ble ydet, ikke minst fra sivilbefolkningens side?

Kildestoff til en samlet framstilling finnes i stort omfang, men i det øyeblikk vi skal samle disse realitetene, så er man også automatisk i gang med å fordele både skyld og ansvar. Og akkurat det er aldri populært... vi gjør nemlig så godt vi kan hver især, vi nordmenn, når det stilles krav til oss... Slik var det også både før og etter april måned, dette er kanskje et særpreg ved den norske folkesjelen?

General Otto Ruge og General Nicolaus von Falkenhorst, som ledet de norske og tyske styrker under invasjonen i Norge i 1940.

General Falkenhorst.

Hvis antall menneskeliv kunne være et mål på vellykket krigføring, så har vi ganske mye å respektere de militære sjefene for. I Hæren falt tilsammen 507 mann, mens vel 300 sivile ble drept (A. Hauge s. 378). I tillegg kommer vel 800 sårede. Tyske hærstyrker hadde snaut 3000 drept og sårede; til sjøs mistet de dessuten 2400 mann. For Norges vedkommende var det altså et temmelig ublodig militært felttog, men de sivile tapene må defineres som nærmest abnorme, bl.a. fordi det aldri ble iverksatt systematisk bombing fra fly... slik som i andre land.

Feltstyrkene i Syd-Norge manglet alt utstyr utenom lette håndvåpen i form av gevær, maskingeværer og en del mitraljøser. Mot seg hadde de en fiende som riktignok hadde mistet hundrevis av tonn utstyr (5 av i alt 9 transportskip ble torpedert i Skagerak), men tyskerne kom jo til nærmest dekket bord... Med få hederlige unntak, så overtok de i Sør-Norge alt norsk materiell i form av proviant, uniformer, feltartilleri, bombekastere, ammunisjonslagre og større mengder håndvåpen. Og de brukte alt dette utstyret, hele kompanier ble "opp-dresset" i norske uniformer, støv-

ler, luer og med Kragriflen som personlig våpen. Det norske feltartilleriet var hovedsakelig produsert i Krupp-verkene i Tyskland, dvs. dette var "tysk skyts" som soldatene uten videre mestret å betjene fra før (Hosar, s. 92, 188, m.m.)

Tapstallene viser at de norske frontoffiserene var dyktige nok, de kunne sitt fag og visste hvordan krigens realiteter burde håndteres. Dette var i stor motsetning til sivilbefolkningens troskyldighet... for vi hadde ikke hverken "ofret" eller tatt andre menneskers liv i krig på over 120 år.

Den norske Forsvarsstaben måtte ta utgangspunkt i noen helt fundamentale kjennsgjerninger:

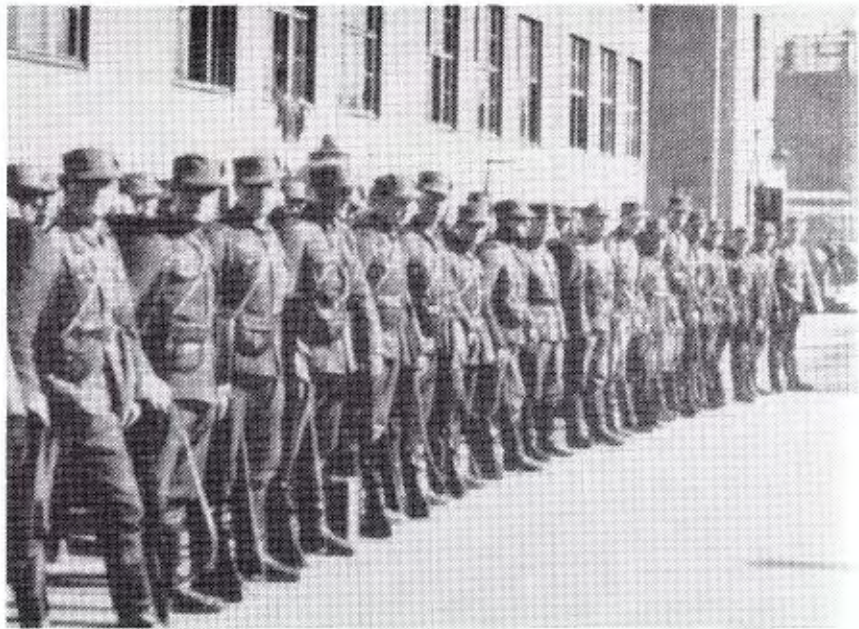
Det ble aldri gitt ordre om mobilisering (Ruge s. 14), noe som resulterte i nærmest groteske tilstander blant de militære fagsjefene. Nor Nord-Norges 6. divisjon betød dette bl.a. at general Fleischer utnevnte seg selv som øverste sjef for både sivil og militær forvaltning i hele landsdelen. Dette var nødvendig for nærmest å kunne beordre full mobilisering på eget ansvar, alene. Det hører også med i dette bildet at han aldri mottok en eneste ordre fra generalstaben i S. Nor-

ge så lenge felttoget varte (Munthe Kaas s. 76). Det er således ingen tvil om at i dette spørsmålet hadde den norske regjering lidd sammenbrudd allerede før de tyske styrkene landet på norsk jord. Forsvarsministeren (oberst B. Ljungberg) - som skulle iverksette mobiliseringsprosessen - fikk ingen anledning til dette grunnet manglende regjeringsvedtak. Utenriksminister Kohts radiomelding på selve invasjonssdagen, med en helt personlig oppfordring til befolkningen, kan ikke defineres eller tolkes slik.

Koht hadde hverken ansvar eller vesentlig innflytelse på forsvarstekniske spørsmål av denne art... hvis så skulle være tilfelle, hadde vi nemlig ikke behov for en forsvarsminister overhodet. Dette var de realitetene Otto Ruge måtte ta utgangspunkt i, da han avløste kommanderende general (Kristian Laake) på Rena den 11. april.

I Nord Norge møtte tyskerne en helt annen situasjon enn sønnafjells. Hele vinteren 1939-40 ble nemlig 6. divisjon noenlunde rutinemessig trent og organisert for sin egentlige oppgave - krigføring. Nord for Narvik besto det norske forsvaret pr. 9 april av i alt fem infanteribataljoner, to feltbatterier, luftvern batteri, sanitet, flyvåpen, stab og intendantur ... tilsammen ca. 5500 mann (Munthe Kaas s. 74). Dette tilsvarer omtrent nåtidens stående styrker i den samme landsdelen. Det var deler fra denne styrken, samt engelske, polske og franske hjelpetropper som General Dietl's 1923 tyske soldater skulle overvinne i Narvikavsnittet. Og på samme måten som i Sør Norge praktiserte tyskerne forræderi; fra depotene på Elvegårdsmoen "dressed" de opp egne soldater i norske uniformer og annet utstyr, men de stoppet ikke der... som vi nedenfor skal se.

Uansett var tyskerne så tallmessig underlegne at de var dømt til undergang, og det ble da også bare spørsmål om noen meget få døgn... da den norske sluttoffensiven satte inn - fra Rundhaug over Gratangen og mot Narvik. Allerede ca. 20.

Overlevende etter torpederingene i Kattegat. Soldatene som tilhørte I. bataljon av Regiment Fischer, hadde mistet absolutt alt utstyr og stiller her på Hersleb skole i Oslo med norske luer, bandolær, patrontasker og Krag-Jørgensen-geværer.

mai hadde Htiler presset Sveriges regjering til å gå med på en avtale om fri gjennomfart for Dietl's tropper gjennom Sverige, over Kiruna.

Denne avtalen ble holdt hemmelig så lenge 2. verdenskrig varte, men den bekrefter Otto Ruges idéer, like så vel som Carl G. Fleischer's ... Hadde vi i 1940 hatt et nøytralitetsvern noenlunde like sterkt som ved 1. verdenskrig 1914, ville tyskerne blitt stoppet ved kysten, kanskje til og med landgangskorpset hadde havnet på sjøen igjen (O. Ruge s. 204). Det er helt avgjørende å ha dette klart for seg, når vi nå videre skal mene noe om betydningen av kampene i Haugsbygd, på Ringerike 15. og 16. april 1940.

Det er helt på det rene (Ruge s. 23) at norske myndigheter ikke anså landet for å være i krig med Tyskland før om kvelden den 10. april. Da først ble det fattet en enstemmig regjeringsbeslutning i Nybergsund-Trysil om å ta opp striden. Senere samme natten fikk Ruge beskjed over telefon fra statsråd Trygve Lie at han var beordret som kommanderende general fra neste dag (dvs. den 11.) av. Men i teknisk mening så overtok ikke Ruge kommandoen før han hadde mottatt beordringen fra sin

egen sjef... dvs. forsvarsminister Ljungberg, om morgenen den 11.

Disse avgjørelsene er viktige for å kunne forstå de forføyningene som oberst Mork iverksatte på Ringerike disse dagene. Det kom en slags mobiliseringsordre til I.R.6, hvor Mork var sjef, om morgenen den 9. Ordren var bare en telefonbeskjed, men det viktige er at første mobiliseringsdag skulle være torsdag 11. april (Hertzberg s. 22). Kfr. også regjeringens enstemmige vedtak foran, som også forutsatte en reell krigssituasjon først fra denne dato. Mobiliseringen på Ringerike i tiden 9.-10. april var følgelig oppbygging av nøytralitetsstyrker av samme slag og status som under 1. verdenskrig.

Alle vaktlagene (sikringsstyrkene) som ble sendt ut i løpet av dagen den 10. hadde både muntlig og skriftlig ordre om ikke å skyte før de selv først ble beskyttet fra tysk side. Mork fulgte alle ordrer og bestemmelser til "punkt og prikke"; landet var formelt ikke i krig med Tyskland - før regjeringen hadde erklært:

1. Å ville ta opp striden.
2. Hadde anvist de nødvendige fullmakter til den instansen som skulle ivareta den samme krigen, nemlig forsvarssjefen. →

Og Ruge, han sendte major Helset til Hønefoss med de nødvendige ordrer og direktiver (Ruge s. 28). Helset ankom oberst Morks stab utpå ettermiddagen den 11., og først fra dette tidspunkt kan vi regne med at nøytralitetsvernet var opphørt og krigen - og dermed felttoget - i gang. Her er også årsaken til at f.eks. et helt gardekompani sto med skarpladde våpen, men "på stedet hvil" i timesvis nede ved Drøbaksundet. Kompaniet ble beordret dit tidlig på morgenen den 9. etter at Blücher var torpedert. I flere timer sto kompaniets soldater helt passivt og betraktet de tyske skibbrudne som berget seg i land fra det torpederte slagskipet. Det er heller ingen tvil om at senkingen av Blücher ga både regjeringen og stortingets personell anledning til å unnsnippe fra Oslo ... dermed unnagikk vi "danske tilstander" i Norge.

På ettermiddagen den 9. passerte "daværende" generalinspektør Otto Ruge gjennom Ringerike (Ruge s. 16) på vei til Hamar og den norske regjering med bil. Samme formiddag hadde han også ankommet Oslo fra Finnmark, og vi ser at han fungerte så effektivt som det fysisk sett var mulig. Oberstene Ruge og Mork må nødvendigvis ha hatt drøftelser med hverandre, for allerede samme kveld begynte utkjøringen av militært materiell fra depotene på Helgelandsmoen. Kl. 03.00 om natta (Hertzberg s. 27) var det stilt til rådighet 20 lastebiler som flyttet våpen, ammunisjon, uniformer og utrustning over til Brandbu. Transporten pågikk helt til tyske avdelinger ankom Helgelandsmoen den 13., og vi kan uten videre fastslå at det var dette utstyret som gjorde det mulig for norske feltstyrker å føre oppholdende strid i hele Hallingdal, Valdres og Gausdals-avsnittet. Den jobben som oberst Mork gjorde, var så effektiv at - etter sammenbruddet i Haugsbygd (Ruge s. 54, 62 og 85) - ble han overført til Romsdalens I.R. nr.-11. Også der organiserte denne obersten mobiliseringen, og dette regimet var det eneste i hele Sør Norge som utvirket en noenlunde ordnet og komplett mobilisering (N. Hertzberg, forordet).

Mobiliseringen på Ringerike hadde avgjørende betydning for det videre felttoget hva angår feltstyrkenes utrustning, mens betydningen av selve stridshandlingene i Haugsbygd, og deres betydning for felttoget, er enklere å finne ut av. Tyske avdelinger ankom Ringerike allerede den 13., vet vi, og de kom ikke videre før etter sammenbruddet i Haugsbygd den 16. Grovt regnet kan man konstatere at denne forsinkelsen på 3-4 døgn var svært avgjørende for all mobilisering og organisering av det norske forsvar i indre Østlandsområdet. Kampene i Haugsbygd var atskillig mer enn bare lokale småtrefninger.

Det siste spørsmålet som vi kan forholde oss til, blir som før nevnt sivilbefolkningens ofre. Var de noenlunde rimelige sett i forhold til militære resultater som ellers ble oppnådd i Haugsbygd? For å bevare dette, kan man igjen trekke paralleller til andre landsdeler og distrikter. I sin bok om kampene i Narvik-avsnittet gir betaljonsjefen Munthe Kaas flere eksempler der tyske avdelinger gjorde seg skyldig i flere grove brudd på krigslovene.

I Gratangen-området ble sivilbefolkningen stilt opp foran geværpipene og jaget rett imot den norske artilleri-ilden. Dette i et - tilsynelatende - fortvilet forsøk på å få stoppet den norske angrepsoffensiven. Men dette hjalp tyskerne lite... de norske sjefene "rykket" kanonene ut på flanken... og la ildteppet "bak" de sivile personene som kom i uregelmessig flokk mot dem. Tyskerne måtte bare fortsette flukten bakover mot Bjørnefjell. Dette var også et helt innlysende klart brudd på Geneve-konvensjonene for krigføring som Tyskland hadde undertegnet avtale om. Dette bruddet forteller mer enn mange ord om hvordan tyskerne selv var med på og bygget opp den norske motstandsviljen slik som den etter hvert kom til uttrykk.

Omstendighetene ved I.R. nr. 3 på Kongsberg er antakelig vel kjent over hele Ringerike. Regimentet rakk å mobilisere og utstyre tre bataljoner (ca. 2000 mann) før en

tysk motorisert patrulje ankom Kongsberg den 12. april. Oberst Steen kapitulerte uten at ett skudd var løsnet, og (A. Hauge s. 54) ble dømt ved krigsrett i 1945. A. Hauge sier i sin bok: "Dette ble vårt bitreste nederlag i 1940...". Deretter fortsetter Hauge å fortelle om de delene av I.R. 3 som nektet å godta kapitulasjonen, men tok med seg utstyret nedover til Telemark og fortsatte striden i Vinje helt fram til den 8. mai.

50 år etterpå bør vi antakelig være enige om at de totale ofrene for landet var små - ca. 3-4% av befolkningen. Men sorgen over de falne forteller oss at et sterkest mulig forsvar, det må Norge som nasjon ha, hvis vi skal kunne bevare vår nasjonale identitet. Og det må være et stående forsvar som fungerer like godt som i 1914.

KILDER:

Andreas Hauge 1978, *Kampene i Norge 1940 - bind 2.*

Arneberg og Hosar 1989: *Vi dro mot nord.*

Otto Ruge 1989: *Felttoget - redigert av Olav Riste.*
O. H. Munthe-Kaas 1968: *Krigen i Narvikavsnittet.*

T. Sandvik-Forsvarets krigshist.avd. 1965: *Operasjonene til lands i N. Norge 1940 - bind 1.*

Niels Hertzberg-Forsv.krigshist.avd. 1960: *Operasjonene på Ringerike og Hadeland.*

Bekken

*Dugfrisk og fri og jublende glad
danser du ut over lien,
nyunner og synger de muntreste kvad
til mig som gaar langsmed paa stien.*

*Ja, syng mig en vise du sølvklare bek,
helst jeg hører om sol og sommer
og ved synet av dig svinder tretheden vek,
det er som av livsmot du flammer.*

*Lær mig du kjære at glide forbi
alt som vil stenge for farten,
at springe herover, at vike til si'
bli som du - av den reneste arten.*

*Men hvor skal du hen, hvad søker du til,
- dit maal er ei bare at rinde,
du søker til fjorden i hast og med il
og kun fjorden saa har du i sinde.*

*Jeg aner din længten mot ønskede strand
- til en vik som er dyp og er stille,
men du talte ei om det til nogen dit savn,
du bar hos dig selv hvad du ville.*

Lars Lyse

Lyse, 20. august 1924

En av de vakreste naturperler på Ringerike: Stranden skole

Av Leif Næssan

En av de vakreste naturperler på Ringerike er utvilsomt området rundt Ask. Og der finner vi en sprek 125 års jubilent. Det siktes her til Stranden skole som ble tatt i bruk 7. januar 1865. Dette har fått bygdens kvinner og menn til å lage et jubileumshefte som gis ut ved feiringen søndag 14. oktober 1990.

Redaksjonskomité har vært:

Leif Heieren
Jon Erik Bergli
Karen Louise Lerberg
Kjell Lundstad
Einar Simensen
Ole Bang
Else Berit Breien
Jørgen A. Thengs

De nevnte personer har gitt meg tillatelse til å benytte stoff fra jubileumsheftet. Jeg vil hermed overbringe min takk til samtlige.

Det er nå meningen å ta med leseren på et kort sammendrag av utviklingen ved vår skole.

Opprinnelig var det meningen å føre opp to faste skoler for Strandefjordingen (Stranden), men det ble pekt på at undervisningen måtte bli bedre og mer fullkommen ved å få et skolehus, istedenfor et skolehus i hver krets. Skolekommisjonen behandlet saken - og ved avstemning ble det vedtatt mot én stemme å bygge en skole. Bygningen skulle innrettes på sammen måte og i samme omfang som skolen i Heradsfjordingen (Veien skole).

Det ble innkjøpt 20 mål jord på Gjelde - Ødegaard for 300 spd. (1 spd. = 4 kr).

Den som i særlig grad la for dagen et praktisk skjønn, var daværende ordfører og stortingsmann Olaus Færden. Han laget tegninger til hu-

Bilde fra gamle Stranden skole, undervisningsbygget fra 1909 som brant opp 10. januar 1982.

sene på skolen, og etter disse tegningene ble husene oppført. Skolehuset ble bortsatt til oppførelse for 760 spd. og uthuset for 100 spd.

Seminarist Nils Torgersen ble ansatt som førstelærer (1865 - 72). En rekke fremragende lærere fulgte i årene som kom. Det vil føre alt for langt å liste opp disse, men jeg vil nevne at den dag i dag er det mange som minnes med ærefrykt Lars Larsen og Bjarne Vidar som var lærere for to generasjoner i kretsen. De satte spor etter seg gjennom sitt arbeide i og utenfor skolen. De var engasjert i ungdomslagsarbeide og lokalet Solllys, der det henger malerier av begge. Det er viktig å merke seg at lærerne har vært meget trofaste mot Stranden skole. Flytting av lærere er meget sjelden, og det må nevnes at i jubileumsåret 1990 kan ekteparet Turrid og Jørgen Thengs se tilbake på 30 års sammenhengende virke ved skolen.

Elevmassen på Stranden har skiftet mye gjennom tidene. Opprinnelig var Stranden en "stor" skolekrets,

og like etter 1908 var det 7 klasser. Dette førte til at det ble bygget en nye skolebygning i tiden 1908 - 10, og den ble tatt i bruk i 1910. Denne skolebygningen inneholdt 3 klasseværelser, lærerkontor og leiligheter for lærerpersonell. Den nye skolen kostet 18.500 kr. Det er tydelig at en da er kommet inn i en periode med høyere byggekostnader. Til sammenligning kostet alle de fem skolebygningene som ble oppført i Norderhov i 1864 3.300 spd. dvs. 13.200 kr.

Den 7. januar 1925 ble 60 års jubileet ved Stranden skole feiret. Av de elevene som var i den første skoleklasse etter at den faste skolen var tatt i bruk i 1865, var det hele 17 stk. i live. Disse var innbudt som æresgjester, og de fleste var møtt fram.

1930-årenes krisetider hadde virkning på skolevesenet. Dette førte til at det måtte spares mest mulig. For Stranden skoles vedkommende fikk man den samme føling med

dette som de andre skolene, nemlig at de praktiske fagene sløyd og håndarbeide ble strøket av skoleplanen. En del lærerstillinger ble indratt i kommunen. Stranden skole hadde lærerinne i halv stilling sammen med Eikli.

I 1940 kom krigen - og med den alle de vanskeligheter som en slik tilstand fører med seg. Og i de 5 krigsår var det lite vedlikehold på skolen. Barnetallet var imidlertid stigende - og i 1945 ble det vedtatt å søke om å få skolen 6-delt og de nødvendige lærerkrefter ansatt.

Elevtallet for skoleåret 1945 - 46 var kommet opp i 97 stk. Like etter krigen ble skolejorden på nedsiden av jernbanen frasolgt. Salgssummen kunne disponeres til formål ved skolen. I 1948 ble et nyinnredet skolekjøkken tatt i bruk, og det ble vedtatt å søke skolestyret om inventar.

Den 7. januar 1965 ble det på skolen holdt et minnemøte med elevene for å markere åpningen av skolen for 100 år siden. Den 29. august s.å. ble skolens 100 års jubileum feiret. Takket være at beretningen for 100 års jubileet var tatt vare på, er det god kronologisk dekning på de foregående år. De 17 påfølgende år er noe mangelfulle når det gjelder data og årstall på grunn av den ulykksalige brannen natt til 10. jan. 1982 da protokoller og arkivet ble flammens rov. Den eneste bygningen som nå gjenstår

av opprinnelig bebyggelse, er skolebygningen fra 1865. For de som reiser forbi Ask, vil bygningen markere seg som et gråmalt hus nede ved riksveg 35. Bygningen benyttes i våre dager blant annet som barnepark og førskole.

Skoleåret 1971 - 72 var siste år vi hadde 7. klasse på skolen. Året etter startet ungdomsskolen på Tyristrand.

Ved skolestart 1980 ble et nybygg til 3,8 mill kr tatt i bruk (vårt nåværende formings- og gymbygg). Bygget benyttes også som møtested for bygdas lag og foreninger. Samtidig ble skolebygget fra 1909 utbedret. Imidlertid brant undervisningsbygget fra 1909 opp, som allerede nevnt 10. jan. 1982. Imidlertid, og det var redningen, formings- og gymbygget til 3,8 mill. kr (som sto ferdig høsten 1980) var uskadet og ble tatt i bruk som undervisningslokaler.

Det ble innkalt til krisemøte allerede søndag ettermiddag 10. jan for lærer og formannen i samarbeidsutvalget - og det ble besluttet å mobilisere alt vi hadde av godvilje og innrede til undervisning så godt det lot seg gjøre i formings og gymnastikkavdelingen. Allerede mandag morgen var undervisningen i full gang. Formingssalen ble ett klasserom, i gymnastikksalen holdt 2 klasser til, atskilt med flyttbare tavler som skillevegger. Helseavdelingen huset også en klasse pluss lærerrom og kontor. Folkebibliote-

Slik kan den gamle lærer ved Stranden skole ha sett ut. Denne utkleddingen ble benyttet ved feiringen av Grunnskoleens 250-års jubileum høsten 1989.

ket måtte også tjene som klasserom. Denne tilstanden skulle bli skolens hverdag fram til høsten 1983.

Det som ble borte brannnatten var uvurderlig for folk på Ask. Ikke bare en skole som askværingene var glad i, men også kunst som var samlet i skolestyret Vidars tid, signert med betydelige navn som Eilif Peterssen, Erik Werenskiold og Henrik Sørensen, ble flammens rov.

Gjenoppbyggingen av skolen har for folket på Ask vært en hjertesak. For at bygget i sin nåværende form skulle bli virkelighet, måtte kretsen stille opp med utstrakt dugnadsarbeid. Kretsens representant i skolestyret, Jon Erik Bergli, ble gjort ansvarlig for at dugnaden som var beregnet til godt over 100.000 kr ble gjennomført. Den velvilje og oppofrelse som folk på Ask la for dagen, gjorde utslaget til at bygda fikk den beste løsningen for skolen. Den nye skolen, vårt undervisningsbygg, ble innviet i november 1983.

Elevtallet har sunket slik at skolen i dag er tredelt, men prognosene for 90-årene er løfterike, barnetallet er økende i kretsen. Samfunnsstrukturen har endret seg mye i de siste 25 årene. Planer, ideer og behov er i stadig forandring. Skolen

Forts. side 51.

Nye Stranden skole.

Optegning af Turerne

i den engelske Quadrille

Les Lanciers.

1ste Tour (Les Travers.)

1. Første Herre og Dame vis a vis frem og tilbage, frem og Compliment.
2. Svingning til Plads.
3. Primaparrerne indtage hverandres Plads og tilbage.
4. Alle Herrer Compliment for Damen tilvenstre og rundt, tilbage og rundt med egen Dame.

(Derefter kommer 2den Herre og 1ste Dame det samme, saa 3die Herre med 4de Dame og endelig 4de Herre med 3die Dame.)

2den Tour (Les Lignes.)

1. Første Par frem og tilbage, frem og Compliment.
2. Til Høire og Venstre, Damen til høire og Herren til venstre Secondopar (vis a vis det samme.)
3. De to Linier frem, tilbage, frem og Enhver svinger sin Dame til Plads.

(2det Par det samme, saa 3die og saa 4de Par.)

3die Tour (Les Moulinets.)

(meget langsom.)

1. Første Par frem og tilbage, Compliment for hverandre og alle Damer danne Moulinet.
2. Moulinet rundt, Herrerne udenfor rundt den anden Vej, vis a vis Dame og Herre Compliment for hinanden, rundt med begge Hænder og danner atter Moulinet.
3. Moulinet og Herrerne videre til Plads, Compliment og rundt med egen Dame til Plads.

(2det Par ligedan, saa 3die og saa 4de Par.)

4de Tour (Les Visites.)

1. Første Par Compliment for venstre Secondopar, saa ogsaa for høire Secondopar.
2. Chassé-croisé og Compliment 2 Gange.
3. De to Par rundt, til Plads og
4. Det opførende Par Kjæde med vis a vis til Plads.

(2det Par ligedan, saa 3die og saa 4de Par.)

5te Tour (Les Lanciers.)

(muntert.)

1. Alle Storkjæde, Compliment for Dame vis a vis og rundt med denne.
2. Storkjæde videre til Plads, danner en Colonne saaledes: 1ste Par vender Ryggen til Karreen, 3die Par slutter efter, saa 4de Par og 2det Par har allerede sin Plads.
3. Chassé-croisé 2 Gange, Alle Damer efter hinanden til Høire og Herrerne til Venstre, danner 2 Linier.
4. De to Linier frem og tilbage, frem og Enhver svinger ind paa Plads.

(Storkjæde o. s. v., Colonne fra 2det Par, saa det samme fra 3die og 4de Par.)

Moe.

Pris 4 β.

Under krigen på Ringerike 1940: Kvinnenes frivillige arbeidshjelp

Fra fru Kloumans papirer.

På initiativ av kvinneområdet ved dets formann på ringerike, fru Ingeborg Hellun, ble der 8/1-1940 tillyst åpent møte på lokale Ringerike. Meningen med møte var at kvinner i alle humanitære foreninger skulle gå sammen for i fellesskap å yte sitt beste hvis den kritiske situasjon skulle forverre seg.

På møte ble det nedsatt en komité kalt Kvinnenes frivillige vernehjelp bestående av fru Karin Norbye (formann), fru Else Klouman (nestformann), fru Ellen Mørk (styremedlem) og fru Else Marie Borgh (varamann). Vi fikk i oppdrag å få i stand en førstehjelpsstasjon.

Komitéen holdt møte umiddelbart etter og ble enige om at arbeidet måtte begrenses til to grener:

I: Utstyr til førstehjelpsstasjonen.
II. Utdannelse av førstehjelpspleiersker.

Dessuten ble det pakket førstehjelpspakker under fru Morks ledelse, og disse ble sendt til Oslo.

Komitéen begynte med to tomme hender og intet mandat til å oppta lån eller stifte gjeld. Vi så derfor ingen annen utvei enn å søke forretningsstanden om hjelp, dels økonomisk og dels in naturalia. Overalt ble vi møtt med velvilje, og fra alle som ble anmodet om hjelp, fikk vi bevilgning.

Følgende firmaer er notert som bidragsyttere:

Margrethe Larsen, Elvsveen, Thoresen og Berg, H.foss kull og vedbolag, Baker Kullerud, Fru Baggerud, Helgesens elektr., Grønli's farveh., Baker Kvernberg, Weiens efft., Koop. selsk., M. Christoffersen, Ring Bygg, Kårstads efterf., Manufakturlageret, H.foss gamle bridgekl., Lokale Ringerike, Vognm. Kullerud, Petter Bentzen, Apoteket Bien, Storgt. Stentøymag., H.foss Glassmag., A. Løchen, Bokh. Bye, Christensen, Storgt., Astrid Hemb, Inga Falk, Tronrud, Thisted, Iver Berg, O. Gandrud, Hans Pettersen, Espes elektr., Apoteket Løven, Ring. Mag., Else Eriksen, Eikli skole, Mørcks elektr.

Ettersom gavene kom inn, ble de sortert i forskjellige kasser og satt i Sløydrommet på Hønefoss folkeskole, og de stoffer som skulle syes, ble lagt frem på symøter hvor en god del av byens og omegns damer tok dem under behandling. Mange damer tok også med seg søm hjem. Dette hadde den fordel at vi fikk sakene igjen vasket og rullet.

Ennu sto igjen å skaffe senger til førstehjelpsstasjonen (her henvises til Ring Blad av 11/4-40). Hønefoss sparebank bevilget et beløp som sammen med de pengene som i sin tid ble gitt til et eventuelt sykehus på Hønefoss av dr. Hartvig Norbye og frue, strakk til for innkjøp av 24 sykesenger med madrasser.

Norderhov skolestyre stillet Eikli skole til gratisdisposisjon for komitéen til bruk for kurs for utdannelsen av førstehjelpssøstre. Dr. Harry Haugen ledet det teoretiske kurset, og Søster Irma Langseth og Søster Magda Oen - sunnhetsspektør i Hønefoss - samt 2 søstre fra Det katolske hospital i Hønefoss ledet det praktiske kurs. Kurset ble holdt tre ganger ukentlig à to timer. I alt 12 timer teori og 12 timer praksis. 24 elever deltok. Etter avsluttet kurs fikk deltakerne etter tur anledning til å delta i det praktiske arbeidet på hospitalet. Flere av deltagerne arbeidet senere på førstehjelpsstasjonen, og Aase Ruud, Eva Hundstad og Gerd Fonnum arbeidet som assistenter på St. Fransiskus hospital så lenge det var krigspasienter der.

Litt etter hvert kom sakene tilbake fra damene som skulle sy dem. Likeså kom sengene, og alt ble montert i sløydrommet på Hønefoss folkeskole som var stillet til disposisjon. Nå manglet det bare bårer. Da vi ikke kunne skaffe ferdige bårer, håpet vi å kunne få i stand

noen provisoriske (2 stenger med markiseduk imellom). Da det viste seg å være vanskelig selv å skaffe disse, måtte vi starte med en bære. Under krigshandlingene fikk vi overlatt noen av Røde Kors.

6/4 holdt komitéen avsluttende møte. Vi besluttet der at stasjonen skulle stå ferdig til inspeksjon av publikum 12/4 og så overleveres til det sivile luftvern. Så gjalt det å få inn alt som var levert ut til forarbeidelse. Her nedla Helene Pederesen et uerstattelig arbeide med å få samlet sakene som ble lagt ned på stasjonen i sløydrommet.

Da lokalene ikke var splintsikre, ble der fra Heen dampsg bestilt box til oppstiving av takene og planker til beskyttelse for vinduene. Disse materialene ble senere forært stasjonen av firmaet.

Nå manglet det bare mat for at stasjonen kunne ta imot pasienter. Gjennom Hønefoss forsyningsnemnd ble det hos Weiens efterf. bestilt de varer vi mente vi trengte. En del av disse ble levert straks mens resten ble lagret hos Weien. Fra Baker Kullerud fikk vi atskillige bakerverer, delvis som gave og fra Ringerikes Meieri all den melk vi behøvde, også som gave.

10/4 ble stasjonen åpnet for publikum. 12/4 ble dr. Hartvig Norbye utnevnt til sanitetssjef for Ringerike.

Vi ville aldri kommet så hurtig i orden på stasjonen om ikke skolens vaktmester, Nilsen, hadde vært oss behjelpelig på alle måter.

Leger ved førstehjelpsstasjonen: Dr. Klouman, dr. Langseth, stud. med. Tvedte og stud.med. Helge Norbye.

Søstre ved førstehjelpsstasjonen:

Irma Langseth, Gunn Engen, Olga Egge, MMagda Oen, Gerd Sætre, Anne Øren, Amanda Storebø.

Assistenten hele tiden: Hildora Skjolden, Målfrid Myhrholdt, Anna Selbekk, Inga Strete, Johanne Wåge, Gunda Skinstad, Ruth Thonen, Ragna Andersen, Eva Finanger, Asta Andersen, Aagot Holt, Sigrid Berg, Astrid Karlsen, Sofie Thon, Eli Thon, Olaug Thon, Birgit Nilsen, Signe Schytte-Nilsen, Aase Schytte-Nilsen, Jormor Waagaard, Astrid Aslaksrud, Annie Drange, Lilly Hartz, Elsa Frøhaug, Randi Fredriksen, Solveig Gustavsen, Agnes Engen, Ragna Johansen. Den siste sto for matstellet.

Assistenten kortere tid: Aslaug Weisten, Klara Nilsen, Elsa Ellefsen, Inger Fjeldheim, Margit Aksnes, Randi Bettum, Signe Nybø, Gunhild Rosef, Karin Brodahl, Bodil Gundersen, Gerda v. Krogh, frk. Christensen, Kirsten Dølen.

Ambulansekjørerene: Borghild Rua, Olga Solberg, Else Klouman, Einar Kullerud, Oskar Busterud, Ole Hafnor, Reidar Berg (Skotselv). våre ambulansekjørerene var særlig utsatt idet det ble skutt på dem mens de plukket opp sårede. Således ble en av mennene alvorlig såret. Dette forhindret dog ikke damene fra hver morgen å dra avsted til krigsskueplassen med sine biler for å hente sårede.

Da Haugsbygd brente og kuene var sluppet ut på til dels frossen mark (og befolkningen var flyktet), og ingen hadde tid til å melke dem, sendte vi noen damer fra stasjonen for å melke dyrene. Signe Schytte-Nilsen med flere.

Det ble sendt ut bandasjemateriell og medisiner fra stasjonen: V/sanitetsoffiserer til Jevnaker (bandasjesaker, meget medisin, samt en kasse hermetikk), v/tannlege Hallingby (bandasjesaker), v/dr. Myhre (bandasjesaker) og v/stud.med. Heger (bandasjesaker).

12/4 kom de første pasienter. Siden gikk det slag i slag. Det viste seg at plassen i sløydsalen var rent for

Fru Klouman.

liten og sengene for få. En del klasserom ble tatt i bruk. Det ble redd opp flatsenger på gulvet med halm og ulltepper.

13/4 ble søster Anne Øren med Bodil Gundersen, samt 10 senger med utstyr på anmodning sendt til Jevnaker. Dette havnet på Lang sykehus hvor det gjorde god nytte for seg under krigshandlingene.

15/4 kom Helge Ingstad fra Oslo for å undersøke om vi manglet noe.

17/4 sendte han opp 2 leger og noen Røde Kors søstre som hadde med seg så vel forbindelsessaker som proviant. Våre leger og pleiersker var da helt utslitt da alle arbeidet døgnet rundt.

På stasjonen ble behandlet både norske og tyske soldater - og sivile. De tyske soldater ble etter hvert sendt til Skøiens villa på Vestern tangen. Senere ble også Nilsens og Tandbergs villaer tatt i bruk til sårede tyske soldater som strømmet inn. Elsa Ellefsen, Lilly Hartz og Else Klouman ble beordret dit. Etter som pasientene var førstehjelpsbehandlet, ble de sendt til det militære sykehus i Oslo til videre behandling. Den 22/4 kom siste pasient inn til førstehjelpsstasjonen, og i dagene som fulgte, ble førstehjelpsstasjonen nedlagt. Vi hadde da behandlet ca. 300 pasienter.

Tyskerne slo opp sitt hvoedkvarter (tross våre protester) på Hønefoss folkeskole under Genferkorset. De anerkjente det ikke da vi ikke kunne fremlegge papirer på at vi var knyttet til det internasjonale Røde Kors.

Vårt materiell ble oppbevart i sløydrommet på skolen. Det ble oppdaget at det mellom den 3/1 - 27/1-41 var stjålet atskillig, så vel ulltepper som matvarer (tyskerne var forlagt på skolen). Til tross for anmeldelser så vel til det norske som til det tyske politi, fikk vi aldri oppklart tyveriene og fikk heller ingen erstatning.

Foranlediget av kvinnerådet ved fru Guttormsen ble det på Fylkes skolen opprettet en stasjon til forpleining av evakuerte. Lederen her var Alfhild Asbjørnsen. En lignende stasjon ble også opprettet på jernbanestasjonen. Lederen her var Astri Brekkesen.

Senere tjenestegjorde en del damer på Hvalsmoen mens krigsfangene var der, til ca. 30. mai.

Under hele krigen, altså i 5 år, hadde en del av damene vakttjeneste på nødhjelpstasjonen ved flyalarm. Nødhjelpstasjonen ble flyttet rundt fra Hønefoss folkeskole til Middelskolen og til sist til Glesnes villa på Helgesbråten.

Rambergstua i Ådal

Av Peter Tandberg

På Nordre Ramberget øverst oppe på vestsiden i Ådalen ligger restene av en gammel sperrestue. Årstallet den ble bygget vet man ikke, men den er av samme type som Gammelstua på Hallingby og en annen stue som står på Somdalen. På disse stuene er det hugget inn i takbjelkene årstallene 1696 og 1740.

Rambergstua ble gitt som gave til Ringerikes Museum i 1926 (se avskrift av gavebrev). Meningen var den gang at den skulle være et tilskudd til museet når det engang fikk egnede arealer å etablere seg på. Med de midler museet hadde å rutte med, ble det imidlertid ikke mulig å realisere disse planene. Det ble derfor lagt på et tak av bølgeblikk for om mulig å bevare det som var under. Årene gikk, det bodde folk i huset helt til 1946-47.

I 1952 hadde man et håp om penger fra Kulturdepartementet for å flytte stua. Den skulle da settes opp på en tomt ved Olsviken Gamlelhem. Bevilgningen ble strøket, og stua ble fortsatt stående for vær og vind, og gradvis mer og mer forringet.

Det som i sin tid muligens var et verneverdig objekt, er i dag nærmest en ruin. Veggene har rast sammen på grunn av råte og snøtyngde. Peisen har også rast sammen og pipa har fulgt etter, den ligger i dag som en steinhaug. En bjørk har her funnet grofeste og vokser freidig opp gjennom taket der hvor pipa var.

Stua på Ramberget er av den typen som kalles "den akerhusiske stue". Gjennom inngangsdøren på langveggen kommer en direkte inn i det største rommet. Herfra kommer en inn i et langkammers eller kleve som her var delt i to rom. Stua var åpen til mønet. Taket er

et sperretak med langsgående sideåser. Stua hadde to vinduer i gavlveggen og et vindu i nord og sydveggen. Det var også to vinduer i kleven (se bilder). Inne i stua var det veggfaste benker.

Ramberget hørte fra gammelt av til Nes gård, som i middelalderen lå under Hamar Bispestol. Etter reformasjonen kom stedet under kronen som overløt gården til lagmannen i Oslo i 1601.

Ifølge skattematrikkelen av 1647 måtte oppsitteren Niels Næs betale lagmannen 5 bismerpund fisk i årsleie. Nes gård ble senere delt, og en av gårdpartene er Ramberget.

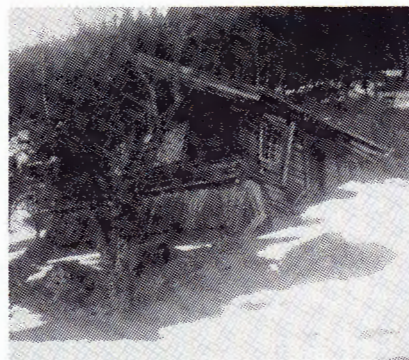
Navnet på gården ble i sin tid skrevet Randberget og kan komme av ravnebergene (Rævne-berget).

En av eierne av Ramberget omkring 1800, Kristoffer Ramberget, gjorde sammen med broren, Ola Nesmoen, militærtjeneste både i 1808 og 1814. Ola med sine 72½ tomme gikk under navnet "Lang-Ola". Rambergbrødrene skal ha vært noen kjempekarer. Ola var i artilleriet og deltok i kampen ved Onstadsund i 1814. Her falt øverste offiser, og nestkommanderende ble hardt såret båret ut av kampen av Ola Nesmoen. I en gammel vise heter det om Ola etter kampen:

*Da hilste ham engang en kongsmann
med ære
"Du Ola et sølvtegn for stordåd skal
bære".*

*Men Ola sin sjef ind i øynene så
en stordåd - det kunde han ikke forstå.
Min gråtøye klær ikke sølvtegn og slikt.
Hvad De kaller dåd var nok bare min
plikt.*

Ola ble tilbudt både å få avlegge løytnant-eksamen og en medalje, men han skal ha avslått begge deler.

I forrige århundre hørte det to husmannsplasser til Ramberget. På den ene av disse bodde det en kar like etter 1800 som ble kalt "Bøsse-Gunder". Han var en flink smed, og særs habil til å smi geværer som egnet seg til bjørnejakt. En av riflene har Trond Bergsund i sin våpensamling. Siste bjørnen ble skutt i heia opp for gården. Det var en rusk av en hannbjørn. Det måtte fem-seks mann til for å bære den til gårds.

Ramberget var et kjent hvilested under båtreise på Sperillen, mange folk kom derfor til å søke nattely på stedet. I den gamle stua har Johan Sebastian Welhaven vært innom. At stua og gården Ramberget gjorde et sterkt inntrykk på den nasjonalromantiske dikter, kan en forstå når en leser hans reiseskildring fra 1849, "Vasdrag og Skovmarker".

Welhaven skildrer møtet med Ramberget slik:

"Vor Baad holdt sig nær under Sperilens vestlige Kyst, hvis Bygning, alt som vi kom lengere nordover, blev mere og mere selsom og stor-formet... Strax før man kommer til det mægtigt afsluttende Fjeld-Parti, ser man på Sørbredten grønne Små-Enge. Men de ligge saaledes spredte mellom umaadelige Jettestene og fremtredende Fjeldknuder, at man i Førstningen er nærved at overse dem. Alligevel danne de tilsammen en ret anselig Gaard, hvis Bygninger støtte sig til de mørke Fjeldstykker, og titte frem af Uren. Som en part af Jetteborgens Byggetomt ligger denne Gaard mellom Resterne af vældige Materiale som Menneskehaanden hverken har kunnet ?????? (her mangler siste linje)".

I dag kan en kjøre bil nesten helt fram til Nordre Ramberget, den siste km er det dog bare traktorvei. Før veien kom, var letteste atkomst med båt om sommeren og over isen på vinterstid. Da dampskipet "Bægna" gikk på fjorden, la den kursen så nær inntil bergveggen som mulig. Det er "svarte djupet" utenfor Rambergodden. Oppover i revnene i berget vokser den sjeldne plante Saxsifraga med sine hvite blomster.

I 1938 bodde Simen Ramberget i søndre Ramberget. Det er skrevet ned noe av det han fortalte som han hadde hørt fra far og bestefar da Sperillen var ferdselsveien... "Svære føringsbåter om sommeren, og om vinteren 20 - 30 hester ifølge ut isen, og alle kvilte i Rambergstua. Da gikk det livlig for seg med hestehandler. Han bestefar bytta hest tre ganger på ei viku, men da ga han seg. Og spellemannen fekk fram fela, og de spendte Hallingkast og kruka - Det var Valdressa heilt ovante Vang i Valdres".

Tilbake til dagens Rambergstue, er den fremdeles verneverdig??? I dag etter 64 års forfall er det nå bestemt at en skal prøve å ta vare på restene for om mulig å rekonstruere stua på stedet. Hva med fremtidig bruk? Man har drøftet dette med Turistforeningen, som ikke er interessert. Hva med Speider-organisasjonen? Kano-tur fra Heen? Fjellklatring i Rambergstuet?

Er det noen som vil være med å trekke lasset? Museet er svært interessert i samarbeidspartnere.

Ifølge fotokopi av Ringerike sor. pb. 57 (1925 - 1928) s. 295, nr. 4, tgl. 27.5. 1926 ble følgende gavebrev tinglyst denne dato: "GAVEBREV. Undertegnede eier av Ramberget gno 22, bno 3 i Ådalen, av skyld 68 øre skjenker herved Ringerikes museum til eiendom en på min foran nevnte eiendom stående ca. 200 år gammel sperreloftstue - Rambergstuen kaldet -. Værdien av Stuen settes av hensyn til gebyrberegningen til kr 200,-.

Ramberget, den 20. mai 1926.
GULBRAND S. RAMBERGET

Rambergstua i 1990 - før den ble revet.

Dikt av Lars Lyse

En heggebusk, en klunger i en ur
et avglemt vindnis var min plads engang;
der stod ei da som nu et hus av mur
hvor haddens jern mot grytekanten klang.

En foraarsmorgen lys og varm og skjøn
da solen steg av fjellets kant i øst
og den paa sine straalearme bar
den over jorden livets kraft og trøst.

Den morgen saag jeg lyset første gang,
en fremmed verden laag der for mit blik
da saag jeg andere trær og hørte fuglesang
og mend og kvinder saag jeg kom og gik.

Blandt alt jeg saag stod himlens blaae hvelv
for mig som størst av hva jeg søkte til,
den fængslet mig og drog mig til sig selv
ved farven sin og ved sit lyse smil.

Man ryddet vek det hel kradt som stod
i uren tet av heg og brisk og klung
men bonden sa til gutten sin: Ver God
at spare asken, den er ogsaa ung.

Vintere gik og sommere randt paa ny,
min rot blev sterk og stammen høi og skjøn,
min krone ragte halvveis op mot sky
og vidt om kring i drakt saa frisk og grøn.

En høstdag stod en mand saa tung i sind,
- han saag mot vinteren og en halvfyldt lade,
- hans mark slog feil, han fik for lite ind,
han saag mot fjøsets fylde baaserade.

Jeg bød ham kronen min, saa løvrisk tung
fordi han sparet mig hin morgen
da krattet ryddes dengang jeg var ung;
- saa fik jeg hjelpe ham at lette lit paa sorgen.

Nu aar er gaaet, slekter kom og svandt,
imedens grønnes jeg hver vaar som kommer
og mindes glad om tiden som henrandt
og længes altid imot sol og sommer.

Men nu er stammen min blit grov og styg
og barken full av mos og dype sprekker,
men sikker er jeg, glad, fornøid og tryg
enskjønt jeg ser jeg ei mot himlen rekker.

Du kjære gamle mosegrode kall
gid du maa staa som du har staaet længe
i aar fremover i mange, uten tal
og slekten trofast om din trivsel hegne.

Lyse, september 1724

Norderhov gamle prestegård

Den gamle presteboligen til Norderhov kirke er en av de få bygninger som er knyttet til rikshistorien vår. Det var her prestekonen Anna Colbjørnsdatter Ramus var medvirkende til svenskenes nederlag i 1716. Inne i "Svenskestua" kan vi fremdeles se kulehull i veggene fra den bataljen.

Prestegården er bygget i tre forskjellige tidsperioder. Den eldste del av bygningen, "Nordfløyen", er antagelig fra 1600-årene en gang, mens "Sydfløyen", som er flyttet hit fra et annet sted, er satt opp noe senere. Den var i alle fall intakt i 1716 (se skisse av grunnplan).

Det har senere vært diverse tilbygg både på nord- og vestsida (se bilder), så huset må ha sett ut som et "kråkeslott" og fungert dårlig som prestebolig.

I 1890 kom presten Michael J. Ferden til Norderhov. I yngre år hadde han vært kapellan hos Paul Winsnes (Hanna Winsnes mann). Han var påvirket av henne og ville begynne husmorskole i Norderhov. Han foretok da diverse ombygninger av huset og bygget til den nåværende "Vestfløy".

I denne byggeperioden var det en livlig korrespondanse mellom presten og Kirkedepartementet. Dette er bevart i departementets arkiv og i Riksarkivet. Vi gjengir her en redegjørelse fra Ferden til departementet fra 1894 som viser at myndighetene fulgte nøye med i det som foregikk ute i distriktene.

P. Tandberg

REDGJØRELSE

Fra Norderhovs Sogneprest i Anledning af Kirke- departementets Bemerkninger angaaende Indberetningen om Byggearbeidene paa Norderhov Prestegård i 1890.

Idet jeg med hensyn til utførelsen av byggearbeid på Norderhov Prestegård henviser til vedlagte erklæring fra departementets konsulent i byggesaker, skal jeg angående de enkelte poster meddele følgende opplysninger:

1. De fra prost Hirsch' bo innkjøpte ovne m.m. ble likesom byggearbeidet besiktiget av bygningsinspektøren og - så vidt vites - befunnet fullt tilfredsstillende. Det beror visstnok på en forglemmelse, når han ikke uttrykkelig har omtalt dem. Hva innkjøpsprisen angår, faller den adskillig billigere enn om de hadde vært innkjøpt som nye.

Arkitektens uttalelse her på stedet, at "det offentlige her hadde fått meget for pengene", antar jeg også gjelder om dette innkjøp. Det er samtlige av nyere konstruksjon, anskaffet dels i prost Thurmanns dels i prost Hirsch' embedstid.

De 2 ovne og den ene komfyr i den forhennevende forpakterbolig (nu drendestu-bygning) ble innkjøpt av prost Hirsch' forpakter og svigersønn, agronom Karl Seip. Med hensyn til den her omtalte komfyr, har jeg benyttet den leilighet, som utsettelsen av den endelige ordning har gitt, til at ombytte den med en ovn. Det rom, hvori den var anbragt, og som av forpakteren benyttedes til kjøkken, tjener nu til håndverksrom, fornemmelig snekerverksted, og der var komfyren lite tjenelig. På grunn av denne ombygging har jeg anført innkjøpsprisen (125 kr.) til en salgspris av 100 kr. for de av agronom Seip innkjøpte ovne med komfyr. Komfyren er dog ikke avhendet, men blot utlånt til en av prestegårdens husmenn, så der enda er anledning til at erholde den for prestegården, hva jeg dog ikke finner noen grunn for.

Om den bygning, hvor disse ovne står, skal der siden blive tale.

2. Det er av departementet gjort oppmerksom på, at erstatning ikke var beregnet for de øvre etasjer av bryggerhuset og mellomstuebygningen, der var eiendomshuser og har avgitt reisverksmaterialer til den nye bygning. Denne unøyaktighet fra min side har - så vidt jeg kan forstå - hatt sin grund i en misforståelse hos meg. Oppgjøret med prost Hirsch' bo var endnu ikke skjeet, og da jeg hadde hørt, at bryggerhuset og mellemstuen var åbods-huse, har jeg oppfattet det som om det gjaldt hele bygningene og ikke bare den underste del av dem. Av skifterettens oppgjør av mellemregnskapet mellem prost Hirsch' bo og meg, vil det sees, at de sammen med de øvrige eiendoms-huse blev kjøpt av meg.

Når departementet begjærer opplysning om hvilken bygning der menes med "den såkaldte Munkestue", da kreves her en liten historisk ettervisning. "Munkestuen" var opprinnelig navnet på dreng-

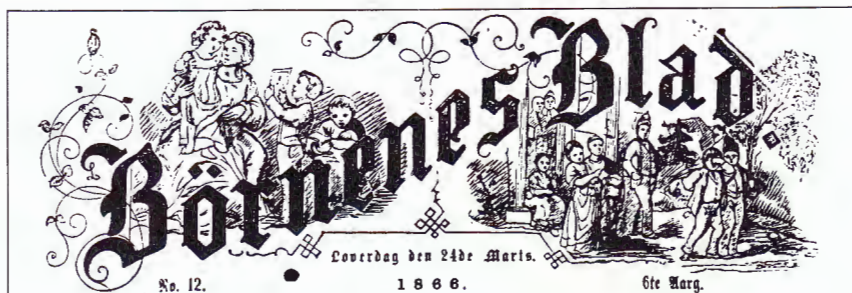
stuen eller forpakter-boligen, også kaldet "Frydenborg". Under denne bygning er nemlig den såkaldte "Munkekjeller", hvis buhvelvede inngangsdør tyder på at den må være fra middelalderen. En bjelke i kjeller-taket bærer årstallet 1570.

Muligens har den over kjelleren oppførte bygning hat samme bestemmelse som "Stenhuset" på Grans prestegård. Men for bort imot 100 år siden, dengang denne bygning i prost Borchgrevniks embedstid ble beboet av hans sviger-sønn og kapellan "Skipsprovst" Andersen fra Danmark, fik bygningen innen familien først navnet "Frydenborg", og dette siste navnet ble uheldigvis hengende ved. Navnet Munkestuen i de nye presters tid ble overført på den av prost Borchgrevink oppførte kontorbygning. Etter prost B.'s tid ble denne nemlig ikke mere benyttet til kontor, men derimot i regelen til snekkerverksted. På denne måten oppkom der en stor forvirring i benevnelser. Prost Hirsch sees å ha opptaget de opprinnelige og riktige navne, mens jeg har benyttet de navne som har vært brukt de siste generasjoner og som jeg var fortrolig med fra min barndom. Men om der har vært forvirring med hensyn til navnene, så hverken har det vært, eller kan være, noen uklarhet med hensyn til eiendoms-forholdet.

Den nu nedrevete, av prost Borchgrevinck i 1792 opp til prestegårdens nord-vestere hjørne oppførte kontorbygning har bestandig vært eiendoms-hus, hvorimot den ennu gjenstående, og over Munkekjelleren oppførte, isolert beliggende bygning, der nu er drengestue og verksted alltid har vært åbodshus.

Derimot har jeg vært feil underrettet når jeg i inntektsoppgaven av 1891 oppførte smie og badstue som eiendomshuse istedenfor tilbygningen til smien. Det er oppgaven av 1881 som her er korrekt.

Hva angår spørsmålet om hvorvidt kjøpesummen må sies å være rimelig og billig, tillater jeg meg å hen-vise til vedlagte Brannassurancepo-lice.

Dette Blad udkommer hver Uge og koster 24 S. halvårlig. Derfor for Udenbønderne kommer 4 S. i Postporto. Abonnement kan tegnes ved alle Landets Postkontorer og Postbureauer samt i J. G. Andersen's Bøger, Christiania. Subskribentfamilier erholdr det 1ste Geul. frit og behøver 30 S. af hver indbetalt Cph.

Hørdshøg Prestegård.

Prestegården sett fra nord.

Fra syd med den gamle vestfløyen. 1837.

3. Der utelukkende angår prestens eiendomshuse. Når departementet uttaler at det er bleven oppmerksom på at de bygninger der har avgitt reisverks-materialer til den nye bygning, er opførte av tømmer fra prestegårdens skov, så at prestegårdens-skogen allerede har ydet sit bidrag, da har departementet i tidligere oppgaver hjemmel for sådan fundering. Men som det senere skal dokumenteres, er innberetningene i dette stykke ikke korrekte. Spørsmålet har nemlig tidligere aldri hat noen reel betydning, og derfor har man ikke undersøkt forholdet.

4. Etter hvad der fremgår av vedlagte erklæring fra den 76 år gamle husmann Lars Korsdalen, der blandt alle nulevende personer vistnok er den mann der sitter inne med den eldste og påliteligste kunnskap om de gamle prestegårds-forhold, må samtlige nedrevende og til reisverk benyttede åbodshuse være tilflyttet andetsteds fra. Allerede på forhånd var det lite sansynlig at tilbygninger som mellemstuen og bryggerhuset kunne være fra først av, opførte på dette sted, for de sto ikke hverken i nivå med eller i noensomhelst symetri med hovedbygningen og *forbindelsen med denne gikk gjennom lange mørkgange*. Ved nedrivelsen fremkom der som det fremgår av byggmesterens meddelte erklæring utvilsomme bevis, serlig i den gjenfeldte, mot Svenskestuen-veggen vendte dør, der i sin plass midt på veggen, engang måtte ha vært hoveddøren ut i det fri, for at de opprinnelig måtte ha stått på andre tomter.

Med tilnærmelsesvis sikkerhet lar deg seg også påvise både anledningen til og tiden for disse bygningers flytning til prestegården. Ifølge det i det "Norske Riksregister s. 174 ff. trykte kongebrev av 26. oktober 1575 slgn. topografisk journal s.s 145 f. fik presten Hans Pedersen kgl. bemyndigelse til at makeskifte den til Kristiania kapitel hørende gård søndre Norderhov til prestegården, mot at Norderhavs presteembede avsto de tre beneficerede gårde Hof, Lerberg og Ned-

re Vesteren til Kapitlet. Etter opplysning fra riksarkivar Birkeland ble dog dette makeskifte ikke bragt i utførelse førend efter år 1664, men sansynligvis kort etter denne tid.

Ikke lenge etter foregikk også et annet makeskifte, der vedrørte prestegården. I den nordre del av den nuværende prestegårds-have lå nemlig Klokkerboligen, efter hvilken tomter og laftestene tildels lar seg påvise den dag i dag, og efter hvis hovedbygning kjelderer ennu sto igjen som en ruin, inntil jeg i 1891 lot den gjennfyller og beplante for at denne terrasse for en pavillon, som jeg oppførte på dette prestegårdens vakreste punkt. Til vederlag fikk kirkesangeren først prestegårdsplassen Bothildrud og siden den nuværende klokkergård Berger. Ved disse anledninger tilfaldt en flerhet av huse i prestegårdens umiddelbare nærhet sogneprestembedet. Det var derfor en naturlig sak, at såmange av dem, som kunne gjøres bruk av, ble flyttet opp til prestegården.

På denne måte lar det seg forklare, at med unntagelse av den fra nytt oppførte kontorbygning, ingen av de 5 huse der utgjorde det bygningskompleks der dannet den gamle prestebolig, lå i samme plan eller sto i noensomhelst symetri eller direkte forbindelse med hverandre. Således er også den gjenstående nordre del av hovedbygningen 2 alen bredere enn den søndre (Svenskestubbygningen) og har måttet løftes 1 fot (to trappetrinn fra grunnen for å få samme takhøyde som denne.

Også det nedrevende gamle stabbur må være kommet hit på samme måte og ved samme leilighet. For det har aldri kunnet være gårdens egentlige og eneste stabbur, da det lå ikke mindre enn 270 fot (90 m) fra hovedbygning, med adgang alene gjennom uthusene eller umiddelbart ved siden av disses møddinger. Fjeldbygdenes skikk med to stabbur på samme gård er ellers ukjent på Ringerike.

Hvad derimot kontorbygningen angår, så vites denne å være oppført av presten Jens Finne Borchgrevinck ved hans tiltredelse av embedet i 1792. Den er derfor uten tvil oppført av tømmer fra pestegårdens skog. Men av denne bygning er intet tømmer blevet benyttet til den nye prestebolig. Den ble nemlig bevart i sin helhet for å benyttes til stue på den nye husmannsplass, som ifølge embedsgårdskommisjonens anvisning tenkes opprettet (på Kullebund ved Storelven) for det tilfelle at begge plassene Korsdalen og Bothildrud blev frasolgte. Da der imidlertid er inntrådt forhold, som gjør det lite sansynlig, at noen ny prestegårdsplass noensinde vil bli opprettet, har jeg overlatt det til en nabo, som tiltrengte gammelt tømmer som reisverk til en tilbygning, der ble oppført vinteren 1893/94.

Da jeg hadde anledning til å la denne bygning utgå av tallet på de eiendomshuse, som skulle innkjøpes for embedet, fant jeg denne realisasjon av den at være den for alle parter heldigste. Salgssummen for den er derfor strøket av regnskapet. Ifølge det her opplyste antages der ikke å kunne bli spørsmål om noe annet fradrag fra skovkassens-bidrag enn tømmer-verdiene fra de øvre etager i mellomstue-bygningen og bryggerhusbygningen, hvilke begge skal være oppførte av prost Borchgrevinck, uten tvil av tømmer fra prestegårdens skov. Dette fradrag vil - etter hva byggmesteren opplyser - på grunn av den ved døre og vinduer sterkt oppstykkede tilstand, hvori tømmeret her befant seg, alene bli en ubetydlighet.

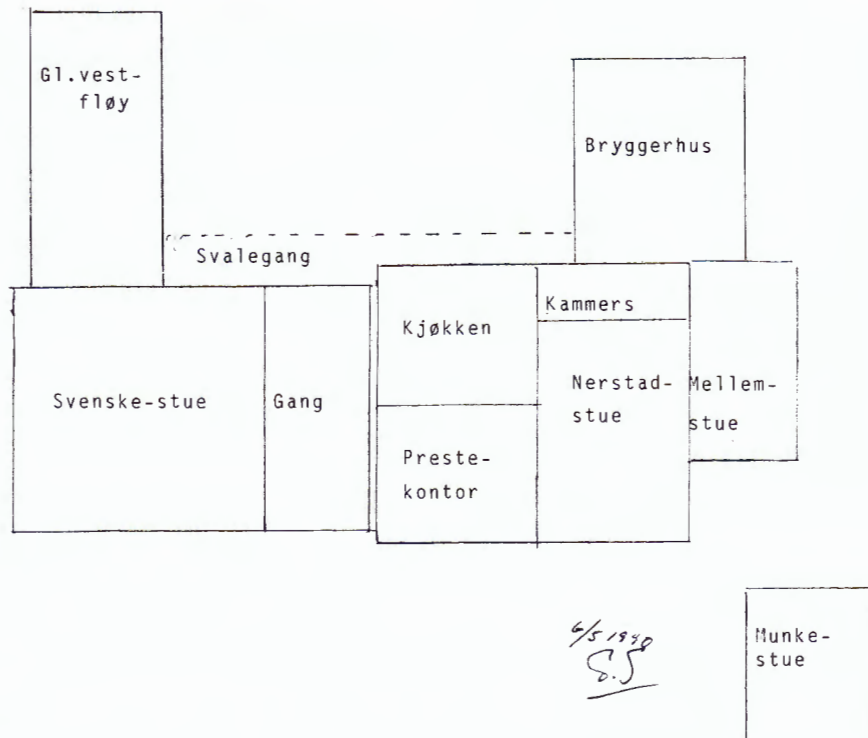
Men der kan dog være gode grunner til å undlate å gjøre også dette fradrag. Thi så vidt vites, er det dog gjeldende regel at det av trevirke, som man ved byggearbeider på embedsgårdene sparer gårdens skov for, det har man rett til å vente seg godtgjort av gårdens skovkasse. Dette var i alle fall den oppfatning, som var den rådende i Kirkedepartementet, dengang det anbefalte den i anmeldelse bragte plan for byggearbeidet på Norder-

hov Prestegård. Således uttalte den daværende ekspedisjons-sekretær, at hans grunn til å gå med på arkitekt Nordans plan, som viste seg å kreve et betydelig høyere beløp enn forutsatt var den, at til dette bygg-verk kunne der gjøres regning på et større bidrag av skovkassen. Under samme forutsetning anbefalte også den daværende chef for kirkedepartementet bygningsmåten med reisverk, uaktet der på den tid intet var opplyst der tydet på at det gamle tømmer ikke var tatt fra prestegårdens skov.

Den eneste følge av at bidrag nektes, hvor der er benyttet gammelt tømmer, der antages engang å være tatt fra prestegårdens skov, vil visstnok bli den at reisverk aldri vil bli benyttet, hvormeget denne bygningsmåte end - likesom i dette tilfelle var den heldigste, idet man derved unngår enhver spikring og dermed forvondt forstyrrelse av forbindelsen mellom gammel og ny del av den samme bygning.

Av de her anførte grunne håper jeg at kunne gjøre regning på at der av skovdirektørens forestående bidrag uten avklaring blir tilstått som godtgjøring for det tømmervirke for hvilken prestegårdens skov ved nærværende byggearbeide er bleven spart. I denne forbindelse skal jeg opplyse at de gamle bygninge, som er nedrevne, er de 3 forrige tilbygninger til hovedbygningen - Mellemstuen, Bryggerhuset og kontorbygningen, samt det gamle kornstabbur. De tre tilbygninger var tømmer, som etter hånden ble mere og mere utjenlige til beboelse og benyttelse. Det gamle kornstabbur ansåes for unødvendig da gårdens store rummelige husholdnings-stabbur i sin øvre avdeling er innredet til kornstabbur. Av de bygninger som har avgitt reisverkstømmer, var som før opplyst, alene mellemstuens og bryggerhusets øvre etager eiendomshuse.

4. Når departementet uttaler, at de arbeider, som er utført på den gjenstående del av hovedbygninge, går inn under prestens almindelige vedlikeholds-plikt, iallfall for den

Forsøk på å rekonstruere grunnriss av Norderhov Prestegårds hovedbygning før ombyggingen i 1890.

allervesentligste del, så må det dog bemerkes at omtrent hele denne restaurering er foranlediget og for den vesentlige del nødvendiggjort ved det nye byggearbeidet. Det er ikke mulig å borttage bygninger, der har vært deler av et større bygningskompleks, uten at borttagelsen får innflytelse på de gjenstående dele. Således ble det nødvendig å bordkle de yttervegge eller deler av disse der før hadde vært tildekket av de tidligere tilbygninge. Fremdeles ble der døre og vinduer som måtte gjenfelles, idet de dels ble dekket av den nye bygning, dels kom til, som en dør i anden etage der nu førte like ut i luften, at ikke blive blot unyttige, men farlige. Endelig var det nødvendig å gjøre en ny dør, nemlig fra det gamle kjøkken mot det nye, hvorved hint rum er blevet et serdeles tjenligt spiserum for prestegårdens, særlig i onnetidene, store arbeidsflokk. Sådane forandringer nødvendiggjorde igjen en oppussing av veggene.

Heller ikke tilveiebringelsen av et konfirmantrum kan regnes til vedlikeholdelserne. Nødvendigheten av et sådant kan der ikke være delte meninger om, især etter at man

- fra den tid, da man begynte å benytte Svenskestuen til familiens dagligstue - hadde set seg nødt til å benytte drengestuen med de der stående tjenersenge til konfirmannt-værelse, en nødvendighet som viser hvor lite den gamle prestebolig var skikket for sin bestemmelse.

Endelig ble privetet liggende så nær den nye spisestue, at det både av sanitære og estetiske hensyn ble nødvendig å flytte det. Den eneste forandring som ikke med nødvendighet fulgte av nybygningen, er innredningen av kontoret. I den anledning må dog bemerkes, at nu må kontorets plass ansees for å være fastslått for alle tider, og det på en for prest og menighet like bekvem måte, i 1. etage med fri inngang like fra hovedinngangen. Her er nemlig arkitektens plan fravekket, idet den ytre gang er utvidet for å gi fri inngang både til kontor og til Svenskestuen, og entreen i samme forhold forminsknet.

Tidligere medførte bygningens uheldige anordning, at et passende kontor ikke hadde ladet seg opp-

drive i den hele bygning, idet det nuværende kontor i reglen måtte benyttes som familieværelse. Derfor var kontoret av de forskjellige prester flyttet mellem 4 forskjellige værelser, snart i 1. snart i 2. etg. Men nu da det ikke mere kan tenkes, at kontoret vil bli flyttet, anslo jeg det at være også i de kommende pesters interesse, at værelset ble innredet til kontor med faste bokhyller, der i et hvert fald skal følge bygningen. Men jeg innrømmer at denne post: kontorets innredning, er tvilsom, og jeg vil derfor ikke fastholle den. Men de øvrige herhen hørende poster, der samtlige er nødvendiggjorte ved det nye byggearbeide, syne - av denne grunn at måtte høre hjemme på bygningskontoen og ikke på vedlikeholdskontoen.

Noen åbods-erstatning ble ikke givet af min formanns bo. Når huse- ne i henhold til bekjendtgjørelsen av embedets ledighet og departementets senere vedtagelse av plan- dels for nybygging, dels for restaurering og delvis ombygging av hovedbygningen allikevel måtte dels nedrives og dels forandres, så antog- es der at være liten grunn for å la avholde åbodsforretning. Det hele pekuniære mellemværende mellem prost Hirsch' bo og meg er gjort rede for i det som bilag 11 i medfølgende oppgjør fra skifteretten i prost Hirsch' bo.

5. Hva angår den allerede i be- kjendtgjørelsen om embedets le- dighet omtalte nødvendighet av en nær forestående fornyelse av går- dens uthuse henvises til den som bilag 5 medfølgende redgjørelse fra landbruksingeniør Sverdrup. Som her uttalt er låven ikke blot tungvint og ubekvem, men også alt for knapp. "Til trods for de til- byggede "skyker" ville jeg de to siste år ikke have fået plads for av- lingen, dersom jeg ikke havde faa- et anledning til enten helt eller del- vis at tærse kornet lige på age- ren".

Den i høyeste grad tungvinte inn- redning nødvendiggjør et ufor- holdsmessigt stort folkehold og gjør derfor arbeidet langt kostba-

rere, enn det med tidsmessige byg- ninger ville være blevet. Men ennu er det tilbyggete fjøs i ret god stand. Den værste skade ved det er, at det for 3 år siden ble infiseret av kalvekastingssmitte, som ennu ikke har ladet seg utrydde, om den enn nu synes at være noe avsvек- ket, idet nu alene de som det synes - mere sensible halvblods Ayrshire kjøer blir angrepet av den. Men hvor store tap enn denne vedbliv- ende kalvekasting forvolder, kan man ikke av den grunn kassere fjø- set. Og det ser ut til enda å kunne vedlikeholdes noen år.

En av de føleligste mangler ved prestegårdens uthuser er for resten den, at svinehuset er så lite, at det er umulig å oppdrette svin til salg. I det hele legger de gamle, utids- messige uthuse store hindringer i veien for en rasjonell og fordelak- tig drift av gården. Derfor vil det neppe være tilrådelig å utsette alt- for lenge med oppførelse av mere tidsmessige uthus.

I en henseende så jeg meg nødt til allerede våren 1891 - altså førend departementets skrivelse av 30. ju- ni samme år var utferdiget - at råde bot på et par udsettelige mangler. Det gamle vognskur var nemlig så trangt og lavt, at det på langt nær ikke oppgav tilstrekkelig plass for voiturer og landbruksmaskiner. Derfor hadde allerede prost Thur- mann seet seg nødt til som eien- domshus at oppføre et nytt vogn- skur. Prost Hirsch antok derimot ved sin tiltredelse av embedet at kunne unnvære det. Det ble derfor solgt fra gården. Jeg ble derfor nødt den første høst og vinter at have min vogn og mine slå og så- maskiner på låven. Heller ikke var det vedskur som rommet mere enn bjerkeveden. All annen ved måtte ligge ute i sne og regn og ble så gjennomtrukket av vete, at det ble en stor plage å bruke den. Heller ikke fantes det ishus på gården. Disse mangler var så følelige, at jeg fant det nødvendig allerede vinteren 1890 - 91 å få tilveiebragt de fornødne materialer, så jeg vå- ren 1891 kunne have et for dette tredobbelte øyemed tjenlig hus. Det har en lengde av 11,50 meter,

en bredde av 6,80 meter og en høy- de av 4 meter. Idet jeg vedlegger et fotografisk bilde av dette skur, skal jeg opplyse, at ishuset er i den nordre ende. Derinne er også inne- bygget et skap til oppbevaring av fødemidler. Hvor på billede den ene halvør er åpen, er vognsku- ret. Under taket er anbragt "hjæl- ler" til oppbevaring av bord og planker og lignende materialer. Det er enda ikke belagt med taks- ten.

Men dersom Departementet finner det bør innkjøpes for embedet og undergives vedlikeholdsplikt, så er jeg villig til å besørge det taklagt mot godtgjørelse av takstenens innkjøpspris, som oppgis til 65 a 70 kroner. Skurets kostende har vært tilsammen kr. 248,80 (hugst av tømmeret 25 kr. - skjæring 60 kr. - arbeidsutgifter kr. 163,20). Heri er intet beregnet for kjøring hverken fra skogen eller til og fra sagen.

Da det for meg er like uundværlig, enten det innkjøpes eller ei, og det ikke kan påregnes noen større slagsverdi for det, dersom det skal selges for bortflytting, er jeg villig til å overdra det til embedet for en hvilken som helst sum, departe- mentet måtte bestemme.

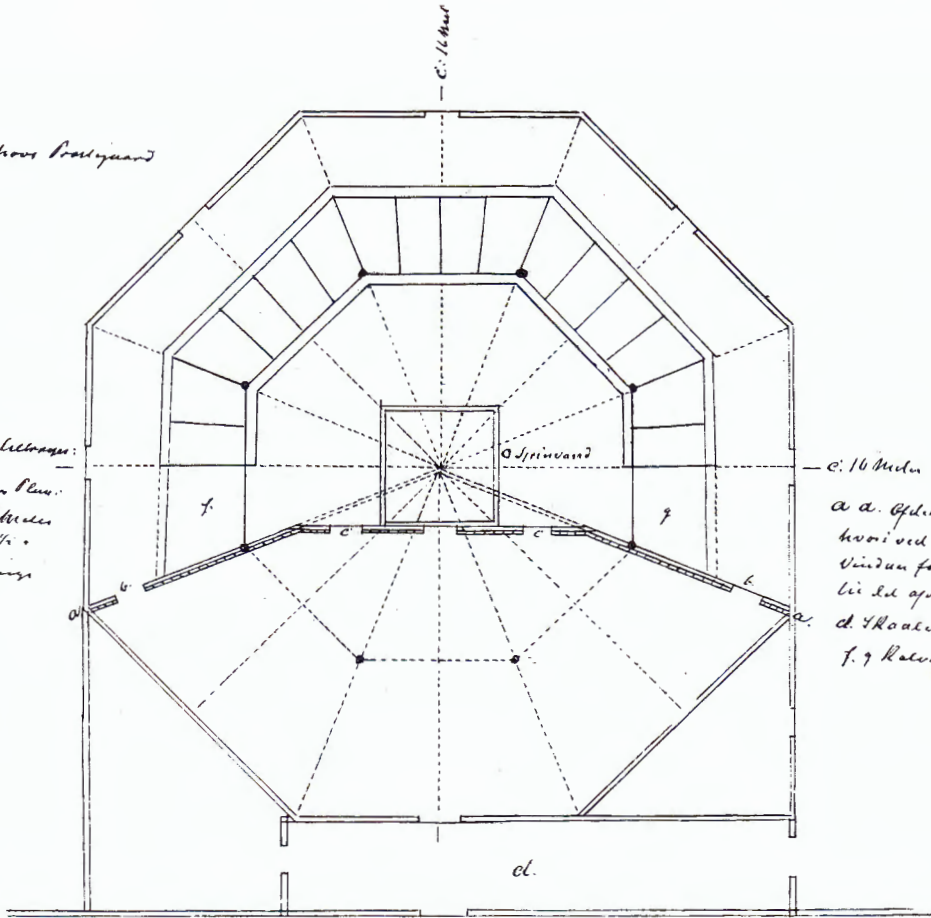
De mindre mangler, som arkitekt Schirmer nu sin besigtigelse av den nye hovedbygning påpekte, er av byggmesteren rettet. Desuten lot jeg sommeren 1893, etter at den foregående strenge vinter hadde vist, at den nye dagligstue var noe kald på enkelte steder, ny dytning foreta langs gulv og vinduer, hvo- retter panelet (rupanel) ble bekost- et med takpapp og så tapetsert. Siden har denne stue, likesom de øverige værelser, vist seg meget lun og varm. Desuten ble gulvene i 1. etage malt og de tre av dem tillike lakert. Endelig ble de 2 gjestevæ- relser i 2. etage, hvilke tidligere kun hadde tømmer-vegge fulsten- dig innredet og tapetsert. Jeg antar derfor at bygningen nu vil finnes å være i enhver henseende tilfreds- stillende. Opplysninger angående regnskapet følger dette særskilt.

Norderhov 20. November 1894
I Ærbodighet — M.J. Færden

Utdrag av en rapport fra Norderhov Prestegård den 18. september 1888

"Fjøs, der som vedlagte riss viser, danner en ottekant, og som nu inneholder 24 båsrom for voksne kreaturer samt kalvegarder, blir for stort og foreslås avdelt ved en vegg, (riss A-B-C-D), således at en tredjedel av rommet avdeles, hvorved der bliver tilbake 16 båsrom og kalvegarder. Veggen gjøres av 2½ toms pløyede planker innfalset i anbragte over og unnersviller."

Fjøs på Norderhøvs Prestegård
afdel. den 16. Mjød

afdel. i tre stykker, nemlig:
inden og ovenlyggen for Plæs.
uden 4 St. Tårnen og 5 St. Uden
2. " " " " 6 St.
Stemmen 9. 10. 11. 12. 13. 14.
2 1/2"

c. 16 Malm
a. a. Gf. Høysvæg 2 1/2 Stenken
hvori ved b. b. Pore og ved c. c.
vinduer for at en af de her Lys
bli led op til. Røven
d. 4 Kølsten, c. 2 Læder
f. 9 Kalvegarder.

<u>Al Indtægtsoppgaven fra</u> <u>1881</u>	<u>Al Indtægtsoppgaven fra</u> <u>1891</u>
<u>Prestens Aarbøddelse:</u>	<u>Prestens Aarbøddelse:</u>
Endel af Konebygningen	Konebygningens nordlige og vestlige Del
Fjøs og Lade	Drængestien ("Fyldenbog")
Næsten og Vognløb	Læver
Ei Høns - nordre - Skab	Fjøs
Den jækkelige <u>Skabstue</u>	Linn og Konestue
Næsten Etage af Byggeriudbyg- ningen og af den om- kæbte <u>Skabstue</u> bygning	Vid og Vognstien
Længe og Pædise	
Linn og Konestue	

<u>Private Egenomsliste:</u>	<u>Private Egenomsliste:</u>
Mellembygningens øverste Etage	Skab
Byggeriudbygningen	Skabstue
Konebygningen	En Del af Skabstuen
Linn og Vognstien	Længe
Skab: Skab med Skab	Linn
Fjøs på Nordenden af Skab	Skabstue
Skabstue på nordre Side af Skab	Pædise
Tilbygning til Linn	

Kirke-Dept. A Kirke-Dept. A
4. 1888-1889 4. 1888-1889

Litt av hvert fra en gammel Ringeriksgard: Hverven på 1800-tallet (Del II)

Av Olav Lindstad

To bondesønner fra Modum kjøper Hverven

Del I av Hvervens historie (heftet Ringerike 1989) sluttet med at stiftamtmaninne Anna Larsdatter Petersen - Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatters eneste barnebarn - solgte Hverven i 1786. Garden hadde da vært i Ramusfamiliens eie i 92 år.

I skjøtet fra 1788 heter det: "Jeg Anna Ramus Enke Frue efter Stift Amtmand Petersen Selger og Skjøder fra mig og Arvinger til Velagte Mænd Ole Pedersen Kimmerud og Jon Olsen Natvedt - Min eyende Gaard Hverven - Bestaaende af sine Bygninge med Kakkell Ovn og Brygge Kjedel samt Frugt Hage - Ager og Eng - Skov og Mark - Med sine Pladser og Sæteren paa Krosgougou for Summa 3300 rdl."

En av Anna og Christian Petersens sønner, amtmanden i Bratsberg,

Jonas Ramus Petersen, forsøkte å ta igjen Hverven på odel, men det lyktes ikke.

De to nevnte menn - Ole Pedersen (1759 - 1828) og Jon Olsen (f. 1757) - var bondesønner fra gardene Kimmerud og Natvedt på Modum. De var gift med søstrene Kristine (1765 - 1851) og Kari (f. 1770), døtre av gardbruker Peder Tandberg, Modum. Begge familier fulgte den vanlige skikken med å ta navnet etter den garden de flyttet til, og brukte følgelig Hverven som etternavn.

Alt tyder på at både Ole og Jon greide seg meget bra på Hverven, og de ble ansette menn i bygda. Ole kjøpte også "møllebruk, vannfall og grunn til sag" i Hønefoss.

Fra det ene til det andre

Jeg viser til det gjengitte kartet fra 1827. Vi merker oss først at et par

gardstun i Kirkekretsen er flyttet siden den gang. Gusgarden lå tidligere ovenfor Norderhov prestegard, mens vi finner Nedre Tandberg like på nordsiden av Sjefsgarden Tandberg. Hverven lå på samme sted som nå. Det samme gjelder stort sett også de tilhørende plassene.

På kartet har vi tegnet inn eiendoms grensene for Hverven. Rasarud var merkelig nok ikke med på kartet fra 1827, og plassen er merket av. Videre har vi gjettet oss til hvor den gamle, forsvunne Ulfen eventuelt lå (se del I).

Anna Colbjørnsdatter hadde i sin tid "nogen Ugreie med Naboen Christian Trøgstad om skillet mellem Gaardene", men det løste seg i fordragelighet. Derimot pågikk det i mange år en tvist mellom Modums-karene og noen naboer om seterrettighetene til Lauvlisetra

===== Stiplet linje markerer Hvervens grenser. Utsnitt av Løytnant Rynnings kart fra 1827.

på Krokskogen. Rettssaken endte med en dom om at Hverven hadde rett til å ha seter på Lauvlivollen.

Plassen Odde ble solgt unna i 1940-årene, men ellers hadde Hverven stort sett de samme arealer og eiendomsgrenser i begynnelsen av 1800-tallet som nå. Store engstykker og noe skog er imidlertid dyrket opp i den senere tid.

I dokumenter fra 1700-tallet er Monsrud, Slepa, Raserud og Odde nevnt som husmannsplasser. Som kartet viser, ligger de tre førstnevnte plassene nede ved Storelva med et skogbelte mellom seg og garden. Monsrud, Slepa og Odde ble tidlig delt, og de utgjorde hver to bruk til uti vårt århundre.

Alle disse plassene er trolig gamle, men hvor gamle tør ikke histori-

kerne angi. I 1721 er det omtalt en Mons "Skrædder" i Monsrud. Plassen kan jo ha vært ryddet av ham og slik fått sitt navn, men dette er usikkert.

Slepa, eller Slæpen fra gammelt av, sies å ha fått sitt navn fra båttrafikken på Storelva. Elva går i kraftige stryk utenfor Slepa, og når folk i eldre tider kom roende opp elva, måtte de på land for å slepe båtene gjennom strykene. Derfor fikk plassen dette navnet. Det berettes forresten om livlig trafikk på Storelva i forrige århundre. I 1860-årene gikk blant annet dampbåten "Anna Colbjørnsdatter" i fast rute mellom Tyrifjorden og Hønefoss.

Raserud har antakelig fått sitt navn ved at det gikk ras fra noen bratte grusbakker like ved. På et gardskart fra 1865 er "Raserud Ødegård" nevnt. Det kan tyde på at

plassen er meget gammel. Kanskje kan det ha vært en gard der som ble lagt øde under svartedauden.

Plassen Odde ligger på andre siden av elva og lenger syd. Før i tida rodde folk over ved fergestedet Busund for å komme dit. Odde ligger i et område som naturlig tilhører andre gardar, først og fremst Frok i Norderhov, og det er derfor underlig at plassen har tilhørt Hverven. Noe underlig er også forklaringen på det. Et utsagn hevder nemlig at en eierfamilie på Hverven skulle ha fått Odde i dåps-gave. Det er også sagt at plassen ble gitt som erstatning for at bikkja til eieren av Odde hadde bitt en eller annen fra Hverven.

Krokskogen var allmenning til begynnelsen av 1800-tallet. I Ola Brændens "Norderhov kommune"

fra 1948 står det: "Den omtvistede almenning blev ved stortingsbeslutning av 1816 overdratt regjeringen at avhænde til de av Hole og Norderhov sognes gaardbrukere som var bruksberettiget til denne skog." Hverven fikk en lang smal teig som strekker seg fra Nibbitjern og nesten til Gyrihaugen. Nordgrensen går like nedenfor Hvervensetra og Lauvlivollen.

Når vi er inne på gamle dager og Lauvlivollen, tar jeg med en historie om den lyse og fagre huldre som jo i de dager holdt til på de kanter. Mange har spekulert på hvordan sagnene om huldra har oppstått. Her er en, om ikke helt troverdig, så i alle fall sjarmerende, forklaring:

Finneinnvandringen til Krokskogen tok til på 1600-tallet. I lang tid var det liten kontakt mellom finnene og bydefolket omkring, men noen nordmenn vandret omkring på Krokskogen også den gang. En sjelden gang fikk de glimt av unge finske jenter som gjette buskapen, og det var disse som i norske skogsfolks fantasi ble til den forlokkende, men fjerne huldra med lange, lyse fletter og kuhale.

Det gamle gardssamfunnet

Folketellingen i 1801 gir mange interessante opplysninger om folkene på garden og på plassene. Som på andre gardar var det en masse folk tilknyttet Hverven. I alt ti familier med til sammen 66 mennesker bodde på garden og på de sju husmannsplassene. Av de 66 var hele 28 stykker 20 år og yngre, mens bare tre personer var over 50 år. Barneflokkene var store og levealderen kort den gang.

Øverst på lista finner vi som ventet Ole og Jon Hverven. De er kalt "Bonde og Gaardbeboere" med hver sin kone av første ekteskap. De har henholdsvis fire og fem barn i alderen fra 11 til 1 år. Det er dessuten ført opp en tjenestereing og to tjenestejenter under hver av de to familiene. Tjenestefolkene er fra 18 til 26 år gamle. Det er videre ført opp sju familier

hvor mannen er benevnt husmann, alle med koner. Der hvor mannen og kone er over 40 år, er det vanligvis fem barn i live.

I Rasarud var det også føderådsfolk. Det er den 64 årige Anders Gundersen og hans kone, Berta Olsdatter. Deres sønn, Anders Andersen, var husmann i Rasarud, og det ble også hans sønn, Ole Andersen, og sønnesønn, Engbret Olsen. Også for en av Slepaplassene kan samme slekt følges i flere generasjoner.

For en del år siden var en amerikanerinne, fru Wilson, på besøk på Ringerike for å finne opplysninger om sin slekt, som hun visste stammet blant annet fra Hverven. Ifølge et papir jeg har fått, fant fru Wilson fram til at hennes oldemor kom fra Rasarud. Hun het Anna Karine Olsdatter, f. 1831, og var datter av nevnte Ole Andersen Rasarud. Anna Karine ble gift med Peder Andersen, f. 1836, fra Frokseie i Norderhov, og de utvandret til USA i 1865. De hadde med seg sin sju-årige datter Maren Oline - fru Wilsons bestemor. Maren Oline, som døde i 1949 i Robbinsdale, Minnesota, hadde visstnok mange etterkommere der borte.

Tilbake til Hverven. Hittil har jeg nevnt ni av de familiene som i 1801 var knyttet til Hverven. Den tiende familien var annerledes enn de andre, og opplysningene om den sier noe om sosiale forhold den gang. Familien skiller seg for det første ut ved at det ikke er noen "Mand i Huset". Hovedpersonen er den 33 årige Anne Pedersdatter. Hun hadde tre barn - 10, 5 og 2 år gamle, og ifølge etternavnene hadde de tre barna forskjellige fedre. Hvis Anne hadde vært enke, ville det ha vært nevnt. En 21 år gammel Marte Pedersdatter er også ført opp her, og hun kan være Annes søster. Anne og Marte er kalt "Inderster". Det betyr at de bor til leie hos en familie, men har egen husholdning. "Børnene betler" (tigger) er det anført i protokollen.

En gammel historie forteller følgende: "I en av plassene bodde det

for mange år siden ei svært vakker jente. Mange fridde til henne, også velstående bondesønner, men hun ville ikke gifte seg. Etter hvert fikk hun noen barn med forskjellige karer". Om historien virkelig gjelder Anne og den skulle være sann, kan en jo spørre seg om Anne virkelig valgte sin livsform uavhengig av hva samfunnet måtte mene - eller om det er andre forhold som ligger bak. Jeg har ikke svaret.

Naturalhusholdning og pengeøkonomi

Det var en alminnelig oppfatning at det gamle gardssamfunnet var basert på sjølberging. Garden produserte stort sett det som trengtes av mat, klær og redskap, og den hadde økonomisk sett lite med omverdenen å gjøre. Moderne historikere hevder at dette nok ikke var tilfellet i så høy grad som en tidligere har trodd.

Sikkert er det likevel at gardssamfunnet fra gammelt av selv produserte mye av sine forbruksvarer. I Jens Krafts "Beskrivelse over Kongeriket Norge" i 1822 sies det: "Paa Ringerikes flade Bygd avler man overalt Hør (lin) til Huusbehov, og Hamp tildæls ogsaa. Humlehager (humle ble brukt til ølbrygging) finnes mange steds i denne Egn. Urtehager er ikke ualminnelige, og selv Huusmænd have smaa Hauger til Kaal og Rødder. Kirsebær- og Æbletrær haves mange steds, og paa adskillige Steder sælges Frugt".

Beskrivelsen gir også opplysninger om større gardar, og om Hverven sies det: "Hverven - er af Sognets betydligste Gaarde, har god og frugtbar Jordbund, noget Fiskerie og fornøden Skov. Paa Gaarden utsaaes 24 Tdr. Korn og fødes 6 Heste og 24 Køer, og paa de fire underliggende Pladser (egentlig 7) saaes 8 Trd. Korn og fødes 8 Køer".

Stein Tveite hevder i sin "Norsk Landbrukshistorie 1750 - 1914" at kjøp og salg av varer som tobakk, brennevin, finere tøy og andre "luxevarer" var alminnelig mellom

bøndene på slutten av 1700-tallet. Salt til konservering av matvarer og jern til redskap og verktøy hadde jo alltid måtte skaffes ved byttehandel og senere kjøp. I det hele var det allerede på 1800-tallet en betydelig omsetning av varer ut over bygdene. Etter hvert trengtes mer og mer kontanter til lønninger og skatter, og det framskyndet utviklingen av pengeøkonomien. For Hverven og etter hvert de tilhørende plassene har utvilsomt Hønefoss vært et godt marked for både kjøp og salg opp gjennom årene.

Eierfamiliene på Hverven i første del av 1800-tallet

Litt mer om de to innflytterfamiliene som kom til Hverven i 1786.

Jon Olsen (Natvedt) Hverven var gift med Kari Pedersdatter. De hadde flere barn, blant annet datteren Johanne, som ble gift med Ole Henriksen Wager, og sønnen Ole Jonsen Hverven (d. 1888).

Ole Jonsen Hverven var gift første gang med Eli Pedersdatter Sørum og hadde med henne overtatt Nordre Sørum i Hole. Senere overtok han halve Hverven etter sin far. Ole må ha vært noe rastløs av seg. I 1847 solgte han både Hverven og Sørum til sin svigersønn Jens Christian Bjerck. Ole kjøpte så en av Bjørkegardene i Hole og flyttet dit. Deretter bodde han på Øvre Tandberg i 10 år og til slutt på plassen Odden under Hverven til han døde i 1888. "Det gikk ut med Ole Hverven", er det sagt.

Så den andre familien. Ole Pedersen (Kimmerud) Hverven var gift med Kristine Pedersdatter. De hadde blant annet sønnene Johannes, Peder og Christian. Den eldste av dem, Johannes (1795 - 1828), var gift med Inger Olsdatter Sætrang (1803 - 55). De hadde datteren Maren Karine, den senere "Madam Færden på Hverven".

Det var meningen at Johannes skulle overta slektsgarden Kimmerud på Modum, og han flyttet dit med familien. Men så døde han like etter. Inger giftet seg igjen, og

Maren Karine kom til sin bestemor og sine onkler på Hverven. Kimmerud, som Johannes far, Ole P. Hverven, hadde kjøpt av sine brødre, forble i Hvervenfamiliens eie i ca. 100 år framover.

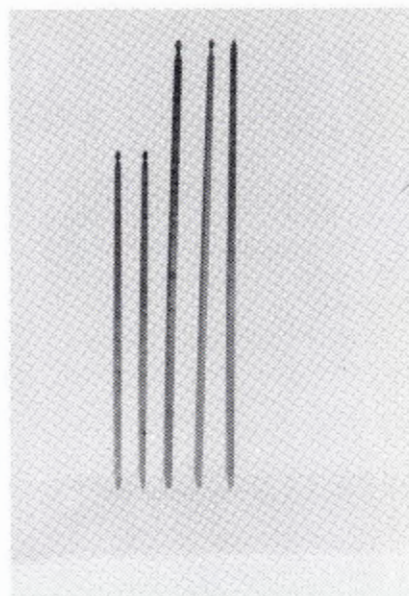
Ole P. Hverven var 69 år da han i 1828 overdro Hverven til sine to gjenlevende sønner Peder og Christian Hverven. Skjøtet ble tinglyst 11. desember 1828, dagen etter at Ole døde, og fastslår blant annet: "... med hensyn på den gode forstaaelse mellom dem (Peder og Christian), og i betragtning af at den ældste som mangler synet vil kunne ha gavn af sin Broders tilstedeværelse og deelagtighed i Bruget, har jeg fundet det rigtigst at føie dem i deres ønske i denne henseende, og saaledes komme de til i Fellesskab at besidde deres Odels- og Aasiddegods".

Jeg skal si noen ord om den blinde Peder Hverven (1798 - 1846), som lot til å ha fått mye ut av tilværelsen, tross sin uførhet.

Peder var trolig ikke blind fra fødselen av. I så fall ville det sannsynligvis ha vært nevnt i folketellingen i 1801, hvor han var oppført som treåring. Videre er det på Ringerikes Museum oppbevart noen bøker som har tilhørt Peder og Christian Hverven. Det er vel ikke trolig at Peders navn ville stå i bøker som han ikke kunne lese i. I det nevnte skjøtet av 1828 om overdragelsen av Hverven har Peder undertegnet med påholden penn.

I Ringerikes Museum finnes det også et stort antall "regnskapsstaver" etter Peder. Det er firkantede, ca. 125 cm lange staver med mange hakk og innskjæringer. Peder Tandberg, tidligere bestyrer av museet, mener stavene er Peders "regnskapsbøker" for gardsdrifta på Hverven. Toppen av enkelte staver er utformet på samme måte, og det kan tyde på at flere staver kan ha tilhørt samme person, for eksempel en husmann. Eller kanskje angir toppen på stavene forskjellige år eller årstider.

Foran de gamle husene på Hverven (før vegen ble lagt om) gikk

Regnskapsstaver.

det et solid stakittgjerde, og det sies at det skal være laget av en blind mann, sannsynligvis Peder. Det verktøyet han trengte, skal han ha laget selv. Peder Hverven var ugift og døde 48 år gammel.

Christian Hverven - en jordbrukspioner i 1830 - 40 årene

Norderhov Sogneselskap var i perioder en aktiv pådriver i utviklingen av landbruket på Ringerike. Christian Hverven gjorde tydeligvis en stor innsats i denne virksomheten. I August Steinhamars "Norderhov Sogneselskap gjennom 100 år" sies det nemlig om Christian Hverven at "han var kanskje den dyktigste av alle Norderhovs gaardbrukere i sin tid", og at han "forsøkte sig alltid frem med forskjellige nye dyrkingsmetoder for aa faa jordbruket tidsmessig og lønnende".

Sogneselskapet beretter blant annet om dyrkingsforsøk med en byggsort som opprinnelig stammet fra Himalaya-traktene. Hos Gulbrand Tandberg gikk dette dårlig "dels formedelst insekter som fortærte sædekornet, dels formedelst de indtrufne frostnætter". På Hverven gikk det bedre. Christian rapporterer at "av 24 korn Himalaya-bygg fik han igjen 10.416 korn, altsaa 433 fold". Havreforsø-

Maren Færden.

kene gikk også bra, mens noen hirse- og maisplanter som han hadde fått til å gro, frøs i hjel.

Christian var også engasjert i forsøk med bruk av benmel som gjødningsmiddel. Videre oppmuntret Sogneselskapet til husflidarbeid, og Christian ble valgt til å "forestaa innkjøp av husflidssaker fra bygdens fattige husmænd og inderster og avsætte samme igjen paa den for Sogneselskapet heldigste maate". Christian kjøpte inn en masse skjæer, limer og økseskafter m.m., men avsetningen gikk det dårlig med.

Christian Hverven var også med i annet nybrottsarbeid. Norderhov Sogneselskap tok initiativet til opprettelsen av en "Spareindretning", som snart fikk navnet Ringerikes Sparebank. Konstituerende møte ble holdt 26. juni 1833, og som medlem av det første styret ble Christian Hverven valgt med 16 stemmer. Premierløytnant Thor Breien og Sagfogd Hans Warloe fikk begge 11 stemmer. Breien ble formann, Christian Hverven bokholder og Warloe kasserer. Banken hadde kontortid en ettermiddag hver måned på garden Østre Hønen, like ved Norderhov kirke. Stedet var ikke tilfeldig valgt. Kirkekretsen var på mange måter det administrative sentrum på Ringerike den gang. Her bodde mange av

Ringerikes prester og embetsmenn, og tingstedet og kommunelokalet for Norderhov lå på Østre Hønen fram til 1853. (Størstedelen av de gamle gardene Østre og Vestre Hønen inngår nå i Ringvold gård).

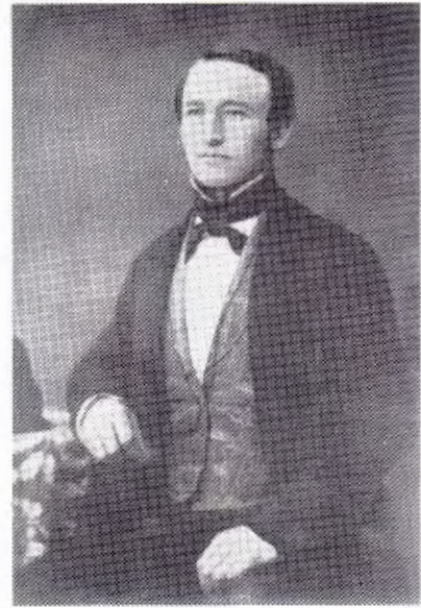
Christian Hverven hadde trolig - i motsetning til sine foreldre - gått noe på skole. Oppgaven som bokholder og bøkene etter ham tyder på det.

Ifølge beretningen for Sogneselskapet ble Christian valgt til selskapets "Vicesekretær" i 1836, men nektet å motta gjenvalg i 1838. I 1840 ble Christian valgt på ny, men "fungerte ikke etter gjenvalg". En forklaring på det kan være at Sogneselskapet sovnet hen for en lang periode fra begynnelsen av 1840-årene, og at Christian og mange andre mistet interessen for virksomheten. Ifølge beretningen ble det holdt møter som fastlagt i januar, juni og oktober også i årene 1842 og 1843, men bare formannen Gulbrand Tandberg møtte opp. (Den godeste Gulbrand må ha vært en tålmodig mann).

Oppblomstringen av potetdyrkingen først på 1800-tallet hadde også sine negative sider. Brenningen av potetspritt økte sterkt og førte til mye misbruk av alkohol. Kanskje var Christian en av ofrene. Det sies nemlig til slutt om ham i beretningen: "I sin senere tid led han under drikken". Christian Hverven døde i 1844, ugift og 40 år gammel.

Maren og Olaus Færden

Da de to brødrene Peder og Christian Hverven døde i henholdsvis 1846 og 1844, gikk deres halvdel av garden, foruten Kimmerud, tilbake til moren, Kristine Hverven. I likhet med Anna Colbjørnsdatter hadde Kristine overlevd alle sine barn, og - som Anna - hadde Kristine et barnebarn som enearving, nemlig Maren Karine Johannesdatter Hverven (1825 - 1911). Da Kristine døde i 1851, 85 år gammel, gikk eiendommene over til Maren og hennes mann.

Olaus Færden.

Maren Hverven ble i 1847 gift med Olaus Olsen Færden (1826 - 1913), som samme år hadde kjøpt den andre halvdel av garden. Hverven var igjen samlet under én eierfamilie. I motsetning til sine nærmeste forgjengere tok ikke Olaus etternavn etter garden. Grunnen til det var kanskje at slektsnavnet Færden allerede den gang var velkjent på Ringerike.

Olaus var sønn av Ole Andersen Færden, kirkesanger, lærer og gardbruker i Haug, i Norderhov. Olaus gikk Ringerike realskole, tok lærerutdannelse ved Askerseminaret i ung alder og var lærervikar for sin far et par år før han som 21-åring kom til Hverven. Allerede etter kort tid fikk Olaus ord på seg for å være en meget dyktig lærer.

Olaus Færden hadde gjennom mange år en mengde politiske og andre verv på Ringerike. Han ble ordfører bare 30 år gammel - den første fra bondestanden - og få eller ingen har vel hittil sittet lenger i ordførerstolen på Ringerike enn han. Olaus møtte på Stortinget i mange år. "Den kløgtige, lille Bonderepresentant fra Ringerike hørtes alltid med Opmerksomhet", heter det i en omtale av ham. Olaus Færden hørte til på den politiske høyrefløy. Det er sagt at en eneste gang han var enig med venstremenn, var den gang de fremmet

et forslag om å gi Aasmund Olavsson Vinje dikterlønn (som han ikke fikk). Olaus gikk sammen med Vinje på Askerseminaret.

Olaus Færden var ingen jordbrukspioner i ordets rette forstand, selv om han nok var opptatt av det som skjedde i jordbruksnæringen. Det var orden på styre og stell på Hverven, men ingen eller få forsøk på nye driftsformer. Olaus Færden skal ha vært den første på Ringerike som anskaffet selvbinder (ca. 1900). Da det ble tale om å erstatte lokomobilene med en nymotens totaktsmotor, sa derimot Færden nei. Den bråker for fælt, sa han, og ba folkene sette den bak låven og ta fram lokomobilene igjen.

Når det gjaldt den daglige drifta på garden, understreket de gamle Hvervenfolka at "Færden hadde lite å si over Hverven, der var det Madammen som regjerte". Maren var etter alt å dømme en meget bestemt og myndig dame, og tilnavnet Madam Færden hadde hun trolig ikke noe imot.

Folkene på garden innrettet seg selvfølgelig etter dette. Her følger et eksempel på det:

Olaus Færden var ikke særlig flink til å vedlikeholde husene på garden og på plassene. En dag tok en av husmennene affære. Han gjorde seg ærend inn til Madamen som naturligvis spurte hvordan det sto til. "Jo, for så vidt var det bare bra", sa han, "det var bare det at han snart skulle flytte". Madamen undret seg over det og fikk til svar at husmannen en dag hadde spurt Færden om å få stelt litt på huset. Færden hadde svart at om det ikke var bra nok som det var, så fikk han flytte. "Ja, og da er det vel ingen annen råd", mente husmannen. Fjorten dager etter kom det materialer og snekkere til plassen, sier historien.

Færden satte sin ære i at Hverven skulle være først ferdig med onner og utarbeid. Det lyktes som regel, fortalte gamle Hvervenfolk, men ett år tresket han rå og unmodne erter for å få det til.

Pleiedatter i huset

Årene gikk. Maren og Olaus hadde ikke fått barn, og de hadde tydeligvis bestemt seg for å ta til seg en pleiedatter. Den første ble Marthe Karine Bjerck. Hun var datterdatter av Ole Jonsen Hverven og dermed litt i slekt med Maren Færden. Det er sagt at Marthe Karine var en meget sjarmerende dame som til og med var blitt påkostet skole i Danmark. Marthe Karine var en del år på Hverven, men en gang i årene etter 1875 flyttet hun derfra. Det skulle vært interessant å få vite grunnen til det. Olaus Færden eide også Øvre Burud en kort tid. Han overdro ca. 1890 denne garden til Marthe Karine og hennes mann Peter Christian Gusgaard (f. 1850).

Maren og Olaus fant seg en ny pleiedatter, og hun ble boende på Hverven resten av sitt liv. Det var Maren Olava Hval (1875 - 1955) - den senere fru Waagaard. Maren Olava var fra Haug og datter av Maren Færdens halvsøster.

Maren Hval kom til Hverven som småjente. Hun begynte i 1886 på middelskolen på Østre Hønen.

I Ivar Sætrangs minneskrift om Ringerikes Skole sies det at Maren Hval og Valborg Solberg fra Stein i Hole var de første og eneste "piger der (i 1890) naaede frem til middelskoleexamen - som de bestod med hæder - ved Ringerikes Skole". Middelskolen ble flyttet i slutten av 1890-årene, og huset - opprinnelig en gammel tingstue - ble brukt til folkeskole (Kirkeskolen).

Maren Hval hadde det vel bra hos sine pleieførelde, men særlig Madamen var nok streng. Maren skulle lære alt som hadde med kvinnearbeid å gjøre, og nøysom måtte hun være. Hennes klær både i hverdag og fest skulle være hjemmestydd av hjemmevevd tøy. En av tjenestejentene på Hverven har fortalt min mor denne historien:

Maren fikk av og til gå på ball, men Madamen bestemte hva hun skulle ha på seg. Maren hadde

imidlertid fått tjenestejentene til å plukke en del hagebær som ble smuglet med melkekjøteren til Hønefoss og solgt på torget. For pengene kjøpte Maren seg ferdigsydd kjole i fint kjøpestoff. Før hun dro på festen, måtte Maren vise seg i den kjolen hun hadde fått ordre om å ha på seg. Madamen, som hadde dratt på årene og var dårlig til bens, holdt seg for det meste i et rom i annen etasje med oversikt over gardsplassen. Jentene sto parat nede på kjøkkenet og hjalp Maren med i all hast å bytte kjole. Det tok lang tid før Maren kom ut til skyssen, syntes Madamen, så hun dunket i golvet med stokken. Den jenta som gikk opp, hadde formodentlig en liten nødløgn på lur, slutter historien.

På snakk om klær. Det påstås at Olaus Færden alltid gikk i solide norske klær på Stortinget, men på møter på Ringerike kunne han ha på seg et eller annet "finere plagg".

Den stilige og elskelige pleiedatteren på Hverven vakte selvfølgelig stor oppmerksomhet hos unge menn med frier tanker. Pleieførelde skal ha foreslått en bondesønn i bygda for henne, men Maren var ikke interessert i ham.

Det går imidlertid noen historier om et par menn som Maren hadde et godt øye til. Det skal mye til at det var slik det hele foregikk, men historien forteller likevel noe om holdningene den gang.

Først hører vi om en yngre, lovende mann fra en større gard nær Hønefoss. Mye tydet på at han kunne være et godt og riktig valg. Men så fikk Olaus Færden høre at han stemte Venstre, og dermed var den saken avgjort. Å få en venstremann inn i familien var utenkelig.

Om nestemann, en bondesønn fra Røyken, skal det til og med ha vært holdt familieråd på Hverven. Medlemmene av det høye råd var Madam Færden, Olaus Færden og den kjente skolemannen, kandidat

Færden (en slektning av Olaus). Olaus hadde hørt at Røykenmannen var en dyktig og bra kar. Kandidat Færden hadde hatt ham på skolen og husket ham som en våken og flink elev. Madamen var likevel betenkt og skal ha spurt om det ikke var noe galt med ham.

Olaus hadde ikke hørt noe i den retning, men kandidaten skal ha tilføyd at om han skulle peke på noe, "så måtte det være at han av og til bruker monokkel". "Det kommer ingen med monokkel til Hverven", skal Madamen ha slått fast, og dermed var også den frieren ute av bildet. Madamen så trolig monokkelen som tegn på overklassenykker og ufornuftig pengebruk. Det skulle vise seg senere på Hverven at Madamen var inne på noe her.

På eldre dager

Maren Færden ble svekket av dårlig helse på sine eldre dager, men som nevnt fulgte hun likevel godt med i alt som foregikk på garden. Olaus trakk seg etter hvert ut av sine mange verv og offentlige oppgaver, men så sent som i 1912 sies det om ham at han "foretok sine regelmessige Byturer, og Folk la med Beundring Merke til den Raskhet og Spenstighet som stadig præget den 86 aarige Mands Færd".

Til slutt et sitat fra Brændens Norderhovsbok: "I 1907 kunne Færden og frue feire diamantbryllup under uvanlig stor vørsemnd fra bygda og distriktet. De hadde begge et godt hjertelag og gjorde, helst i løynd, mye godt. De hadde sjøl ingen barn, men de ble en god mor og far for mange ved de rike midler de ga barneheimen i Norderhov".

Maren døde i 1911 og Olaus i 1913, og de hadde da eid og drevet Hverven i hele 66 år. Den 37-årige, en nå ugifte pleiedatteren Maren Hval arvet Hverven og de tilhørende store skogene.

Og enda et nytt kapittel av gårdens historie begynner, og det kommer vi tilbake til i neste års hefte.

Veihistorie i Åsa

Av Otto Frydenlund

Den opptråkka stien smyger seg fram i terrenget. Oppover bakker, langs høydedrag og nedover skrånninger. Av og til krysser den bakker og små elver hvor det er lagt ut steiner eller en annen form for bru for å komme tørrskodd over.

Når vi går på slike stier, tenker vi vel sjelden på at dette var typen på fremkomstveier for generasjoner før oss i tusener av år.

Opprinnelig var det vel dyrene som var de første veiingeniørene. Så ble det tråkk mellom bostedene og til jaktterrenget, kanskje ned til vannveien.

Transporten av forskjellige ting måtte da bli å bære eller kløv på en hest.

Det er forståelig at det ble vannveien som var løsenet når det skulle fraktes større mengder av varer. Vinterens isdekke var i mange århundrer letteste veien over større strekninger, f.eks. bygdene i mellom.

Det er jo fremsatt den teori at de første menneskene som kom til Ringerike, kom sydfra på primitive flåter over Tyrifjorden. Når en ser på terrenget lands fjorden, særlig på østsiden, kan en skjønne det var makeligst å komme fjordveien.

Lovkongen vår, Magnus Lagabøter, ga også regler for hvordan disse ferdsselsårene, dvs. stiene, skulle utformes. Det var bøndene som skulle ha ansvaret for at disse hovedstiene, om en kan kalle dem det. Busk og kratt skulle ryddes i en bredde på 8 alen. Dette ble kontrollert ved at en la et spyd av den lengde på tvers av hesterygen, og på endene av spydet ble det hengt opp ringer av vidje. Kom da ringene bort i buskas under prøve, så måtte bøndene som hadde ansvaret for veistykket, betale en

bot. Likeledes skulle stiene være ryddet for nedblåste trær og annet som hindret framkomsten.

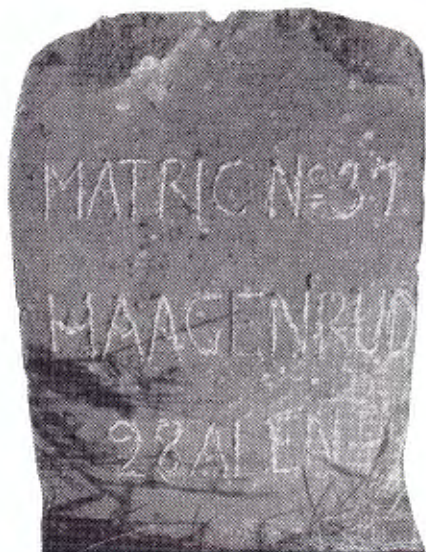
For å komme fram til "Nord i Åsane", som visstnok Åsa ble kalt i gammel tid, var nok Steinsfjorden den letteste veien å bruk.

I nyere tid var jo Hungerholdt i Hole en endestasjon for båttrafikken fra f.eks. Svangsstranda. Fra gammelt av er det vel også trolig at en del av fjordtrafikken kom inn til Grantopp i Åsa. Hvis en skulle over til Jevnaker og Hadeland, ble det noe kortere å gå. Gravrøyser nordvest for gården Dæhli i Åsa har da ligget ved denne veien, som var vanlig fra gammelt av.

Det var først på 1800-tallet at det ble noe fart på veibyggingen her i landet. Det ble nå mer bruk av hjuldoninger, og disse krevde bedre veier.

Her i Åsa var det store tidsskiller, som på så mange måter ellers, da kjerraten ble bygget ca. 1804. Peder Anker, eieren av Nordmarksgodset - og da også kjerratten - ble i 1789 utnevnt til generalveiintendent. Det mest kjente veiprojektet fra hans tid her på Ringerike, er veien over Krokskogen fra Lommedalen og ned Krokkleiva. Denne veien var ferdig ca. 1804.

Hvordan framkomstmuligheten var her i Åsa fra gammelt av, kjenner vi lite til. Men den primitive veitraseen gikk vel gårdimellom. En kan anta at en del av trafikken, om en kan kalle det slik, har vært over Nordmarka fra Sørkedalen. Vel i de samme sporene som P. Chr. Asbjørnsen tok over skauen, da han tok feil av veien i nordenden av Heggelivannet. Min mor, som vokste opp i Sørkedalen, fortalte at i hennes barndom var det vanlig at folk fra Åsa gikk i gjennom dalen når de skulle til Kristiania.

Mang en bærkilo er båret i vasssela den lange strekning over skauen.

Fra Stubdal og ned i bygda gikk stien rett utfor. Fra bunn av bakka ser det ut til at veien gikk opp ved lokalet Solvang, over ved Svingom og Paulsrud til Østbygårdene. Derfra over Fleskerud, Dæhli, Hagaenga og over til Ultvedtgårdene.

Derfra langs åsen veset for Ultvedt og ned til Veltikoll (den bratte bakken kan kanskje være opphavet til plassens navn). Veien gikk så over jordene og gjennom gårdstunet på Løbben-Vaker og Hval-Vaker. Siden forbi Gangnum og gjennom tunet på Hesselberg, nedre og øvre. Videre over Tandberg mot Hønefoss. Veien Hønen - Hønefoss ble bygget i 1820-årene.

I mange år etter at veiene ble utbedret til kjøredoninger, var det vanlig at de som brukte bena, laget seg beinveier for å korte av strekningen.

Det meste av materialene til kjerratten ble fraktet på vinterføre over

skauen fra Sørkedalen. Men det ser ut til at den gamle veien til Åsa fra Norderhov slik vi ennå kan finne rester av, ble til i den tiden kjerratten ble bygget. O. Chr. Bjørnstad forteller i sin bok om kjerratten, at han i 1870-årene flere steder så levninger av en gammel nedlagt bygdevei til Åsa. Den hadde vært så og si umulig å ferdes med vogn. Han mente også at de karene som hadde bygget veien over Krokskogen, også hadde vært med på veien til Åsa, da han hadde sett måten å mure stikkrenner og små bruer var den samme.

I 1887 ble veien Hesselberg-Slåra bygget om. Siden, i 1912, ble så veien Slåra-Åsa bygget.

Det ble naturlig nok bygget en vei oppover langs kjerratten da den skulle settes i gang. Thorvald Solberg har i et hefte Ringerike beskrevet veien slik: "Fra Åsa slinger det seg en slags kjørevei oppover langs med kjerratten. Og midtlies, der åsen slakner av, lå den gang, og ligger den dag i dag, Finnefjordingen. Navnet skriver seg fra de første skogfinner som slo seg ned her inne".

Oppsitterne på østsiden av Steinsfjorden hadde dårlig veiforbindelse helt til 1930-årene. Det var en skrøpelig kjerrevei som gikk til gårdene langs fjorden. Det var helst til båten eller isen de tydde når de var på reisefot. De militære hadde vært med og bygget noe på den gamle veien, noe en kan se ved at det er reist en steinstøtte med insripsjon ute ved anlegget.

I tredveåra var det nødsarbeide, og vei ble bygget til Elvikgårdene. Likeledes ble veien påbegynt fra Sundvollen og nordover, men det ble bare arbeidet et stykke.

Den gamle kjerreveien hadde en masse grunder. Jeg mener å ha hørt ca. 28. Så det var jo bra det ikke var så store biltrafikken.

Åsaværingene kan være glade for at veien ikke var ferdigbygd da fienden kom i 1940. De var på vei

langs fjorden, men framkommeligheten var for dårlig, så de snudde. Hadde de kommet den veien, ville det nok ha blitt rasert en del hus i bygda, og vel gått med en del folk. For på toppen av Blokkebakken, på veien opp til Fleskerud, var det plassert soldater for eventuelt å ta imot fienden.

Vedlikeholdet av veien ble mer og mer krevende etter hvert som trafikken økte. Vedlikeholdet var i forrige århundre pålagt bøndene, som det var i gammel tid. De fikk tildelt hvert sitt stykke som de skulle holde i orden. Lengden var avhengig av gårdens størrelse. Det ble satt opp merkesteiner som fortalte hvem som hadde de forskjellige rodene.

Norderhov kommune begynte, som den første i fylket, en ordning med å ansette veivoktere. Dette var i 1896. Nå ble en ikke lenger så avhengig av de mer og mindre tilfeldige veiarbeider.

Den eldre generasjon husker vel de gamle grusveiene. Det var det gode at det var liten biltrafikk. Støvøyka var sjenerende når en kom ristende på en tråsykkel over de utallige vaskebrett. For ikke å snakke om i vårløsinga. Veien var ofte dårlig fundamentert over jordene. Dette straffet seg i teleløsningen om våren. Det var bunnløse leirekrater som det ble lesset stein nedi.

Oljegrusen som kom i 60-årene var en stor forbedring.

Åsaveien, slik vi kjenner den i dag, ble ombygd i midten av 1970-åra. To tunneller fikk vi. Og steinmassen fra disse ble lagt på veien både østenfor og vestenfor tunnellene. Veien ble lagt ut i større bredde og bygget opp slik at de var bedre når snøen kom. Nå blåste den stort sett av veibanen.

Med den store biltrafikken vi har i dag på Åsaveien, må vi være takknemlig for at den er blitt som den er. Det er nå bare dette med farten da; 60-sonene på de rette strekningen er vanskelig å overholde.

Fra Rinna Sag i Aadalen

Av Ingeborg Elsrud

Rinna foss ved veien like syd for Buttingsrud i Aadalen.

Dette er skrevet til advokat Annæus Schjødt i Kristiania den 12. desember 1895:

Uagtet ingen personlig Kjendskab drister jeg mig dog til i al Ærbødighed at bede Dem om, som en bekjent Advokat, hvad De i efternevnte Sag vil raade os til at gjøre.

I Aaret 1868 og 1869 blev der af min Fader og Trond Buttingstud bygget et Sagbrug i et min Fader da tilhørende Vandfald ved siden af Sperillen. Faders Del i Sagbruket har jeg nu faaet. Et Par Aar efter at Sagbruket ble bygget blev der bygget Hovedvei gjennom Bygden. Til Veien gav ogsaa Fader fri Grund. Saghuset staaer altsaa paa Fars Grund, nu altsaa min Grund, men i Saghuset er kun T. Buttingsrud Medeier. Hovedveien blev da bygget umiddelbart ind til Saghuset og under Kjeraten (en Bro hvorpaa man ved Sagens og Vandkraftens Hjelp kjører Sagtømret op fra Fjorden) uden no-

gensomhelst Konferanse imellem Fader og Veivæsenet og uden no-gensomhelst spesiell Tillatelse af Sagens Eiere til at bygge Veien saa nære til denne, derom blev ikke det aller mindste aftalt, men Veien blev af Veivæsenet bygget uden videre Tillatelse og Aftale mellem Veivæsenet og Sagens Eiere.

Paa Sagen har i disse ca. 36 Aar for det meste været skaaret Bord og Planker paa for bygdens Folk og til Husbrug, men i de 2 sidste Aar har den staaet der uden at kunde bruges paa Grund af at det underste Svillslag (Sagen er altsaa af Reiserk) var raadent. Nu ihøst blev jeg og Medeier enige om at holde Reparation paa Sagen og i den Anledning blev da denne nedrevet, da vi ogsaa vilde reparere paa Murverket under Sagen. Da vi tog Sagen ned, havde ikke hverken jeg

eller Medeier eller nogen af Bygdens Folk, der var kjendt med Sagen og Veiens Bygning, den minste anelse om at vi skulde kunde blive nægtet Sagens Opførelse igjen paa samme Tomt. (Jeg skal ogsaa hertil give den bemerkning at vi har Matrealer nok af den gamle nedrevne Sag til dens gjenopførelse), men da vi har nedrevet Sagen og allerede reparert det meste af Murverket under denne samt indkjøbt en Del nyt til Sagindretningen, faar vi Skrivelse fra Buskeruds Amtsingeniør gjennom Lensmanden i Aadalen at forinden vi igjen opfører Sagen (altsaa af de gamle Matrealer og paa akkurat samme Tomt) skal vi indsende en søgning til Amt og Veivæsenet for dertil at faa deres Tilladelse. Vi skal nu altsaa være afhengig at disse Autoriteters Godtbefindende om vi faar opføre vort Sagbrug eller ei. Som Grund herfor er altsaa at Sagen er for nære Veien og at Sagtømmeropkjørslen paa Sagen foregaard crk i 4 Mt høide over Veien paa en tillukket Bro saa at intet kan sees ved at føre Veien under Broen.

Igaar fik jeg til fældigvis høre at Veiingeniøren var paa disse Kanter, og jeg fik da ogsaa tale ham herom. Jeg fremholdt da for ham at dersom vi ansøgte Amt og Veivæsenet om Tilladelse til igjen at oppføre Sagen vilde dette lede til at vi derved opgave vor fulde Ret til at disponere over Sagtomten med tilliggende rettigheder. Hertil svarede Ingeniøren: De har ingensomhelst Ret til at oppføre Sagen igjen paa samme Tomt efter at denne til Grunden er nedrevet og ingen somhelst Ret til at føre Tømmeret paa Sagen paa nogen Bro over Veien. Denne Kjerat eller Bro som Tømmeret blir ført paa fra Fjorden og op paa Sagen er ikke nedrevet mere end en Stokklængd, altsaa ca 4 Meter fra der Sagen stod, forøvrig staaer denne fremdeles da denne engang efter Sagens Opbyggelse har været under Reparation.

Amtsingeniøren sagde ogsaa at naar Eierne af Sagen dengang Veien blev Bygget ikke gjennom Indsigelse Mod Veiens Bygning saa nære ind til Sagen og i saa maade da tog sine Reservationer og Forbehold for Sagens Fremtidige Tilblivelse paa samme Sted, har Eierne da nu mistet sin Ret naar den er nedrevet. Men skulde ogsaa dette være Grund for at vi nu ikke igjen kan opføre Sagen, saa maatte alle Folk saa at sige være Jurister og lovforklere, da ethvert fornuftigt Menneske jo maa indse at Saghushus bygget af Træ ikke kan bygges saa dette kan staa til evige Tider, og paa Sagens underste Svilllelag, hvor Sagmugget bliver liggende, er dette da først og fremst udsadt for Roddenhed. Og skulde ogsaa Amtingeniørens her fremholdte Tanke være den rette saa forekommer det mig at det burde været Amtmandens, Veidirektørens, Veiingeniørens og Lænsmandens, hvis Autoriteter der hovedsagelig har med Veivæsenet at gjøre, Pligt at gjøre Eierne af Sagen opmerksom herpaa at disse for Fremtiden for Veiens Skyld ikke skulde lide nogen økonomisk Skade, da det vel er disse Autoriteters Pligt ikke blot at paase Stat, Amt og Bygdas Ret, men ogsaa den private Mands, og til visse da naar dette for dem kunde blive Spørgsmaal om et stort økonomisk direkte Tab.

At faa flyttet Sagen de lovbefalte 3 Alen fra Veien er ikke godt for os at faa gjort da det ved Sagens øverste Ende er en ca 10 Mt høi nesten lodret Fjeldvæg, det er alt-saa nedover denne Fjeldvæg Sagen har sin Vandkraft, og at minere ud en del av dette og altsaa faa flyttet Sagen, vilde blive kostbart for os at gjøre, og om dette ogsaa lod sig gjøre, saa er det alderes umuligt for os at faa bygget Bro (Kjerat) til at føre Tømret paa op fra Fjorden, Vandet, uden at dette maa ske over Veien, da alt Sagtømmeret maa komme fra Fjorden, og uden at saa kan ske, kan vi ikke opføre Sagen igjen, thi da er den os til ingen Nytte.

Hvad tror De saa at vi i denne Sag rettest bør gjøre. Skal vi ansøge Amtet om Tilladelse til igjen at opføre Sagen med Tømmerkjørsel over Veien? Eller bør vi alligevel om dette blir os nægtet, igjen oplegge Sagen paa dens gamle Tomt med Tømmerbro over Veien og lade saa Veivæsenet mod os anlægge Søgsmal?

En uke senere fikk han følgende svar fra Annæus Schjødt:

*Hr. Torgrim Elsrud.
Viker i Aadalen.*

I anledning Deres forespørgsel i ærede af 12. d.m. tillader jeg mig at meddele, at jeg har undersøgt spørsmålet, og at jeg efter det oplyste ikke kan finde, at veivæsenet har ret til at nægte Dem at gjenopføre sagen paa den gamle tomt.

De bør derfor ikke søge amtet om tilladelse til gjenopførelsen, da dette kunde se ud som en indrømmelse fra Deres side; men De maa uden videre kunne gjenopbygge sagen med tømmerbro over veien, saaledes som alt før har været.

Dersom autoriteterne fastholder sit standpunkt vil der da antagelig blive forelagt Dem en mulkt. Denne faar De da nægte at vedtage og derefter er det bedst. De tager alle dokumenter med og komme hid, for at vi kan tale mundtlig om sagen. Det endelige resultat vil antagelig blive en meddomsretssag, hvis begge parter fastholder sin mening.

Eller skal vi dersom der af Amtet bliver os nægtet igjen at opføre Sagen forinden vi gjennomfører denne Opførelse anlegge Søgsmal mod dette, fordi vi tror os fuldt berettiget til Sagens gjenoprettelse paa samme Tomt?

Jeg skulde være meget Taknemlig om De heri denne Sag vilde sige os den Mening om hvad De tror vi rettest bør gjøre. Hvad De derfor vil have i Betaling skal blive tilsendt naar vi derpaa faar Opgave.

Havde jeg nu blodt haft Tid, havde jeg taget en Tur til Kristiania for at tale med Dem, men dette lader sig nu ikke gjøre. Men faar jeg eller Medeier i Sagen Tid mellem Jul og Nyaar, kanskje det da lader sig gjøre.

*Med Agtelse
Ærbødigst*

Torgrim Elsrud

For nærværende konsultation beregner jeg 15 kroner, der bedes mig tilsendte.

Ærbødigst

Annæus Schjødt (sign.)

P.S.

Torgrim Elsrud fulgte øyensynlig rådet fra Annæus Schjødt, for den 25. mai 1896 rapporterer lensmannen i Aadal til Amtsingeniøren: "Eierne af Rinna Sag har nu paa-begynt dennes Opførelse fra nyt af". Det ble fortsatt protestert, men myndighetene måtte gi seg, og den 25. september 1896 ble "Tillatelse til Sagens Gjenopførelse" sendt til Torgrim Elsrud og Trond Buttingsrud.

Rinna Sag var anlagt 1869 og ble nedlagt ca. 1907.

Ingeborg Elsrud

Arent Johan Schjong

Av Peter Tandberg

Arent Johan Schjong var bondegutt fra Borgund på Sunnmøre og født i 1814. Fra 1835 til 1841 var han kontorist hos sorenskriveren, i 1842 tok han preliminæreksamen og i 1847 medisinsk eksamen. I 1849 slo han seg ned i Hønefoss og drev privatpraksis der til han døde i 1889.

Han var både bonde og lege. Gården hans, Sundet, lå på Schjongstangen, på høyden der Schjongs gate møter Thornes gate. Både hovedbygning, stabbur og sidebygning sto lenge intakt, minnes hans oldebarn Arnt Johan Schjong i Åsbygda.

Arent Johan Schjong "var vel den lege som hadde størst praksis på Ringerike", leser vi i Hønefossboka. Han var også fattiglege og fikk nøden mer innpå seg enn mange av sine kolleger. Dessuten var han et varmhjertet menneske - nøden var en menneskelig realitet for han. Hans innberetninger for det offentlige om sitt arbeid blant de fattige forteller om en lege med dypt samfunnsansvar.

Utdrag fra O.S. Jonsons utvandrings-historie:

Dr. Schjong og Reiul Strand, disse velkjente og fremragende menn på Ringerike, var av forskjellig karakter.

Reiul Strand (eier av Viul gård) var blitt syk og sendte bud etter Dr. Schjong. Legen kom og gjentok besøket et par ganger inntil han ble frisk igjen.

Reiul sendte da tjenestepiken sin ned til Dr. Schjong med en hundredaler-seddel for å betale ham. Dr. Schjong hadde beregnet seg nitti daler for sykebesøket, og piken fikk ti daler tilbake. Herover ble Reiul arg og sendte piken til-

bake med den beskjed at han kunne like så godt ta hele hundredaler-seddelen som nitti daler, hvortil Dr. Schjong svarte: "Ja, har ikke Reiul bruk for pengene, så har jeg. Hils ham og si mange takk".

Dr. Schjong var en original, og det går mange pussige historier om ham på Ringerike. Han var ofte meget barsk og kunne skjenne så det forslo når noe gikk ham imot. Han var dog en flink lege og reiste natt og dag for å besøke de syke. På samme tid som han bruste ut med skjellsord, var han mild mot de fattige. Hadde de noe å betale med, så var det godt og vel - hvis ikke, så var det også vel. "De rike kan betale!", var hans motto.

Reiul Strand var en rik mann som hadde råd til å betale, og i den tid var nitti daler et uhørt stort legehonorar. Hvorledes Dr. Schjong en gang kurerte tannverk, lignet ham i mangt og meget.

Anna Damstua fra Bliberghaugen - med tilnavnet "Sus-Anna" fordi hun var så susete og fjåsete - arbeidet for Schjong i skuronna.

Doktoren kom ut til henne for å se til arbeidet. Anna hadde tannverk og jamret seg og bar seg ille. "Kan de ikke hjelpe meg doktor, for tannverken gjør meg rent skrullede". Doktoren røkte på en langpipe; han spurte da på hvilken side det var vondt. Anna viste ham det.

Dermed slo han til henne med pipen så hun tumlet bort over åkeren. Hun ble naturligvis forskrekket, men da hun reiste seg var tannverken borte, og hun utbrøt: "Jammen hjalp det, doktor".

Paa den samme Tid boede der i Hønefoss paa Nordsiden en Kone ved Navn Barbru Grønvoldsmoen; hun praktiserte som Dyrlæge og var bekjendt for at være meget

Dr. Arent Johan Schjong.

flink med Kreaturer, saasom Kjør, Sauer og Grise. Jeg hørte ikke, hun befattede sig med Heste. Hun havde stor Søgning, da der var mange, som troede mere paa hende enn paa Dyrlægen. Hun vandrede tilfods, undtagen naar hun blev hentet af Folk med Skyds. Dertil var det den Fordel ved Barbru, at hun var billig. Hun havde ingen faste; enhver fik betale hende, som de havde Raad til. Hvad hun gjorde for Kreaturerne eller hvori hendes Kurmetode bestod, kjender jeg ikke til; men det var ialfald ikke meget Mediciner hun brugte. Ved Siden af at kurere og stelle med Kreaturer, der vantrivedes, saa de blev bra igjen, kunde hun gjøre "aat for Mofota". Naar Børn i Opvexten havde daarlig Madlyst og var blege og blodfattige, kaldte de Ungdommen Mofota, og det kunde Barbru gjøre "aat for", som det kaldtes; men hun forklarede, at hvis de gik forlænge med Mofota uden at faa Raad for den, fik de Gulsot ("jaundice") og dette var en farlig Sygdom, hun ikke kunde paatage sig at gjøre noget for.

Da Doktoren og Barbru var stadig paa Farten, mødtes de ofte paa Landeveien, og det fortaltes, at næsten hver Gang Doktoren mødte Barbru, skjældte han hende ud og kaldte hende en Hex og Troldkjærring. Han kunde bruge saadan høflig Tiltale som: "Aa skaæ du hen idag, di Hex, du er?" Schjong

Ringerikes Blad.

No. 29.

Ugebladets 45de Aargang.

1889.

Bladet udkommer Tirsdag og Fredag og koster 5 Kroner aarlig, foruden Postporto 50 Ore. Betalingen erlægges forstuevis. For Bestandtagelse 10 Ore for Arets og Aarab, derefter i Forhald: paa 1ste Side 3 Ore mere og uden Aabaa.

Tirsdag 9de April.

Abonnement kan tegnes til enhver Tid paa alle Postkontorer samt her i Byen hos Udgiveren og er bindende for et halvt Aar. Oplyselse maa gjøres skriftlig 1 — en — Maaned inden valbaarets Slutning.

Hønefoss den 8de April.

Praktiserende Læge her paa Stedet, Doktor Arnt Johan Schjong, afgit den 5te Ds. ved Døden i en Alder af 74½ Aar. Den Afsøde, der i en Aarrække af ca. 40 Aar uafbrudt har virket her i Hønefoss og tilgrændsende Distrikter, har i dette lange Tidrum ved sin aldrig svigtende Iver, Dygtighed og Opofrelse erhvervet sig almindelig Agtelse og Kjærlighed. Tro, som han var i Udøvelsen af sin Virksomhed lige indtil sidste Øst, da tilfældig Sygelighed nagede ham længere at praktisere og — træt og udsidt som han havde Grund til at være — istedet at søge No og Hvile, var det intet Under, at han herunder soldt sammen og i den sidste Tid spandt mere og mere hen.

Vi tro ved den Afsødes Fortgang trygt at kunne udtale, at den almindelige Anerkjendelse og Anseelse, hvormed Hr. Doktor Schjong omfattedes inden sin store Virkefreds, var vel fortjent, men kanste mangen Gang dyrefjæbt paa hans egen Helbreds Beforsning; den gamle og

tro, feige og udholdende Arbejder havde efter sit lange Dagsværk Lov til at være træt nu, indtil han fik Orlov, den han var saa vel tilfreds og forsohet med at modtage. Ringerike vil længe minde den afdøde Hædermands og Læges.

Som flere af Bladets Læsere vilde erindre blev Doktor Schjong den 20de April 1874 overrakt en stor Hædergave, tilføjet bragt ved Sammenfald fra Ringerike og for endel fra Jeonaker for at give ham et Vidnesbyrd om den almindelige Anerkjendelse af hans allerede da tilbage lagte 25 Aars Virksomhed. Gaven, der bestod af et Profiterbrød, et Par Armstager, en Kaffe kande, en Thekande, en Salkerfop, en Flodemugge med Ste, 1½ Dussin Gaster, en Vinopfald — Alt af Sølv —, et Guldbuhr med Kjæde samt en Guldbrosche — den sidste til Doktorens Hustru — andreg til den ansette Værdi af 2104 Kroner.

Arnt Johan Schjong.

Hvil Dit Hoved trygt paa Laurens Blad!
Sov nu sødt fra travle Jordlivs Virke!
"Smerters Taarer," som et Perlerad —
Møde vil, og følge Dig til Kirke!

Livets Fiende gav Du mangt et Slag;
Tro i Kampen var Du til det Sidste.
Ingen Kjæmpes lær saa seirfyldt Flag
Som det, nu skal lægges ned i Kiste!

Men — saa stunder alt til Gravens Ro —
Al: hvad Tiden bær paa sine Skuldre!
Der maa Ven og Fiende sammen bo,
Der må Ung og Gammelengang smuldre!

Men et Ærens Træ med evig Vaar
Har Du plantet Dig i Hellas Lunder!
Slægter efter Slægter skal hvert Aar
Mindes Dig ned Tak og dyb Beunder!

Philomelo.

hadde forresten Ord for, at han var noget grovkornet mod simple Folk, naar der var noget, han ikke likte.

Saa hændte det en Høst, at Doktorens Grise, som han havde paa Gjødestien for at fedes op for Slagtning til Jul, blev syge. Der sendtes Bud til Waker efter Dyr lægen Tron L. Waker. Han var der et Par Gange og forordnede Mediciner og Behandling, men Grisene blev værre i Stedet for bedre, saa

det saa betænkelig ut for, at Doktoren ikke vilde faa noget Grise slag eller Ribbesteg til Jul. Under disse Omstændigheder var gode Raad dyre, og Doktoren bestemte sig til at sende Bud efter Barbru. Hun vilde først ikke komme i Betragtning av sine Erfaringer med Doktoren, da hun var bange for der kunde være "Ugler i Mosen", som det heder; men da Sendebudet anden Gang kom med Skyds og forklarede, at Grisene var alvorlig syge og at Doktoren ønskede, hun

skulde komme og gjøre, hvad hun kunde, fulgte hun med. Hun gik ind i Grisehuset og stelte med Grisene en Stund; hvad hun gjorde med dem eller hvad hun gav dem, ved jeg ikke, men nok er det, at efterat hun havde været hos dem, begynte Grisene at bedres, og efter nogle Dage var de lige friske igjen.

Det fortælles, at efter den Tid skjændte Dr. Schjong aldrig mere paa Barbru, naar de mødtes paa Landeveien.

Hans etterkommere bor fortsatt i distriktet. Oldebarna Arnt Johan Schjong og dennes søster, Aslaug Drivenes, og deres fetter, Odd Rua, samtlige med barn og barnebarn, er etterkommere fra Dr. Arent Johan Schjong. I 1989 var det 100 år siden doktoren døde.

Blandt gamle papir på Elsrud har vi funnet resept på:

Behandling av sterke magesmerter

Sæt 8 Iglar paa det Sted, hvor de føler Ømhed og Smerte og læg et stort Grødomslag bagefter, som maa skiftes hver Time og bør gaa nedenum mellem Benene (Laarene).

Af Draaberne, der ere smertestillende, tager De 8 3 Gange daglig, eller om behøves noget oftere, nemlig hvis De faar flere Smerter.

For at faa Afføring tag Laxerolie, fra 1 til 3 spiseskeer daglig, eftersom det behøves.

Med Salven (der maa lunkes og omrøres lidt, hver Gang De bruger den) gnider De det ømme Sted af Maven ind med Forsigtighed 3 Gange daglig; De maa alligevel vedblive med Grødomslaget, saalenge der er Smerte.

1. mai 1860, J. Stang

De maa ikke nyde andet end tynd Bygsuppe og koldt Vand - som De gjerne kan tage listerninger op i - saalænge indtil De er ganske fri for Smerte.

Minder fra Ungdomsaarene

Av H. I. Heen

Forfatteren af disse Linjer er ogsaa en norskfødt Ringeriking fra Ytre Aadalen. Mit Navn lyder vel noget ukjent, men jeg skal prøve at introducere mig selv. Mit Navn er Helge Johnson Paalerud, født af Forældrene Johan og Anne Paalerud i Nærheden af Heen, Aadalen. Min Fader var født i Aaret 1819 i Nærheden af Nærstad. Han hadde tre Søskende, nemlig en Broder ved Navn Jonas Helgesen, som var bosat i Hønefoss i en Menneskealder, og som, hvis han lever, nu er over 100 Aar. Ligesaa to Søstre, Ingeborg Petersen, ogsaa bosat i Hønefoss, samt Marie, som hadde sit Hjem i Nærheden af Oppen - Oppenhagen kaldt. Min Moders Navn var Anne Hansdatter, født i Aaret 1817 og opvoret paa Aspelien ved Røisetangen, Hole, Ringerike. Hun havde fem Søskende, nemlig en Broder ved Navn Anders Hansen, bosat paa Gaarden Fjeld i Hole. Han døde i en yngre Alder og efterlod Enke ved Navn Gunnil Fjeld, som boede der til sin Død. De andre Søskende var Hans, Ingeri, Mari og Christine, som alle boede i Nærheden af Bønsnes.

Saa lidt om mit eget Livsløb. Det første en synes tager sin Begyndelse, er at lære læse i ABC-Bogen. Den første Dag, jeg begyndte paa Skolen, staar endnu i frisk Erindring. Vor Skolelærer hed L. L. Fretheim. Han var en flink Lærer, som gjorde alt han kunde for at lære os. Det var dog tarveligt og smaat med Skolegangen i de Dage mod nu. De holdt endda ved den gamle Ordning at have Omgangsskole, idet Læreren flyttede fra Gaard til Gaard. Det var enhver Gaardbrugers Pligt at give Rum for Skolen i saa og saa mange Dage eftersom Gaardene var store til.

Skjønt dette var tarveligt mot nu med egne Skolelokaler og alle Slags Undervisningstabeller, saa

var det dog efter Omstændighederne det beste, de kunde tænke ud, og vi skylder dem meget Tak for hvad de gjorde for os. Vi burde erindre dem med Glæde og, om vi kunde, lægge en Blomst paa deres Grav. Den korte Tid, som jeg fik Anledning til at benytte Skolen, har stedse staaet i min Erindring som et stort Gode. Vi modtog der den skjønneste og herligste Arv, som ikke kan tages fra os.

Fra min tidligste Ungdom maatte jeg forsøge at tjene mit Brød, og i flere Vintre var jeg med min Fader i Skogen for at hugge Tømmer og i Førstningen bestod mit Arbeide med at barke - rengjøre Stokkene for Bark. En Vinter, som der var mindre Tømmerhugst at faa, tog vi fat paa at brænde Tjære. Det var et overmaade tungt Arbeide at bryde op Tyristubber og kløve dem til mindre Stokker, saa de kunde pakkes tæt ind i Tjæreovnen. Det er ogsaa forbundet med stor Fare at brænde Tjære, da der opstaar Gas inde i Tjæreovnishuset, saa den midste Gnist av Ild er nok til en Explosion.

Saa kom Tiden jeg skulde læse til Konfirmation. Efter den Ordning, som blev gjort i Prestekaldet, skulde vi møde med Presten en Gang hver Uge et Aar, og da Presten boede paa Flaskerud, fik vi en Spadsertur paa to norske Mil frem og tilbake om Ugen. I løbet af Sommeren var denne fire norske Miles Spasertur bare Moro, men om Vinteren i nogle Fods dyb Sne var det alt andet end Lystture. Jeg undres hvorledes Ungdommen i vore Dage i dette Land vilde føle, naar de skulde foretage en spadsertur paa 25 engelske Mil hver Uge i alslags Veir.

Høsten 1868 blev Jernbanen fra Drammen til Randsfjorden færdigbygget og Dampskibet "Bægna" sat i Fart fra Heen til Sørum i Val-

dres. Der hvor Heens Station ligger var en ubekvem Plads, saa der maatte mineres og og jevnes ud for at faa Rum for at komme i Forbindelse med Dampskipsbryggen. Ved Jernbaneforbindelse med Drammen og Dampskipsfart paa Aadalselven oprandt en ny Tid for Aadalen. Der blev opført to Sagbrug ved Heen og Træsliberi, som bragte en lysere Fremtid for mange ved stadigt Arbeide. Ved disse Sagbrug tilbragte jeg fire Aar, og Mindet om disse Aar er de mest lysende i mit Liv til Trods for, at det var meget tungt Arbeide og mange Vanskeligheder, som kunde opstaa. Et Par Ulykkeshændelser, som fandt Sted under min Unsættelse der, vil jeg berette. En Tid efterat man hadde sluttet Sagningen ved Bruget om Høsten, fik vi en Bestilling med at fylde et stort Varehus af den Stav, som var stablet op rundt omkring Bruget i Løbet af Sommeren. Det var syv af os i Alderen 10 til 15 Aar, som havde taget dette Arbeide paa Akkord, idet vi skulde have saa og saa meget pr. Tusind, og for at tjene mest mulig var vi ikke nøieregnende med Tiden, naar det gjaldt at tjene Penge. En Aften holdt vi paa med dette Arbeide til kl. 9. Vi var da færdige til at gaa hjem og havde slukket vor Lygt; man da vi kom ud av Døren i Stavhuset, fik vi til vor store Forundring se, at hele Sagbruget var illumineret ved at lyste i alle Vinduerne. Vi stod alle i stum Forundring en Stund og betragtede dette Syn; men saa var det som en gennemfor os, saa vi lagde tilsprangs hver til sin Kant.

Jeg var den eneste, som paa Hjemveien maatte gaa forbi Sagbruget, men hvorledes jeg kom forbi, husker jeg ikke. Da vi kom hjem, fortalte vi, hvad vi hadde seet, og flere drog afsted for at undersøke, men kunde ingen Ild eller noget overnaturligt opdage. En kort Tid efter brændte dog dette Sagbrug

ned og er siden ikke opbygget igen.

En sørgelig Ulykke indtraf en Morgen, som vi skulde afløse Natskiftet. Som Regel skulde Bruget rengjøres ved hver Afløsning. Mens en halvvoxen Gut holdt paa med denne Rengjøring, kom han uforvarende til at bøje sig under en Sirkelsag, som var i Bevægelse, hvorved hans Hoved kom i Berøring med denne, og han blev øieblikkelig dræbt.

Paa saadanne Arbejdssteder, hvor mange Arbeidere er ansat, opstaar ofte smaa Skjær..... To af Arbejderne kom op i en heftig Trætte, som nær paa var kommet til Slagsmaal, men dette blev forhindret. En kort Tid efter gik den ene af Kamphanerne ud paa Broen, som fører ned til Elven. Da den anden saa dette, listede han sig efter, og da den første var kommet til Enden af Broen, sprang den anden til og puffede til ham, saa han faldt ned i Elven. Der blev raabt Mand overbord, og han blev snart bragt iland; men det blev et Slængord: "Saaledes døber Aadølingerne Drammenserne".

Jeg var som sagt omkring fire Aar ansat ved Sagbruget. Mit Arbejde var af forskjellig Slags og den sidste Tid kom anden Mand ved Opgangsagen. Vi havde god Fortjeneste og kunde tjene fra 5 til 6 Kroner Dagen. Her gjordes mange Bekjendtskaber paa alle Hold, og hver Søndag foretoges Udflugter hid og did, ledsaget med Svir og Drik, der tiltog mere og mere. Jeg begyndte at tænke paa dette Liv i Drik, som vi førte, og kunde snart komme ind paa den Bane, som fører ned i Fordærvelse baade paa Sjæl og Legeme.

Vi var otte Søskende, hvoraf to døde i Norge. To af mine Brødre, Hans og Ole, er begge døde her i Amerika og ligesaa er min Søster Karen død. De tre, som endnu lever, er: Christian, bosat i Brule, Keith County, Rebr.; Marie, bosat i Mesinock, R. Daf. (Forfatteren af denne familiehistorie bor i Grand Forks, N. Dakota.) Min Broder

Ådalen Tresliperi.

Hans var en velkendt Mand i Hønefoss, hvor han i fem Aar arbejdede hos Smed Pedersen paa Nordsiden. Han har forarbejdet de fleste Laase, som er indsat i Byens Fængsel. Han døde ugift, 44 Aar gammel.

Om Vinteren Aaret 1871 skrev jeg til min Broder, som to Aar forud var udvandret til Amerika. Ud paa Vaaren fik jeg Brev med Billet lydende paa den norske Dampskibslinje. Dette Brev og Billetten kom mig noget overraskende. Nu først begynte jeg at forstaa, hvad Amerikareisen havde at betyde. Nogle af mine Venner forsøgte at overtale mig til at udsætte med Amerikareisen, og jeg blev anmodet om at gjenoptage den Plads, jeg havde havt ved Sagbruget; men man kunde ikke faa mig til at fatte nogen anden Bestemmelse end at gjøre Brug af Billetten og reise.

Herved blev mit Dagsverk ved Heens Sagbrug i Aadalen bragt tilende og jeg begyndte at gjøre Forberedelser til den lange Reise. Til stor Hygge for mig fik jeg ogsaa et kjendt Reisefølge, nemlig Engbret Christiansen Heen med hustru og tre Børn samt en Pige ved Navn Karoline Valdræsstøen. Det er underligt, naar man begiver sig ud paa en sliq Reise som denne. Man slutter sig sammen som om det var en Familie.

Nu nærmede Dagen sig, at vi skulde drage afsted, og jo nærmere den kom, jo mere uudholdeligt syntes jeg det var at forlade det kjære Hjem, Fader og Moder, Søster og Broder og de mange Barndomsvenner, som jeg havde tumlet sammen med, og begive mig ud paa en lang og besværlig Reise til en fremmed Verdensdel. Alt dette rullede op for mig og bragte mange vemodige Tanker. Men jeg prøvede mit beste at holde Modet oppe og gav mig til at tale lidt Spøg iblandt.

Den sidste Nat hjemme blev det ikke lang Søvn. Moder var tidlig oppe den Morgen for at lage det sidste Maaltid Mad til mig. Som hun gik og puslede hermed, kom hun flere Gange bort til Sengen og saa paa mig. Jeg lod som jeg sov. Tilslut bad hun mig staa op, hvilket jeg ogsaa gjorde, og det tog ikke længe at komme i Klæderne, og snart var jeg færdig til at række Haanden ud til Farvel. Den ømme Følelse, som opstaar, naar en skal forlade sit kjære Barndomshjem og Fædreland, er vel for de flestes Vedkommende et saart Punkt, da saa mange Minder fra den glade Ungdomstid fremstiller sig for ens indre Øie. Disse Følelser ved Afskeden fra Forældre og det kjære Hjem kan ikke beskrives.

Ved vor Ankomst til Heens Station kom snart Toget, som bragte os til

Christiania, og det første vi maatte gjøre efter Ankomsten var at melde os til Dampskibslinjens Hovedkontor. Der fik vi den Besked, at vi maatte vente i tre Dage. Vi fik da god Tid til at gjøre os færdige og gik ombord den bestemte Dag paa Skibet "Kong Sverre", som gik direkte mellem Norge og Amerika.

Vi fulgte den norske Kyst til Bergen og havde en fornøielig Tur langs Kysten ved at betragte det vakre Landskab og særlig langs Læderen.

En stor Ulykke vilde rammet os, havde den ikke blit forebygget i Tide. Den Lods, som skulde lodse Skibet ind i Bergens Havn, havde taget en feilagtig Kurs og styrede mot et Klippeskjær; men førend vi nærmede os denne Klippe, blev der givet Signal af en anden Lods, at Skibet maatte stoppe. Han kom da ombord og tog Kommandoen over Skibet og bragte os ind i Bergens Havn.

I Bergen laa Skibet i tre Dage, saa vi Emigranter fik Anledning til at bese Byen og var helt op til Toppen af Fløifjeldet. Saa kom Dagen vi forlod Fædrelandet, og eftersom Skibet gled ud fra Havnen, stod vi med Blikket rettet mod Land, skuende tilbage med taarefyldte Øine, saalænge en Brik af Fædrelandet kunde sees.

På Reisen over Havet er intet at melde om. Alt gik heldigt, og efter 17 Døgns Seilads lagde Skibet til i New Yorks Havn. Der blev vi ogsaa opholdt en Dags Tid. Et Par af os gjorde en Tur ud for at bese Byen lidt og kom til et Sted, hvor der med store Bogstaver stod "Restaurant", hvor vi gik ind for at faa os en liden Bevertning. Da de forstod, at vi var Nykommere, var de færdige til at plukke os; men de blev skuffet i sine "Yankee tricks", idet vi kom ud igjen fra Pakket.

Vi fortsatte saa Reisen op igjen Landet til vort Bestemmelsessted, Faribault, Rice County, Minn. Vi kom da dit, vi havde drømt om at finde Guld, men fandt, at vi havde regnet Feil. Det

første, som jeg maatte forsøge paa at gjøre, var at finde mine Brødre, som jeg tilslut fandt i Arbeide; men de kunde ikke hjælpe mig syndelig, saa jeg blev overlagt til mig selv at søge Beskjæftigelse. Jeg tabte dog ikke Modet, idet jeg bestemte mig til at holde ud i tre Aar og saa reise tilbage til Norge. Det var haarde Tider i Minnesota det Aar paa Grund af Græshoppernes Herjinger, saa flere flyttede tilbage til de gamle Settlementer. Det var noksaa vanskeligt for en Nykommer at faa Arbeide; men jeg greb hvadsomhelst jeg kunde faa, som bragte lidt Fortjeneste, selv om jeg ikke likte det Slags Arbeide.

Saaledes hengik Tiden, som jeg havde bestemt mig til at reise hjem til Norge. Imidlertid kom der Brev til mig fra min Søster i Norge og en Veninde, at de vilde komme, saafremt jeg vilde sende dem Billet.

Dette blev gjort, og ved deres Ankomst udsattes Reisen til Norge. Det tegnede ogsaa til lysere Tider.

Vaaren 1878 fattede jeg og min Broder Hans den Bestemmelse at reise til N. Dakota for at se os om efter Land. Det var fire af os i Følge, og vi kom til Red River, hvor vi tog med Dampbaad til Grand Forts, N. Dak., hvor vi steg i Land midt paa Natten, mørkt som i en Sæk. Idet vi nu søgte efter et Hus, hvor vi kunde stoppe, indtil det blev Dag, fik vi se det lyse ud fra Vinduerne i et Hus, der saa ud som en Butik. Vi gik ind der og gjorde Manden det Spørgsmaal, om han vidste om noget Hotel i byen. Han svarede: "Don't bother me because I am measuring Calico". Vi gik saa ud igjen og kom paa et Sted, som kaldtes Hotel, hvor vi fik være Natten over ved at ligge paa Gulvet, som var bedækket med Sagflis. Næste Morgen begav vi os paa Vandring igjen i Nordvest og kom til et Sted, som kaldtes Turtle River. Her tog vi hver vor Kvartersektion Land i Nærheden af hverandre paa Homestead.

I Førstningen var det noksaa trist derude paa disse øde Sletter, hvor

Indianerne havde streift omkring paa Jagt efter Buffaloorer og andre vilde Dyr, som ogsaa viste sig ved alle de Ben, som laa udover Prærien og findes endnu hist og her.

At beskrive Nybyggerlivet her vilde bli for langt. Jeg vil kun sige, at de fleste, som kom og bosatte sig her, var uden Midler og maatte begynde under smaa, tarvelige Kaar, men ved Flid og Sparsomhed gik det fremover til Velstand for de flestes Vedkommende. Vort Settlement bestaar næsten udelukkende af norske Folk, og det strækker sig i en Afstand og 10 Mils Bredde og 25 Mils Længde.

Den 23de November 1879 blev jeg gift og flyttede paa mit Homesteadland. Hun, som blev min Hustru, var den Pige, som kom fra Norge i Følge med min Søster. Hendes Navn var Randi Pedersdatter, født i Aaret 1856 i Nærheden av Semmen, Ytre Aadalen. Hun har havt fire Søskende, hvoraf to er bosat i Norge og en død her i Landet.

I vort Egteskab har vi havt otte Børn, hvoraf tre er døde i en yngre Alder. De, som lever, er følgende: Mrs. Anna H. Olson, Radium, Minn.; Peder H. Heen, Halfred H. Heed, Mefinoct, N. Dak.; Mrs. Olaj Nilson, 2017 N. Avers Ave., Chicago, Ill.; Victor H. Heen, 810 Dak Street, Grand Forks, N. Dak.

For omkring fem Aar siden flyttede vi fra Farmen til Grand Forks og overtok Gaardbruget til vor Søn Halfred Heen, Mefinoct. Min Farm bestaar af 280 Acres Land med pene Huse, som pryder Hjemmet. Der er ogsaa plantet Trær, som nu rager en 75 Fod i Høide, saa det viser sig, hvad de gamle Pionerer har gjort med at rydde og bygge Landet til vakre Hjem.

Det er mangt, som møder en i Livet paa saa lang Tid. Jeg er nu snart 69 Aar. I alle disse Aar har Sorg og Glæde vandret tilhobe; men vi har ingen Grund til at klage. Vi er blet velsignet med alle Goder og er derfor skyldig at sige Tak til alle gode Gavers Giver.

Juniperus Communis: **Eineren**

Av Leif Næssan

Eineren, eller bresk som den kalles på Ringerike, har oftest en beskjeden plass i folks omdømme. Dette kommer blant annet av at eineren er så småvokst, den gjør så lite av seg liksom. Men det finnes jo unntak. I boka "Eineren" av Ove Arbo Høeg, utgitt av Norsk Skogbruksmuseum, kan en lese følgende: "Blant store einerindivider kan også nevnes Svarvestad, Ringerike, 16 m høy, 131 cm omkrets (1962)".

Det er vel få her i distriktet som vet at en av Norges høyeste einere finnes ved Svarverud i Åsa. Navnet "Svarvestad" som nevnes i boka til Høeg, er åpenbart en feilskrivning, for navnet er undersøkt, og det skal være *Svarverud*.

Jeg har ved fler anledninger vært ute og sett på eineren der den står majestetisk i øvre kant av et jorde øst for Svarverud. Høsten 1989 var herredskogmester Bergan så snill å utvirke at oppsynsmannen Kåre Kornbråten, Støa, reddet eineren fra å dø. Eineren hadde nemlig fått så mye lauvkratt innpå seg at det sto om livet. Pr. i dag er ca. $\frac{2}{3}$ av barmassen fra toppen og ned frisk. Så er det å håpe at den får leve i mange år etter hogstinngrepet. Eineren er jo lyskrevende, og nå har den nok lys.

Spørsmålet er om den er blitt enda høyere enn de 16 m som ble målt i 1962. Jeg ville gjerne ha greie på dette, og sammen med Kåre Kornbråten ble eineren målt på nytt 24. mai d.å. Det ble benyttet optisk høydemåler, Blüme-Leiss, og samtidig ble det foretatt manuell måling med sammenspikrede lekter som sto fra rotavskjær og opp til toppen. Kornbråten skal så absolutt gis æren av høydemålingen. Han klatret med stige opp i eineren og var i det hele tatt til uvurderlig hjelp. Eineren ble målt til å være 15,80 m. høy.

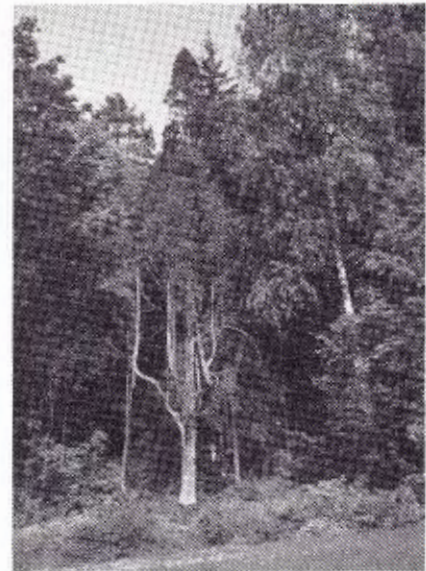
Det interessante spørsmål er så om eineren har krympet fra 1962 og fram til i dag. Den kan selvsagt ha gjort det ved toppbrekk, men dette anses lite trolig. Det er grunn til å tro at veksten har stått i stampe, eller nesten i stampe, disse årene. En skal merke seg at trær oftest måles i hele meter, og dette kan for eksempel tilsi at eineren var omlag 15.50 i 1962. Det neste var å kontrollere om diameteren var den samme.

Så store ting var nok ikke skjedd, men en liten forandring kunne registreres. Omkretsen som var målt til 131 cm i 1962, var ved vår måling (Kornbråten og meg) registrert til 140 cm i brysthøyde. Dette styrker jo mistanken om at veksten har stått i stampe, men ikke helt.

1962 omkrets 131 cm, dia. 41,7 cm.
1990 omkrets 140 cm, dia. 44,6 cm.

Som man ser: Det er håp for vår kjempe-einer. Der hvor det er vekst, er det liv.

Eineren har gjennom tidene vært en viktig del av våre forferdres hverdag. Til og med min farmor hadde en usvikelig tro på einer. Einerkvister ble kokt og vannet ble silt ut fra kvistmassen. Dette var såkalt "einerlåg", og den kunne brukes til så mangt. Det kan nevnes at einerlågen noen steder ble brukt som tilsetning til øl, men mere viktig var vel einerlågen som vaskemiddel. Når noe skulle vaskes riktig skikkelig, ble det brukt einerlåg. Og man kan så spørre seg hva som ble vasket med einerlåg, og her følger noen stikkord: Trekjørler, butter, trekar (daller), golv, kroppen, hår og skjegg - alt ble vasket med einerlåg. Dessuten kunne einerbæra gi styrke mot sykdom, eller hvis en var syk, så var det best å spise einerbær, for da ble man fort frisk. Hvem vet? Kanskje mange mennesker kan takke eineren for sin sunnhet? NB! Ikke spis mye einerbær, men det er greit å smake på noen!

Eineren ved Svarverud i Åsa er 15,8 m.

En rask oversikt over hva eineren er blitt brukt til kan være på sin plass:

1. *Einertømmer til husbygging*
2. *Staur og stokker, gjerdematerialer*
3. *Sledemeier*
4. *Båtnagler, nagler i kjøredoninger, skoplugger, selepinner, tollepinner, rivetinner, pølsepinner m.m.*
5. *Musikkinstrumenter f.eks. til tunge i bukkehorn*
6. *Einer til binding, surring og fletting*
7. *Einer til våpen, fangst og fiskeredskap*
8. *Einerbar (Gulvstrø, sørgebær, middel mot mus, einerlåg til rengjøring)*
9. *Brensel, røking (røking av matvarer)*
10. *For og beite, forgiftning (I store mengder kan einerbærene virke irriterende og betennelsesfremkallende)*
11. *Einer i mat og drikke (Einerbær som krydder, krydring av brennevin: Genever, gin, likører. Dessuten som te-erstatning.*

De ovennevnte 11 punkter er hentet fra "Eineren" av Ove Arbo Høeg. Imidlertid er det viktig å merke seg at dette kun er et lite utdrag av det eineren er blitt brukt til og delvis brukes den dag i dag.

Eineren har i det hele tatt vært langt mere benyttet i gamle dager enn nå. Og kjært barn har mange navn:

Einer, ener, en, bruse, brisk, bresk, brakje, bragje, sprakje, sprake.

Orgler og organister i Norderhov

Av A. F. Ringkjøb

Enkelte som besøker Norderhov kirke, spør gjerne om hvor gammelt orglet er - har det sin opprinnelse fra bygningens første tid?

På slike spørsmål må svaret naturlig nok bli: Nei, dessverre, så gammelt er det nok ikke, men enkelte deler er fra 1861. Slik er det også. Norderhov kirkes nåværende orgel er bygd i 1956, men det er ikke det første instrument kirken har. Det første orgel ble faktisk installert omkring 1730. Men før jeg starter på den historien, synes jeg det er riktig å fortelle litt om orglets opprinnelse og bakgrunn.

Instrumentets historie er dessverre innsvøpt i et nesten ugjennomtrenkelig mørke. Kildene er til dels meget sparsomme og svært vanskelige å tolke. Dette kommer av at det ord som i den eldste greske og romerske litteratur skulle tyde på et orgelliknende instrument - nemlig ordet "organon" eller "organum" - ikke betyr annet enn redskap eller verktøy. Når den antikke litteratur skulle beskrive et musikkinstrument, ble det ikke brukt andre ord enn nettopp disse. Selv strengeinstrumenter fikk dette navn. Det er imidlertid på det rene at ordet "organum" ble brukt til betegnelsen på vannorglet (luften ble satt i bevegelse ved hjelp av vann) - det såkalte "organum hydraulicum" - forløperen til våre dagers orgel. Oppfinnelsen tilskrives en viss Ktesibios fra Alexandria omkring 150 år f. Kr. Uten å gå i detaljer, kan man si at et slikt instrument var en svært så primitiv sak, i hvert fall betraktet fra det 20. århundre. Likevel, instrumentet hadde en funksjon som i prinsippet er lik et moderne orgel. En av Ktesibios' venner, Hero, etterlot seg en beskrivelse av "organum hydraulicum" forfattet på gresk. Denne viser tydelig sammenhengen.

Omkring år 300 hører vi om luftorgler, "organum pneumaticum", en betegnelse på en orgeltype med luftpumper og lærbelger. I det 6. - 7. århundre begynte man å ta orglet i bruk i kirkene. En av de første kirker som skal ha fått orgel så tidlig, er visstnok domkirken i Aachen i Vesttyskland. Instrumentet ble sannsynligvis installert etter kong Karl den Stores initiativ (det kan forøvrig nevnes at Kong Karls jordiske levninger fremdeles oppbevares i den samme domkirke).

Mange av de første orglene var svært små, og de kunne bæres fra et sted til et annet. Disse ble omtalt som "portativer". Noe tilsvarende har vi i lirekassen, eller "positiv", som er den svenske betegnelsen. På slike instrumenter kunne man neppe gripe en akkord, langt mindre spille en koral eller et preludium. Etter hvert ble instrumentene større, "Skaporglene" (betegnelsen er bokstavlig ment) så dagens lys, og det finnes flere overgangstyper i retning av større orgler.

Spillearten på de tidligste orgler var imidlertid så tung at man måtte bruke hele hånden og armen for å kunne trykke ned en tangent. Det er nærliggende å sammenlikne med våre dagers klokkespill. Disse tungspilte instrumenter ble betjent av to mann, og det sier seg selv at en koralmelodi ikke kunne komme opp i noe tempo å snakke om. Nå var heller ikke koralspill de tidlige instrumenters fremste funksjon, snarere ble de brukt til å intonere ulike melodier og til prosesjonsmusikk. Først på 1300-tallet maktet man å forbedre spillemeknikken så godt at det lot seg gjøre å spille med fingrene.

De første orgler hadde heller ingen innretning som kunne stenge av lufttilførselen til de enkelte regis-

tre. Det ble derfor alltid spilt med fullt verk, noe som førte til en ganske høyrøstet stemning mot orgler i kirkene. 1400-årene er utviklingens tid på dette område. Omkring år 1325 begynte man å sette pedal til orglet. Oppfinnelsen stammer fra Tyskland og var til å begynne med meget primitiv. Senere begynte man å konstruere pedalerne på samme vis som manualets - klaviaturets - taster, kun i forstørret utgave. 1500-årene er intonasjonskunstens første tid, en del nye registre så også dagens lys på denne tiden. Etter hvert ble tangentene mindre og flere, slik at en bedre spilleteknikk kunne utvikles.

Orglet har fått tilnavnet "instrumentenes dronning". Dette er lett å forstå når man står overfor et moderne kirkeorgel. Men også de tidlige utgavene hadde klang og tonemuligheter som fullt ut berettiger til denne betegnelsen. Orglet er både m.h.t. toneomfang og størrelse det største av alle musikkinstrumenter. Så kan man jo spørre seg selv om det har vært drevet orgelbyggeri i Norge i tidligere tider. Undersøker man dette nærmere, kommer man til at det allerede på slutten av 1300-tallet ble drevet orgelbyggeri i Trondheim. Men det skulle gå mange år før instrumentet ble vanlig ut over landet. Det var først og fremst domkirkene som fikk instrumenter, siden ble det vanlig i byene, men på landsbygda fikk enkelte kirker ikke orgel før et godt stykke ut i vårt århundre.

Selv om det for et par hundre år siden ble drevet en omfattende bygging av orgler i traktene rundt Mjøsa, ble likevel mange instrumenter bestilt fra utlandet. Det var særlig tyske og hollandske orgelbyggerier man henvendte seg til, de hadde jo lange tradisjoner på

dette område. Interesserte kan gjerne konstatere dette ved selv-syn. Særlig i Holland finnes det store orgler fra flere hundre år tilbake i tiden. Disse er også i vanlig bruk. I Innsbruck så jeg et orgel fra begynnelsen av 1500-tallet som ble brukt en gang pr. uke, men dette var det ikke mulig å få prøve eller ta i nærmere øyesyn. Derimot fikk jeg prøve et 100-stemmers orgel i Ilgen i Oberbayern, et instrument som var oppført i J.S. Bachs fødselsår, altså i 1685. Hvis man kan snakke om at tiden foredler klangen, var det så avgjort tilfellet her. Orglet hadde en myk og fin klang som man skal lete lenge etter (hvis man da finner), tydelig inspirert av det italienske klangideal.

I henhold til en inventarfortegnelse fra Norderhov kirke år 1732 hadde kirken på den tid "Eet nyt Orgel med 7 Stemme". Hva slags orgel dette dreier seg om, er det i dag vanskelig å ha noen klar formening om. Det dreier seg sannsynligvis om en såkalt "overgangstype" mellom et "skaporgel" og en litt større modell. Det er ikke usannsynlig at det kan ha hatt en viss likhet med orglet i Bønsnes kirke, til tross for at dette ble bygd over hundre år senere. Som man forstår, var det helt uvanlig at kirker på landsbygda fikk orgel så tidlig som i 1730-årene. Men Norderhov kirkes første instrument ble installert etter Anna Colbjørnsdatters foranstaltning og for hennes regning. Hvem som bygde dette orgel er også uvisst, men Anna Lindhjem nevner i sin bok "Norges orgler og organister til og med 1914" at det var av tysk fabrikat. Dette er imidlertid nokså tvilsomt i og med at det på denne tiden ble bygd ganske mange orgler her i landet, og det fantes faktisk dyktige orgelbyggere, særlig i Mjøstraktene.

Hvordan dette orglet var, er det heller ikke godt å si noe om, men det var ganske sikkert preget av den tids smak når det gjaldt stemmevalg og klangfarge. Naturlig nok har det vært et helmekanisk orgel med direkte overføringer fra tangenter til piper, og det hadde sløyfelader. Sløyfeladene er en for-

holdsvis enkel konstruksjon, men uhyre solid og levedyktig, og det er derfor ikke uten grunn at våre dagers orgelbyggere har gått tilbake til denne byggemetode. Jeg vil forøvrig nevne at "lade" er den delen av orglet hvorpå pipene er plassert og fra hvilken luften strømmer opp. Det finnes mange typer "lader", men det ville føre altfor langt å komme nærmere in på deres konstruks- og virkemåte. Jeg kan nevne at et slikt tema er nok til å fylle flere bøker. Imidlertid har det vist seg at orgler utstyrt med mekaniske overføringer og sløyfelader nærmest har ubegrenset levetid, vel å merke når vedlikeholdet er forsvarlig og riktig.

Norderhov kirkes første orgel var i bruk i omlag 190 år og hadde sikkert vært fullt spillbart også i våre dager, om ikke tidens smak hadde forandret seg. Orglet ble i 1861 flyttet til Tyrstrand kirke, som kun hadde et lite harmonium å hjelpe seg med de første årene. Anders Gulbrandsen Gommæs het mannen som sto for dette arbeid, og han bygde også nytt orgel til Norderhov kirke. Gommæs var egentlig gårdbruker, men han interesserte seg sterkt for orgelbygging, og hans arbeider fra 1860-årene viser tydelig at han har vært i kontakt med ledende orgelbyggere i Norge på denne tiden. I tidsrommet 1840 til 1860-årene leverte han orgler til forskjellige kirker, bl.a. til Hole kirke, hvor han selv var organist en del år. Orglene fra Gommæs var meget solide og klanglig sett svært bra, hvilket mer enn noe annet indikerer at han må ha hatt brukbar utdannelse i faget. Orglet han leverte til Norderhov kirke i 1861, hadde i utgangspunktet åtte registre med ett manual og pedal (anhangspedal, dvs. uten selvstendige stemmer, kun koplet til manualet). Da kirken ble utvidet i 1881, ble orglet komplettert med to stemmer, slik at det nå tilsammen inneholdt ti registre, ett manual og selvstendig pedal. Instrumentet var intonert ganske kraftig, men dette var helt nødvendig for å kunne styre salmesangent i kirken, som etter utvidelsen fikk ca. 700 sitteplasser. Et orgel med ti registre er jo unek-

telig i minste laget for en kirke som er såpass stor.

Et minne om hvordan Gommæs-orglet må ha tatt seg ut rent klanglig, har man i Hønefoss kirkes første orgel, et instrument Gommæs bygde i 1862. Det sto i mange år i Metodistkirken, men ble for en tid siden restaurert og oppsatt i Hole kapell. Hva Gommæs-orglet i Norderhov angår, gjennomgikk det etter hvert flere forandringer. Den største fant sted høsten 1913, instrumentet ble da renoverert av firma Olsen & Jørgensen (senere J.H. Jørgen a/s), og flere av de opprinnelige stemmer ble skiftet ut med nye. Men den mekaniske spillemekanikk og sløyfeladesystemet fikk stå urørt.

Norderhov kirke hadde også i eldre tider besøk av fremtredende organister. Johs. Haarklou fra Kristiania (1847 - 1925), en sentral figur i norsk kirkemusikalsk historie, holdt en orgelkonsert der i begynnelsen av 1920-årene hvor han bl.a. spilte sitt eget verk "Fantasia Trimphale", en komposisjon som har spilt en betydelig rolle i norsk kirkemusikalsk liv og som setter store krav både til orgel og utøver. Christian Cappelen (1845 - 1916) besøkte også kirken i sin tid sammen med sangerinnen Gina Oselio (eg. Ingeborg Aas (1958 - 1937) og sangeren Thorvald Lammers, som opprinnelig kom fra Modum. Det skulle forundre meg meget om ikke Ludvig Mathias Lindeman (1812 - 1887) også har vært innom Norderhov kirke.

Etter som tiden gikk, fant man at Gommæs-orglet ble for lite til Norderhov kirke. Tidens smak hadde atter en gang forandret seg, nå var det moderne med elektrisk spillemekanikk, elektrisk registrering og rooseveltleder (en ladetype som har en liten belg plassert under hver orgelpipe, som arbeider svært stille, men som ikke har den holdbarhet som sløyfeladesystemet kunne oppvise). Det ble derfor tatt initiativ til å skaffe Norderhov kirke et moderne orgel med alle de tekniske hjelpemidler som sto til

→

disposisjon. Daværende Norderhov kirkekor bidro med en større innsamlingsaksjon som innbrakte nesten 40.000 kroner, hvilket var en betydelig sum i 1940/50-årene.

Da kirken ble stengt i 1953 på grunn av restaureringsarbeider, ble Gomnæs-orglet tatt ned og lagret på loftet i Norderhov gamle prestegård. Det var da temmelig nedslitt på grunn av manglende vedlikehold, men to registre, samt en del piper fra dette orgel, ble beholdt i det nye instrumentet fra 1956, oppført av J.H. Jørgensen a/s med Arild Sandvold som konsultativ rådgiver. Beklagelig nok ble Gomnæs-orglet ikke tatt vare på, og det som er igjen av det, finnes fortsatt på prestegårdsloftet. Det er nå helt nedstøvet og ubrukelig, men enkelte deler av det viser hvordan det var konstruert. Alle luftkanaler er utført i massivt tre, slik at lufttilførselen ble meget jevn og god. Lekkasjer kunne heller ikke oppstå i dette system. Flere andre detaljer viser tydelig hvor solid instrumentet var konstruert, her var det nok meningen at det skulle holde noen år.

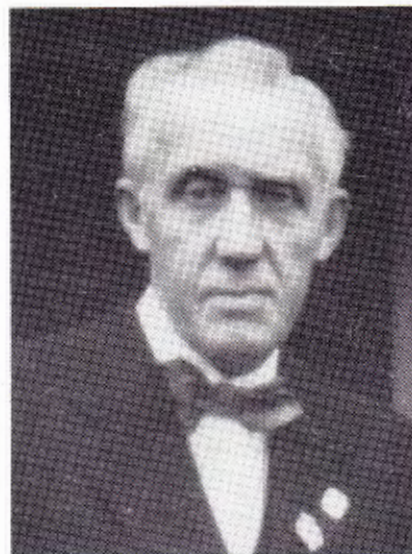
Det er synd at man så sent som på 1950-tallet ikke forsto seg på å ivareta slike klenodier som Gomnæs-orglet var. Hadde kirkens restaurering kommet på et noe senere tidspunkt, hadde man ganske sikkert ikke fått lov til å fjerne instrumentet fra kirken. Det er ikke mulig i våre dager å bygge det opp igjen, kun en rekonstruksjon ville la seg gjøre. Men det blir liksom ikke helt det samme.

Siden Gomnæs-orglet må sies å ha gått tapt, kan man jo saktens spørre hvilken skjebne kirkens første orgel fikk. Som tidligere nevnt, ble det flyttet til Tyrstrand kirke der det var i bruk til 1922. Da var ikke dette orgel godt nok, det ble demontert og lagret i en av Hverven gårds sidebygninger. Denne ble beklagelig nok ødelagt av brann for noen år siden, og dermed er også dette orgel ute av bildet. Fasaden ble derimot tatt vare på i Tyrstrand kirke, og selv om denne i 1875 ble "tilpasset" kirkens interi-

ør, gir det en god pekepinn på hvordan dette orgel må ha tatt seg ut rent eksteriørmessig.

Tyrstrand kirke fikk nytt orgel, og dette er fortsatt i bruk. Det nye Norderhov-orglet fra 1956 høstet også mange lovord da det var ferdig montert. Men det elektriske system har den senere tid vært sviktende, og det har vært et stort spørsmål om hvorvidt dette orgel burde skiftes ut eller tas vare på. Sannsynligvis blir enden på visa den at instrumentet må gjennomgå en større renovasjon, det har tross alt svært mange gode klanglige kvaliteter. Og om det mekaniske system er svært så holdbart, har det elektriske system også mange fordeler som man ikke kan se bort fra uten videre.

Norderhov kirkes orgel har 20 klingende registre fordelt på to manualer og pedal. Det har 6 innstillbare mekaniske kombinasjoner, så mulighetene til å skifte registrering i en viss fart er mange. Det er også utstyrt med generalcrescendo (en innretning som styres fra orglets spillebord og som kopler inn de ulike stemmer etter et bestemt system) og en rekke avstillere, samt annet utstyr. På grunn av orglets plassering er det forsynt med to maskiner som blåser luft inn i belgene.

Leiv Knotterud. f. 26/8-1896, d. 22/8-1965. Organist i Norderhov 1926 - 1942.

Orglet er forøvrig utstyrt med en rekke innretninger som kan kople manualene sammen, kople til over- og underoktav osv., osv. Instrumentets spillebord er oppstilt på siden, noe som av plasshensyn var nødvendig, men som i praksis medfører at den som spiller blir sittende i klangskyggen. Det er derfor helt nødvendig å kjenne instrumentet svært godt for å kunne utnytte de klanglige aspekter.

Organister har det vært i Norderhov helt fra 1730-årene. Men opplysninger om disse, i hvert fall når man kommer et stykke bakover i

I. manual (hovedverk)

Bourdon 16
Principal 8'
Salicional 8'
(fra Gomnæs-orglet fra 1861)
Oktav 4'
Oktav 2'
Kvint 2 2/3'
(aliquotstemme)
Horn 8'
Disse registrene står plassert i galleribrystningen, hensikten er at de skal klinge godt ut i rommet.

Pedalverk

Bourdon 16' ("lånt" fra hovedverk) Subbass 16' - inneholder en del piper fra det gamle orgel
Oktavbass 8' (i prospekt)
Koralbass 4' ("lånt" fra Principal 8' i hovedverk)
Bombarde 16' - på folkemunne ofte kalt "Jørgensenbomarde" på grunn av dens kraftige intonasjon. Passer helst til fullt verk - alene minner den om et pressluftbor.

II. manual

(Svellverk, plassert på kirkens loft med lydsjakt ned til kirkerommet)
Waldfløyte 8' Gamba 8'
Brukt sammen gir disse stemmer en "svevende" klang. De inneholder piper fra det gamle orgel. De fleste av dem er laget av tre.
Voix Celeste 8'
Oktav 4'
Fløyte 4'
Kvintatøn 2'
Cymbel 3 fach 1'
Sesquialtera 2 fach
Krumhorn 8'

tiden, er mangelfulle og upålitelige. Fortegnelser over prester, samt andre framtrede personligheter i bygda, er det ingen mangel på, men de kirkelig ansatte ble liksom ikke regnet med i "det gode selskap". For organistene sin del ligger noe av årsaken i det faktum at de ofte var pott og panne i all slags musikkliv i bygda og ofte måtte trå til med dansemusikk og underholdning i selskaper av ulik karakter for å oppbevare et brukbart innkomme. Det har derfor ikke vært mulig å finne ut av hvem som betjente instrumentet de første 50 - 60 år. Ikke engang i de gamle regnskapene som er tilgjengelige står noe navn nevnt, selv om det i tidligere tider var vanlig å sette organistens navn ved siden av kirkegårdsgraverens med en anmerking om hva lønnen var.

Helt sikre opplysninger har vi først med Eric Andersen Ruud. Han var organist i Norderhov fra tidlig på 1790-tallet, han kom dit som ganske ung. I folketellingen fra 1801 er han oppført med navn, stilling og sivilstand ("ungkarl"), samt opplysninger om bosted.

Erik Andersen Ruud var opprinnelig fra Hadeland, og i kirkeboken for Jevnaker finner vi hans foreldre, Anders Larssen Ruud og hustru Mari Iverdatter. Hans fødselsdato kjenner vi ikke, men han ble døpt 5. søndag etter påske 1776. Eric Andersen Ruud ble trolovet med Dorthe Michelsdatter Blyberg den 13. mars 1801, og de giftet seg 15. januar 1802.

Det er meget som tyder på at Eric Andersen må ha hatt en viss posisjon i bygdas musikkliv. Hva slags utdanning han hadde, er det dessverre ikke mulig å finne ut av, men det var vanlig på den tiden at organistene skaffet seg gode kunnskaper i praktisk så vel som teoretisk retning ved å lære av hverandre. Kunnskapene de ofte var i besittel- se av, viser at de på mange måter sto bedre rustet til sin gjerning enn kolleger som levde 100 år senere.

Flere håndskrevne koralbøker og andre notater fra denne tiden er

med på å bekrefte denne oppfatning.

Et fragment som Eric Andersen Ruud etterlot seg, har blitt til "Norderhavs Brulaatt" og utgitt av undertegnede i samlingen "16 folketoner i orgelbearbeidelse" (Harald Lyche & Co a/s, Drammen - 1986). Det knytter seg flere beretninger til Eric Andersen Ruud og hans familie, og fra boken "Gamle Ringerikinger og andre i ætten vår" (samlet og utgitt av Einar Foss - 1946) siteres følgende historie:

"Det er kaldt i kirken, vi skriver 1. vinterdag 14. oktober 1821 i dag. Det er en av våre, Eric Organist, som spiller. Han spiller en livlig melodi som ofte var brukt til inn- gang og utgang. Det er ennå urolig på grunn av kjøligheten i kirken og ved at stolestadene åpnes og lukkes. Det er en stor dag for Eric Organist og for hustruen Dorthea og familien forøvrig. Det er barna Anders og Maren; de skal konfirmeres i dag. (Ellers husker du at konfirmasjonen ble jo ikke alminnelig før i 1836, men begge foreldrene var jo sterkt knyttet til kirken. Faren var jo organist, og moren var datter av Michael Blyberg, klokkeren.)

Disse barna kunne nok leksene sine, ja, det står såmenn på prent i kirkebøkene at de hadde meget gode kunnskaper og en god oppførsel. Musikalske var de også, disse barna. Anders skulle etter sigende ha vært sin fars vikar da han var 13 år gammel. Senere ble også han organist. Nå var han 14½ år og Maren nesten 16. Ole Luccassen var jevn- gammel med Maren, han var stor og kraftig for sin alder. Han følger godt med i det som skjer og er våken og åpen for alle inntrykk. Men det er liksom en han ser framfor alle de andre; det er Maren, datter av organisten, hun som senere ble hans hustru.

Ja, du skjønner, det var vel ikke akkurat slik det gikk for seg. Du kan jo dikte og drømme selv der menigheten går hver til sitt, etter at den siste klokketone er forstummet, og Eric Organist spiller til utgang."

Eric Andersen Ruud og hans kone ble forøvrig opphavet til en stor slekt, men det hører en annen historie til. Familien bodde i hvert fall på Tandberg, hvor de hadde hus hos Gulbrand Erichsen, og Eric Andersen Ruud innehadde organiststillingen i Norderhov til sin død. Han ble gravlagt på Norderhov kirkegård den 18. mars 1839, men gravplassen hans er nå slettet. Hvorvidt han også gjorde organist- tjeneste i Haug kirke, som fikk orgel fra Mads Henrichsen Hassel fra Toten i 1809, kjenner vi ikke til, men muligheten er til stede. I hvert fall spilte hans sønn Anders der en tid da han var lærer i bygda.

Det kan også nevnes at ovennevnte historie lar seg bekrefte gjennom kirkebøkene, hvor følgende står å lese:

Konfirmanter i Norderhov. Konf. 1821 14. okt.

Anders Eriksen Ruud, ved Hønefoss, 14½ år gammel. Meget gode Kundskaber, god Opførsel.

Maren Eriksdatter Ruud, samme- steds, 15¾ år gammel. Gode Kundskaber, god Opførsel.

Konf. 1827 30. sept.

Johanne Eriksdtr. Ruud Kragstad- Ejet, f. 1811 24. sept. Meget gode Kundskaber.

Foreldre til alle tre: Organist Eric Andersen Ruud og h. Dorthe Michelsdtr.

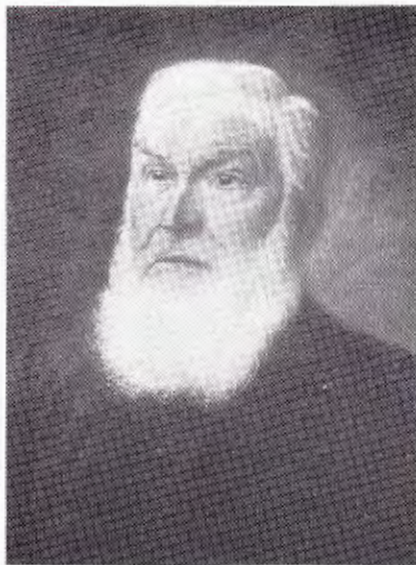
Datter Karen døpt i Norderhov 1810 25. nov.

Som nevnt fikk Anders Eriksen Ruud også organistutdanning, sannsynligvis hos sin far. Han var også lærer, og som sådan virket han både på Hønefoss' nordside og senere i Åsbygda. Han var etter all sannsynlighet også en av de første som tjenestegjorde som organist i Haug kirke. Anders Eriksen hadde ord på seg for å være svært begavet på musikkens område. Som lærer er han omtalt både i Norderhovs- boken fra 1914 og i Hønefoss- bøkene. Organiststillingen i Norderhov overtok han etter sin far ved dennes død i 1839. Selv var

→

Olaus Færden.

Edvard Walbækken.

Marthe Skagnæs.

han født i april 1807, men hans livsløp ble forholdsvis kort. Han døde omkring 40 år gammel, dvs. omkr. 1847.

Olaus Færden, kjent politiker og gårdbruker, kom til å bli Anders Eriksens etterfølger i organisttjenesten i Norderhov. Det ser imidlertid ut som om de kirkelige myndigheter ved sin besvarelse av Anna Lindhjems henvendelse vedrørende spørsmål om orgler og organister har forvekslet Olaus Færden med hans far Ole Færden (1791 - 1852). I hennes bok "Norges Orgler og Organister til og med 1914" står nemlig Olaus Færden oppført som organist i tiden 1850 - 52. Dette er imidlertid helt galt. Hans utdannelse er imidlertid riktig beskrevet, han står oppført som "seminarist", hvilket betyr at han hadde lærerutdannelse, og for lærere var ferdigheter i orgelspill en viktig sak helt opp til vår tid.

Olaus Færden fikk forøvrig omtale som "en overordentlig dyktig lærer". Ved Anders Eriksen Ruuds død ble han anmodet om å gjøre organisttjeneste i Norderhov. Han innehadde således stillingen til 1857, men da var han så engasjert i politikken at han måtte legge annet til side. Dessuten var det ikke "verdig" en så framtrædende person å inneha en organiststilling (en helt vanlig vurdering på den tid).

Om Olaus Færden er det skrevet og fortalt meget, men også det hører en annen historie til. Han fikk i alle fall utført en meget fortjenestefullt virke, og er gravlagt på Norderhov kirkes sørside hvor en stor bauta er reist til hans minne. Færden var født i 1826 og døde i 1913.

Olaus Færdens etterfølger i organiststillingen ble en ung mann ved navn Edvard Walbækken, han ble ansatt i 1857 i følge hans eget utsagn. Han var født i 1836 og fikk en allsidig og god utdannelse. Hvordan denne var organisert, vet vi ikke med sikkerhet, men han virket som lærer ved Vaker skole (nedlagt 1904) i tiden 1856 - 1872. Han var også gårdbruker, og er omtalt som en meget dyktig sådan. Som organist betegnes han av Anna Lindhjem som "privatutdannet". Dette tyder på at han har tatt undervisning i faget hos en eller annen kollega, for i Anna Lindhjems optegnelser skilles det meget vel mellom "seminarister", "konservatorie-utdannede", "privatutdannede" og "autodidakter". Det må også nevnes at noe musikkonservatorium ikke fantes her i landet før Ferdinand Vogen (av tysk herkomst) startet sin "Organistskole" i Bergen i 1852, og for vårt distrikt Lindemans organistskole i Kristiania fra 1883. En annen sak var at utdannelse ved slike institusjoner var kostbart og kun

forbeholdt de som var i besittelse av de nødvendige økonomiske midler. (Musikkonservatoriet i Oslo var i familien Lindemans private eie fram til 1973, og studentene måtte betale for hvert enkelt fag!!!).

Unge Walbækken giftet seg med Andrine Engebretsdatter Weisten 15. des. 1863. Andrine døde dessverre tidlig. Hun ble 50 år gammel, f. 1841, d. 1891. Edvard Walbækken gjorde også en samfunnsgagnlig innsats som det i sannhet står respekt av. Han fikk også den beste omtale "på grunn av sin hederlige og alltid bramfrie oppførsel". Foruten å være organist var han kommunekasserer i tiden 1865 - 1885, og som sådan hadde han en lønn på 144 kr. pr. år. Dessuten innehadde han en rekke kommunale- og andre tillitsverv. Han var bl.a. offentlig skjønnsmann og bestyrer for Akershus Brandassuransforening. Som regnskapsfører for Norderhavs Magasinfond virket han i 67 år, til 1930. Han tok avskjed i organisttjenesten etter 39 års sammenhengende tjeneste i 1896.

Walbækken var meget streng i sin kristne trosutøvelse (eksempel til etterfølgelse?), og stilte strenge krav både til seg selv og de han i sitt virke hadde nær forbindelse med. Han var meget glad i dyr, og

da alderen satte en stopper for hans bevegelse, leide man hestene forbi vinduet hans, slik at han i det minste skulle få se dyrene velstelt og friske. Edvard Walbækken oppnådde den høye alder av 96 år, og nedla sitt jordiske verktoy i 1932.

Kvinnelige organister var sjelden kost her i Norden. I Sverige ble det åpnet adgang til at kvinner kunne gjøre organisttjeneste i 1861, i Norge omtrent samtidig. Den neste organisten i Norderhov kirke ble nettopp en kvinne. Hennes navn var Marthe Skagnæs, og hun gjorde tjeneste fra Walbækkens fratreden i 1896 og fram til 1911. Senere opptrådte hun som vikar, både i Nordrehov og i andre kirker i prestegjeldet. Eksempelvis var hun en rekke ganger å finne på orgelkrakken i Lunder kirke. For å komme dit, hadde hun ingen annen mulighet enn å ta "apostlenes hester" i bruk. Det er en drøy marsj også i våre dager, og vinterstid i sprengkulde var det ganske sikkert alt annet enn behagelig. På sin ferd til fots gjennom Sokndalen overnattet hun gjerne hos slektninger på Veme. Jeg skulle likt å se den embetsmann som ville ha gjort det samme for å gjennomføre sin tjeneste!!

Marthe Skagnæs (født Lundesgaard) var forøvrig fra Sokna, og hun kom til verden i 1873. Som

elev ved Musikkonservatoriet i Oslo fikk hun bra utdannelse for sitt musikalske virke. Hun fikk også opplæring i violinspill, og kunne håndtere instrumentet på en meget akseptabel måte. Beklagelig nok kom hun aldri til å praktisere denne siden av sin musikalske ledning, hun fikk på et tidlig tidspunkt grei beskjed om at ei god bondekone ikke kunne befatte seg med violinspill! Ja, det var nok ganske langt fra noen likestilling på den tid!

Fru Skagnæs fikk etter hvert en stor familie. Ofte måtte hun ta sine små barn med til kirken, hvor det var laget et arrangement med en grind så barna ikke skulle forstyrre sin mor når hun spilte. I hennes tjenestetid opptrådte Gustav Skøien, senere mangeårig organist i Hønefoss kirke, som belgtreder. Noen elektrisk vifte fantes ikke, det ble ikke installert før på 1940-tallet.

På grunn av sin store familie og mange gjøremål på gården Ultvedt tok hun avskjed fra fast organiststilling etter 15 års tjeneste.

Det var på mer enn én måte en beundringsverdig innsats organistene på langsbygda gjorde før i tiden. Deres innsatsvilje og idealisme preget hele deres virke, og man kan vel saktens spørre seg selv om hvordan det hadde stått til i våre dager dersom våre forgjengere ik-

ke hadde lagt det grunnlag de gjorde.

Marthe Skagnæs fikk forøvrig oppleve at Norderhov kirke fikk nytt orgel. Organist Ole Frog har fortalt om hvor begeistret hun var da han fikk anledning til å demonstrere dette for henne! Fru Skagnæs døde i 1958, og er i likhet med sine forgjengere gravlagt på Norderhov kirkegård.

Da organiststillingen igjen ble ledig i 1911, var det så som så med kompetente utøvere som bodde i bygda. Imidlertid hadde man året før ansatt ny telegrafbestyrer i Hønefoss, og tilfeldigvis innehadde han de kvalifikasjoner som var nødvendige å inneha i forbindelse med en organiststilling. Han het Kristian (Olai Johannessen) Sørberg, og var født i Bø i Vesterålen den 29. sept. 1861. Etter endt utdannelse ble han gift med Rikarda Christofa Lockert 30. mai 1896. Han gjorde tjeneste som telegraffullmektig i Lødingen noen år, og i denne tiden var han også organist i Lødingen kirke. Senere flyttet familien til Lærdal. Der døde også hans kone. Kristian Sørberg ble imidlertid gift på ny en tid senere. Den 1. okt. 1910 ble han telegrafbestyrer i Hønefoss.

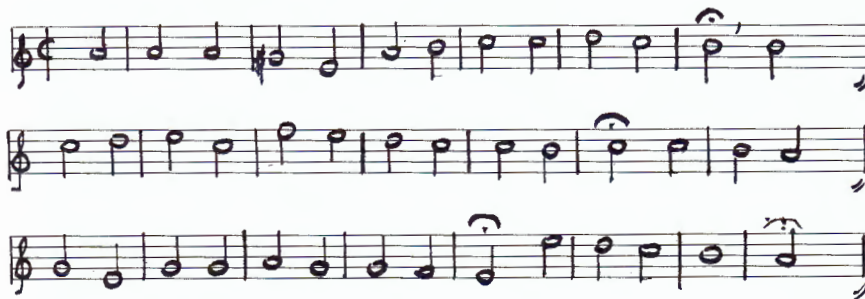
Tidligere ansatte i Televerket har latt fortelle at Kristian Sørberg var meget musikalsk og dertil en grundig herre som det sto respekt av, like fullt som han var omgjengelig og behagelig av vesen. Gamle klokker Knud Gigstad hadde nok sine meninger om hvordan organisten skulle utføre sin tjeneste, og tok seg nok god tid til å forklare den nye stillingsinnehaveren hvordan tingene skulle være. Kristian Sørberg passet sitt organistarbeide på en fin og god måte, og innehadde stillingen til 1926. Han ble pensjonert fra Televerket 1. juli 1928. Han flyttet deretter til Oslo hvor han døde den 15. des. 1945. Han er gravlagt på Vestre Gravlund i hovedstaden.

Sørberg var svært interessert i planter og blomster, og det fortelles at

Wreden Diin Affuend

Melodi av Johann Crüger (1598 - 1662)

Den døde koral. Noteeksemplet viser hvordan koralene ble sunget ut over 1700-tallet. Legg merke til tonehøyden! Tempoet var meget langsomt og slepende, med opp til 5 - 6 sekunders varighet på hver tone! Fermatene markerer stofeslutt. Mellom strofene ble det innskutt mellomspill. Eksemplet er hentet fra "Choral Buch der Evangelischen Brüdergemeinde", Barby, 1799. Denne melodiformen var i bruk i Norge til 1877. Sammenlikn med originalrytmen som står i Norsk Salmebok nr. 238!

det alltid var meget velstelt utenfor den gamle telegrafbygning i Hønefoss hvor familien også hadde sitt hjem den tid de bodde her.

I 1926 fikk Norderhov en dyktig lærer og en utmerket organist i Leiv Knotterud. Han er sikkert husket av mange den dag i dag. Knotterud var fra Hadeland, hvor han så dagens lys i 1896. Knotterud hadde ingen organisteksamen, hvilket egentlig ikke er så merkelig. Å få to typer utdannelse var helt ualminnelig, særlig på grunn av at det falt kostbart å studere ved konservatoriet. Det var kun noen ganske få familier som hadde råd til å f.eks. koste på ungdommen både lærer og organistutdannelse. Knotterud hadde sannsynligvis kunnet spille en del før han begynte på lærerskolen, siden det fantes et harmonium i hans barndomshjem. Forøvrig vokste han opp i et musikkmiljø som var meget rikt. Dessuten var jo orgelspill en viktig del av lærerskolens pensum. Han ble uteksaminert antakelig i 1918.

I Leiv Knotteruds organisttid vokste det også opp en omfattende korvirksomhet i Norderhov. Håkon Sødal fortalte i sin tid meget interessant om både sin egen korvirksomhet og samarbeidet med Knotterud. Norderhov kirkekor hadde i sin glansperiode over 70 medlemmer, og det ble holdt atskillige gode konserter og musikkaftener i hans tjenestetid, både i kirken og andre steder. Framføringer i radio over Riksnettet var det også flere av. Knotteruds orgelspill ble av Karen Egge Frog i sin tid karakterisert som meget pent. Han var en interessert og dyktig yrkesutøver som ikke overløt noe til tilfeldighetene. Som lærer fikk han også det beste skussmål, men han var en særdeles streng herre som ikke lot seg avfinne med uregelmessigheter av noe slag.

I 1942 ble han ansatt som organist i Tingelstad kirke og Moen kapell på Hadeland, og han ble også etter hvert bestyrer for framhandsskolen på Jaren. Således flyttet han tilbake til sine hjemtrakter, hvor han døde i 1965. Hans gravsted befin-

ner seg rett utenfor hovedinngangen til Moen kapell på Brandbu. Knotterud var til sin død formann i Hønefoss og omegn organistforening, tilsluttet Norges organistforbund (stiftet 1904).

Ole Frog (født 1918) hadde noen år virket som organist i Lunder kirke på Sokna, og ved Knotteruds fraflytting ble han Norderhov kirkes nye organist. Han overtok også ledelsen av Norderhov kirkekor. Etter krigen ble imidlertid meget forandret, og interessen for Norderhov kirkekor avtok dessverre ut over i 1950-årene. Årsakene til dette er å finne i bl.a. omstrukturering i bosettingsmønstrer, Hønefoss var jo for lengst blitt et sentrum av betydning, og Hønefoss kirkekor, som ble startet av Karen Egge Frog i 1947, fikk etter hvert stor betydning. Ole Frog hadde jo forøvrig sitt hovedvirke i politiet, og det var nok ikke så enkelt mange ganger å kombinere disse stillinger. Selv med den beste innsats var det ikke mulig å holde Norderhov kirkekor i gang på lengre sikt, og virksomheten opphørte etter hvert.

Menighetens korvirksomhet ble ikke tatt opp igjen før i 1977, da kirkens barnekor ble stiftet. I 1983 ble kirkens motettkor satt i gang, men dette tiltak fikk heller ingen stor oppslutning. Noen få interesserte har bidratt til at dette koret fortsatt består, selv om det det siste år har fungert sammen med sangere fra Tyrstrand.

Ole Frogs virke som organist gjenkjennes ved punktlighet og grundighet. Han kjenner det nye orgel som sin egen bukselomme, og i min ungdom var det alltid interessant å høre hvordan han fikk orglet til å klinge på sin bestemte måte. Sterkt og brusende til sine tider, andre ganger med en forsiktig og sart tone. Det er underlig å tenke på i ettertid hvordan han kom til å lede sin etterfølger til bestemte klangidealer og nøyaktighet og presisjon i det liturgiske orgelspill.

Ole Frog sluttet i organiststillingen i 1976, etter godt og vel 34 års tjeneste. Som pensjonist er han imid-

lertid fortsatt aktiv på sangens og musikkens område. Han er ofte etterspurt som vikar, både i sin tidligere stilling og andre steder. For tiden leder han Ask Sangkor. Han har dessuten vært Frimurerlogens organist i godt over 40 år.

Og så da, kan man kanskje si. Nå har det kommet en ny tid. Jo, på mange vis føler jeg det slik selv. Jeg tiltrådte organiststillingen i Norderhov den 1. mars 1976, og det gikk ikke lang tid før omfattende endringer ble satt ut i kraft. Oppstartingen av Norderhov kirkes barne- og ungdomskor i februar 1977, ny liturgi fra 1. søndag i advent samme år, ny salmebok i 1985, ny koralbok, andre melodiformer, flere tekster å velge mellom, anglikanske innslag i vår høymesse, flere konserter osv., nye prester, klokkere og kirketjenere.

Kororgel med 4 registre ble installert for 2 år siden, og det gamle gravkapells harmonium er restaurert og satt opp i kirkens søndre korsarm (fint å ha i tilfelle strømbrudd). Nytt instrument i kirkens kapell ble installert i 1986. Motettkoret som ble oppstartet i 1983 - det er nok ingen tvil om at det har skjedd en endring i menighetens liv.

Men selv om meget er nytt, synes jeg det er riktig å ta vare på arven fra mine forgjengere, og heldigvis, får jeg vel kanskje si, har jeg selv fått en "gammeldags" musikalsk oppdragelse som har satt meg i stand til å se det viktige i denne arven. Stundom er det litt underlig å tenke tilbake når jeg tar en tur til kirken helt alene - hvordan organister, prester, klokkere, kirketjenere, belgtredere og menighet har kommet og gått. Det skulle vært moro å se dem alle sammen - se dem i en tid som for lengst er tilbaketrukket - med de forutsetninger som før var til stede for deres virke. Så får vi vente og se, kanskje en annen vil skrive videre på denne historie en gang i framtida.

Men første vil jeg ta for meg tidligere tiders kirkemusikk, lønns- og arbeidsforhold i gamle dager

m.m. Men det er en ny historie som får vente til en annen gang.

For verdifull bistand og velvillig imøtekommenhet vil jeg rette en varm takk til:

- Tidligere ansatte ved Telegrafan i Hønefoss
- Televerkets administrasjon
- Fru Gunhild Holemark, Norderhov
- Familien Thor Søberg, Hønefoss
- Fru Bjørnstad, Øderå
- Kari Guttormsen, Røykenvik

Uten denne bistand jeg her har fått, hadde jeg ikke kunnet skrive denne beretning.

A. F. Ringkjøb er født 15. januar 1947 i Ørsta på Sunnmøre. Oppvokst på Østlandet med sterk tilknytning til familie i Hønefoss og på Tyrstrand. Utdannet ved Musikkonservatoriene i Oslo og Bergen, eksamen i Oslo 1971.

Organist i Veme kirke 1962 - 66, Bogstadveiens kapell, Oslo 1966 - 68, Haakonsværn kirke pr. Bergen 1968 - 70, i Røyken og Åros menigheter 1970 - 76.

Ansatt ved Norderhov kirke fra 1. mars 1976, senere tillagt organistjeneste ved Tyrstrand kirke (1985) og Ask kapell (vikar fra 1988, ans. 1989).

Utgitt orgelstykker og koralforspill, samt en rekke motetter og andre korsanger.

Forts. fra side 16:

arbeider nå etter 3. mønsterplan etter 100 års jubileet. Arbeidsmåter endres for å møte tidens krav. Prosjektarbeider og samarbeid på alle plan i skolesamfunnet utgjør en like selvfølgelig del av skolens hverdag som den tradisjonelle undervisning. Dette stiller store krav til elever, foreldre og lærere.

Befolkningen på Ask har alltid slått ring om *STRANDEN SKOLE*, og de har bidratt til et positivt samarbeide. Måtte denne livskraftige 125-åringen for all framtid holde seg ung og frisk.

Sjelden bibel på Ringerike Museum

Ringerike Museum fikk i 1948 som gave fra Emil Tærud på Mo gård en billedbibel. I 1913 var G. E. Waagaard eier av bibelen og før ham igjen Bjørn Olsen Flatødegarden. Ellers har den gamle bok gått gjennom mange slekt-

ledd. Den er trykt i 1589. "Efter Fridrich II befaling", står det på omslaget, og er annen utgave etter reformasjonen. Bibelen var tydelig merket av tidens tann, men den er nå restaurert og skal legges frem i museets samlinger.

Betingelser.

I lov av 18. august 1914 om forandring i lov om enerett for staten til befordring av meddelelser ved hjelp av telegraflinjer og lignende anlegg av 29. april 1899 er det fastsatt straff med bøter eller fengsel inntil 6 måneder for opprettelse eller drift av radiotelegrafiske eller radiotelefoniske innretninger uten tillatelse.

1. Innehaveren må ikke selv benytte eller tilate andre å benytte mottagerapparatet til annet enn mottagning av kringkastet stoff.
Hvis innehaveren gjennom mottagerapparatet skulde bli bekjent med annen korrespondanse enn sådan som er kringkastet, må denne korrespondanse ikke under nogen omstendighet røbes, og heller ikke må det gjøres nogensomhelst bruk av den.
2. Overdragelse av dette kringkasting-bevis til tredjemann er ikke tillatt.
3. Innehaveren har ikke rett til å benytte eller la andre benytte dette bevis som legitimasjon for kjøp av radiomateriell til andre enn sig selv.
4. Mottagerapparatet må ikke benyttes i foreningslokaler og i offentlige lokaler som restauranter, kafeer, kinematografer, teatre, varieteer eller andre lokaler med åpen adgang for publikum eller for videresending på telefonlinjer uten etter særskilt tillatelse.
For det område som ligger innenfor en sirkel med radius 150 km. fra Oslo må ansøking om sådan tillatelse sendes til kringkastingsselskapet.
For det øvrige område sendes ansøking til den telegrafstasjon som har utstedt dette kringkasting-bevis.
5. Mottagerapparatet må ikke benyttes på en sådan måte at det forstyrrer andre apparater.
6. Montasjen, også av antennen, må skje således at den er i overensstemmelse med de gjeldende forskrifter for elektriske anlegg, eller spesielle forskrifter som måtte bli utferdiget for radiomottageranlegg.
7. Innen bebyggelse må lengden av den tråd som benyttes til antenne ikke overstige 45 meter.
8. Antennen må plasseres slik at den ikke kan volde ulemper på telegrafvesenets ledninger.
9. Antennen må settes til god jord under tordenvær og når det ikke benyttes.
10. Mottagerapparat, antenne m.v. skal kunne inspiseres av telegrafvesenets radiokontrollører til enhver rimelig tid.
11. Ansvar som innehaveren måtte pådra sig med at kringkastingstasjoner måtte hevde eiendomsrett til kringkastet stoff, og likeså skade som måtte forårsakes ved apparater og antenne er telegrafvesenet uvedkommende.
12. Enhver forandring av adressen må straks innmeldes til den som har utstedt dette kringkasting-bevis.
13. Medmindre skriftlig oppsigelse er mottatt av den stasjon som har utstedt beviset innen 14 dager før utgangen av det kalenderår beviset i henhold til det påklebde merke gjelder for, vil avgift bli beregnet også for det følgende kalenderår.
14. Telegrafstyret forbeholder sig rett til å foreta de forandringer av kringkastingavgiften og av nærværende betingelser som til enhver tid finnes påkrevd.
15. Dette kringkasting-bevis kan når det ansees påkrevd, annulleres av telegrafstyret enten ved særskilt skrivelse til innehaveren under foranstående adresse eller ved en almindelig kunngjørelse i de større aviser.
16. Overtredes nogen av de foran nevnte betingelser, ansees dette kringkasting-bevis som bortfalt.

NB. Kringkasting-bevis utstedes kun til personer som er over 18 år. For mindreårige utstedes bevis til vergen på vegne av vedkommende mindreårige.

HÅNEF.

stasjon, nr. 14

KRINGKASTING-BEVIS

M. J. Rotund
(fullt navn)

tillates herved på de på skjemaets bakside angitte betingelser å installere et radiomottagerapparat for kringkasting i *Norhe Vistad, Haug*
(full adresse)

for det kalenderår som er angitt i det påklebede, av telegrafvesenet utstedte merke.

HÅNEF. den *17-april* 19*25*

På telegrafvesenets vegne efter bemyndigelse

O. Luitheisen

Kringkasting-beviset gjelder *kun* for det tidsrum som er angitt i det nedenfor påklebede, av telegrafvesenet utstedte merke.

- Husk!**
- Å fornye kringkasting-beviset i god tid.
 - Å medbringe kringkasting-beviset ved kjøp av radiomateriell da sådant materiell kun fåes kjøpt mot forevisning av dette bevis.
 - Å innmelde adresseforandring til den stasjon som har utstedt dette bevis.

Referat fra ungdomslagene

Hole Ungdomsforening

H.U.F. driver mest med barnearbeid, og annenhver fredag har vi hatt Mini-treff for barn fra 7 til 13 år, ca. 15 ganger fra august '89 til august '90. Dans, bingo, konkurranser og leiker av forskjellige slag er populære aktiviteter. Ungene liker også å være med og lage dekorasjoner og pynt til jul.

I november '89 hadde vi Bygdekveld i samarbeid med Hole Bondekvinnelag. Anni Jøta og Nils Johannessen hadde arbeidet i flere år med å samle noter med musikk av bygdekomponistene Gornes og Søhol m.fl. Den fengende musikken ble glimrende fremført av Rudolf Lunds kvartett, og innimellom musikken leste Knut Nyhus stemningsfulle dikt fra Harald Solbergs "Bondevers". Et publikum på 125 koste seg med musikk, dikt og nydelige smørbrød og kaker som Bondekvinnene hadde sørget for. Nils Johannessen brukte sin kulturpris til å finansiere Bygdekvelden, mens overskudd av salg av boka "Bondevers" også hjalp til med dette. Strålende stemning, en vellykket kveld!

"Røysehalls Venninner" aktiverte seg med kakelotteri og spanderte flotte stolputer på Røysehall. De sydde også nye gardiner som tok seg flott ut i spisesalen etter at den ble pusset opp av noen av bygdas pensjonister på nyåret.

Tradisjonell julegrantenning i samarbeid med Røyse Vel ble holdt 3. søndag i advent. Røyse skolekorps spilte, teatergruppa HUF (f) underholdt, og nisser og poser hørte selvfølgelig også med.

Teatergruppa HUF (f) har hatt jevnlike øvelser, og de har deltatt med underholdning hos flere lag/foreninger i distriktet. Teaterleder deltok på et kurs.

Også i år hadde vi to lag med i "Kven veit?". Denne gangen gikk A-laget vårt av med seieren i Buskerud og fikk en velfortjent 22. plass på landsbasis.

I juni '90 hadde vi regnsjøringsdugnad på Røysehall. I august '90 hadde Hole Hjerter/Lungeforening innsamlingsak-

sjon til inntekt for Feiringklinikken. Den ble avsluttet med lysbilder og underholdning på Røysehall. H.U.F. bidro med gratis lokaler.

H.U.F. har fortsatt godt samarbeid med Hole kommune og den kommunale fritidsklubben.

Røysehall er i bruk ca. 180 kvelder pr. år til utleie og egne aktiviteter.

*Hole Ungdomsforening
Liv Aase*

Ringerike Ungdomslag

Ringerike Ungdomslag er distriktets fylkeslag for 6 lokallag tilsluttet Noregs Ungdomslag.

RUL har også dette året vært med og finansiert kurs på ledersiden innen lek og dans.

Vi var også arrangør av regionalt stor-kurs i dans og teater, ett svært vellykket kurs med 30 deltakere. Kurset gikk på Tyrihall på Nakkerud i tiden 27. - 29. oktober 1989.

RUL har i den senere tiden hatt en svak økonomi. Dette skyldes bl.a. reduksjon i Buskerud Fylkes tildeling av kulturmidler. Dette medfører dessverre en lavere aktivitet enn vi ønsker. Styret arbeider for å finne andre mulige inntekter.

Saken om sammenslåing av Ringerike, Numedal og Hallingdal Ungdomslag til ett Buskerud fylkeslag er til behandling av ei arbeidsgruppe fra disse lagene. Ett endelig forslag skal foreligge til lokallagenes årsmøter i januar 1991. Endelig vedtak skal fattes på fylkeslagenes årsmøte i mars 1991.

Styret i inneværende år består av følgende:

Leder: Tore Martinsen, Ringerike Folkedansgruppe. Nestleder: Liv Hanna Jørgensen, Hole Ungdomsforening. Sekretær: Torgeir Hella Ruste, Ringerike Folkedansgruppe. Kasserer: Liv Aase Svingerud, Hole Ungdomsforening. Styremedlem: Helge Grønhovd,

Åssiden Leikarring. Styremedlem: Kristoffer Auslund, Høgderingen. Styremedlem: Ruth Rustand, Nakkerud Ungdomslag. Styremedlem: Torstein Vik, Røsslyng.

Ringerike Folkedansgruppe

Ringerike Folkedansgruppe startet opp med øvelser etter ferien i august 1989. Vi har øvelser en gang pr. uke. Dansegruppa er særdeles aktiv med opptredener bl.a. på en rekke institusjoner i Ringerike.

For å skaffe penger til drift av gruppa, har vi arrangert fester, kakelotteri, bongo o.l.

Det ble videre arrangert et nybegynnerkurs våren 1990. Dette ble en stor suksess med hele 40 deltakere.

Gruppas store mål for neste sesong er en planlagt tur til Italia sommeren 1990.

Styret i Ringerike Folkedansgruppe består av:

Leder: Arne Nyhagen. Nestleder: Johnny Bakken. Sekretær: Roar Øyan. Kasserer: Wenche Hauk Olsen. Styremedlem: Alfhild Langen.

Instruktører: Bente Martinsen og Torgeir Hella Ruste. Spillemenn: Roar Øyan og Herbert Sandli.

Nakkerud Ungdomslag

Nakkerud Ungdomslag har hatt et aktivt år med folkedans for barn i alder 7 - 13 år, og en voksegruppe. Det har vært 20 personer på hvert parti som har øvet hver mandag. Vi har hatt en del opptreden med begge gruppene.

Ellers har vi hatt en eldrefest hvor det var ca. 75 til stede. Julegrantenning med nisser som kom med poser til barna. Nakkerud U.L. arrangerte også 17. mai hvor det var godt framføtte.

Forøvrig er lokalet bortleid til barnepark tre ganger i uka. Nakkerud Hornmusikk har en øvingskveld, Skytterlaget og speiderne har hver sin kveld - og en kveld til folkedansgruppa i Nakkerud Ungdomslag. Ungdomslaget har

også hatt et helgekurs i torader. Lokallet har ellers vært bortleid ti ganger til andre arrangementer.

Ungdomslaget har hatt en del dugnadsarbeide som blant annet vask av lokalet og oljing av gulv - og har lagt helt nytt tak utvendig. Her var det også godt fremmøte av dugnadsfolk.

Styret

Røsslyng Ungdomslag

Røsslyng Ungdomslag på Sysle har i året 89/90 hatt ca. 90 medlemmer i alderen 7 - 60 år. Den store aldersspredningen ser vi på som meget positivt for et miljø der aktivitet som bryter ned generasjonskløftene, blir lagt stor vekt på. Vår viktigste aktivitet er folkedans med 3 grupper hvorav 2 for barn og 1 for ungdom og voksne. Vårt øvingslokale er ungdomshuset Røstvang på Sysle.

Det siste året har vært meget aktivt, og vi har hatt ca. 70 - 80 personer på øvingskveldene hver onsdag. Riktignok hadde vi litt problemer med å få med oss ungdommen i fjor høst, men sakte men sikkert ble vi stadig flere - og har nå fått en fin gjeng med oss. I det siste året har vi gjennomført 33 øvingskvelder med lagsmøter og avslutningsfester inkludert, og vi har deltatt på regionstevne for barn i Uvdal og på landsstevnet som gikk i Ål.

Røsslyng Ungdomslag begynner også å få flere internasjonale kontakter etter hvert, både i Norden og i Europa ellers. I fjor hadde vi besøk på selveste 17. mai av barn/ungdom fra Broby Folkdansgille i Östra Göinge som ligger i Skåne. I år feiret svenskene "Dansen och musikens år" og hadde invitert oss tilbake. Turen gikk av stabelen i august og ble meget vellykket for de 29 deltakerne som var med, og vi fikk god kontakt siden innkvarteringen var privat.

Det samme var også tilfellet for de 20 ungdom/voksne som i juli tok turen helt til Sardinia for å besøke en folkedansgruppe i landsbyen Meana Sardo. Denne reisen var et samarbeide mellom Røsslyng og musikerne Thure

Lund, Rudolf Lund, Svend Elling Nordalen og Ragnhild Nyhus. Til tross for at språket kunne skape enkelte problemer, satte ikke dette noen bremse på den ekte gjestfriheten og all menneskelige varme som vi ble mottatt med der nede. Turen ga oss minner for livet og mange nye venner som vi ser fram til å få på gjenbesøk neste sommer.

I 1991 vil vi også feire vårt 10 årsjubileum, noe som også skal markeres på behørig måte.

Lederen i laget er i år Svend Jørgensen. Clary Jørgensen er leikleder, og hun leder sammen med instruktørene Marit Næsset og Torstein Vik folkedansen i laget. Teaterleder er Gro Grimnes.

Torstein Vik

Åssiden Leikarring

Åssiden Leikarring ble starta i 1959 og feiret derved sitt 30-års jubileum høsten '89 med bl.a. besøk av Koldingeggenes Folkedansgruppe fra Drammens danske vennskapsby, Kolding, en helg i november.

Åssiden Leikarring har ca. 100 medlemmer fordelt på dans/leik og teater som vi starta med for ca. 3 år siden. De fleste medlemmene er barn og ungdom fra ca. 5 år og oppover.

Fra høsten '90 får vi eget voksenparti i gammeldans. Dansen er delt i fem partier, teatergruppa i to med ca. 20 medlemmer i sistnevnte. Noen av medlemmene er med både i dans og teater. I '89 hadde vi også ei ungdomsswinggruppe.

Opptredener blir ofte holdt i nærmiljøet; teatergruppene har hatt forestillinger på sykehjem, sykehusets barneavdeling og juletreffest for en pensjonistforening, samt vist sine scenerferdigheiter på våre egne fester i løpet av året. Vi opptådte med skjetsjer da vi arrangerte vårlik i '89 på "hjemmebanen" vår, Kjøsterud skole.

Danserne har vært med på bl.a. "Folk i spille og dans", Holmenkollsøndagen '89 kledd i lusekofter, beksømtøvler

og rypesekk, gjestet leikarringene Norge og Høgderingen bl.a. de årlige Vårleik, NU-landsstemnet for barn '89 og NU-regionstevne for barn '90, Landsmøtet for voksne i '89/90, Åssidendagene, "fransk uke" i Drammen, har hatt swingopptredener, deltatt på Grunnskoleuka '89, de årlige 17. mai arrangement og Drammen Museums førjulsarrangement hvert år i november.

Ellers arrangerer vi årlig karneval og discotek for medlemmene med venner og holder "lørdagsdanser" åtte kvelder årlig for medlemmenes foresatte med sine venner. Holder også nybegynnerkurs i gammeldans for voksne en til to ganger i året.

I april '89 hadde vi besøk av NU-instruktør Gunnar Rødal (NU = Noregs Ungdomslag som vi er medlem av), som underviste i dans og på folkeinstrumenter på et par skoler i distriktet og også holdt kurs internt i ringen.

Videre har vi årlig utsendinger til Landsmøtet og Særgreismøta i NU og prøver å delta på Storkursa til fylkeslaga i Buskerud.

I sommer har vi i samarbeid med Drammen Museum og andre leikarringer i distriktet arangert Folkedanskvelder på Numedalstunet på Friluftsmuseet på Spiralen i Drammen flere søndagskvelder i juni, juli og august. Levende musikk, nystekte vafler og varm kaffe har fått folk i alle aldre til å svinge seg i dansen i et unikt miljø, og disse arrangementa vil bli gjentatt neste sommer - da muligens allerede fra mai måned - og med eventuelt eget opplegg i forbindelse med St. Hans. Vel møtt!

I høst planlegger vi å besøke sykehjem og sykehus med dans og teater, delta på arrangement hos våre "venneringer", bl.a. Kulturkvelden på Tyrifall i oktober, og delta på høstens Storkurs. Andre arrangement vil også sikkert dukke opp, og vi prøver å være med på det meste - vi er en gjeng som liker å reise og treffe andre dans-/leik-/teaterfreiste, så se opp - kanskje vi møtes!?

Sekretæren

Ringerike Historielag: Årsberetning

Ringerike Historielag har 219 medlemmer, slekthistorigruppa inkludert. *Styret har i meldingsåret vært:*
Leder: Knut Rønniksen.
Nestleder: Aslaug Kvernberg.
Kasserer: Aslaug Drivenes.
Styremedlemmer: Ingrid Løbben og Brynjulf Eggen.
Varamedlemmer: Jan Thuen, Møyfrid Dale, Aage Fjeld, Jesper Hallingby, Otto Frydenlund.
Revisor: Agnes Engen Andersen.

Representant for Ringerike Historielag i Ringerikes Museums styre har vært Aslaug Kvernberg med Otto Frydenlund som varamann. Som kjent er museets styre nå blitt omorganisert, og Historielaget er ikke lenger representert der.

Ingebjørg Liljedahl har også i dette meldingsåret vært lagets representant i redaksjonskomitéen for heftet "Ringerike". Valgkomitéen har bestått av Ingebjørg Liljedahl og Tutta Schøyen.

Historielaget har i året hatt styremøter, rusleturer, dagsturer, foredragskvelder m.m. Laget tar aktiv del i fotoregistreringen av gamle bilder fra distriktet og er representert i Buskerud Museumslag.

Meldingsåret startet fra årsmøtet 1989 som ble holdt i Svenskestua 20. april med prof. Martin Kloster Jensen som høyst inspirert foredragsholder. Emnet var "Litt om gammelt Ringeriks-mål", og kvelden ble en av de aller morsomste i lagets mangeårige historie.

Tradisjonen tro tok "sommersesongen" til med dugnad på Ringerikes Museum, med vårpuss inne og ute. Denne innsats er til gjensidig nytte og glede. Historielaget takker med dette for bruk av museets lokaler.

Rusleturene

Rusleturene tok til 8. mai med vandring langs gamleveien over *Berger* mot Moe. Parkering på Nordre Frog der Jan Thuen fortalte om den legendariske lærer Larsen fra Blaagaard Seminar i Danmark. I 1989 var det grunnskolen 250-årsjubileum, og Larsen som ble pioner innen skolevesenet over hele Ringerike tidlig på 1800-tallet, holdt da fast skole på Berger. Bygningen ligger der ennå - meget varkkert til på

grensen mellom Hole og Ringerike. Det ble holdt rast ned i sydhellinga, og etterpå gikk turen på naturstien rundt Moes-tjernet.

Kihlemoen med det nye vannverket var målet for den neste rusletur 22. mai. Ingeniør John Svingerud var sakkyndig cicerone. Hjemturen gikk over Hallumsdalen hvor de gamle akebakkene nå forsvinner under nye veianlegg i omkjøringsveien rundt Hønefoss.

Landskapsendringer på Ringerike de siste 10 000 årene var et interessant emne for neste rusletur. Geografen Trond Inge Trondsen redegjorde for utviklingen innen den kvartær-geologiske historie på turen langs vassdraget fra Viul mot Tyrifjorden.

Tjuvenborgen var det forlokkende mål for ferden 5. juni. Til tross for truende værvarsel ville mange bli med til "de dybe Skove" der Welhaven hentet inspirasjonen til sin ballade om "Tiril Tove". Sagnet om gjeterjenten fra Lundesgården som greide å narre røverne og redde livet, har vært levende på Ringerike i mange hundre år. I dette område var det stor aktivitet under krigen da hjemmestyrkene HS holdt til nettopp i denne trakten, noe som også Per Faafeng fengslende fortalte om under turen til Strømsodbygd.

Elvelangs Begna til Hen var opplegget 12. juni, er artig tur i strålende sommervær. Området er meget interessant i lokalhistorisk sammenheng. Elven, fossene, gammel industri, og Hen som i sin tid var et knutepunkt for både båt- og jernbanetrafikk, kan alt fortelle sin historie. Det var en meget varm dag og fint å kjøle seg ved elvebredde.

Vassenden gård på Bjonskauen hadde lenge vært et ønskemål, og takket være Hilde Hurum ble det realisert. Det var en varm høysommerdag da turen gikk pr. buss opp Ådalen og ned vestsiden av Randsfjorden. Vassenden har vært en tradisjonsrik og spesiell skogsgård, langt av lei som den lå helt til bilveien kom over åsen. Her var man selvhjulpne, og jakt og fiske spilte stor rolle. Hilde Hurum hadde mangt å berette, både underveis og hjemme på gården. Historielaget har uttrykt stor takknemlighet overfor Lillan og Anderes Hu-

rum for at de tok imot en hel bussfull historieinteresserte besøkende.

Fjellsetra og Aage Fjelds hytte, rømme-grøt, kaffe og kaker, hardingfele m.m. var siste programpost på rusleturen. Aage hadde gjort store forberedelser, og seksti deltakere fikk oppleve "en sommerkveld på Krokskogen" så vakker en kunne ønske seg. Johan Opheim spilte fele, Jan Heggelien spilte trekkspill og Kjeld Nørgaard spilte P.C. Asbjørnsen og fortalte Krokskogshistorier.

Turer

For første gang arrangerte Historielaget en tre dagers tur. Den gikk til Røros som har stått på ønskelisten - og med start på fredag morgen den 25. august.

Trond Inge Trondsen førte bussen og ordnet opp med veivalg, med stoppene underveis, og med all kjøring på Røros hvor alle var innkvartert på Turisthotellet. Ruten var Eina, Ringebu, Foll-dal, Alvdal, og returen fra Røros gikk Østerdalen ned.

På Røros var programmet fullspekket og meget interessant, med besøk i kirken, "Bergstadens Ziir", museet, Olavsgruben - alt med prima guiding. Dessuten var det behørig tid til å rusle i bergstadens pittoreske gater og butikker. Hotellet var hyggelig og måltidene ga feststemning.

Før lunsj siste dagen gikk turen til Rattvolden, Johan Falkbergets hjem hvor vi også fikk fremragende guiding.

På hjemturen var det stopp ved Jutulhogget, den ville fjellkjøften som Rendalsjutulen ifølge sagnet hogde for å flytte Glomma.

Summa summarum: Rørosturen var en fulltreffer, og historielaget med ledere i spissen kan øyensynlig legge opp en to-tredagers tur hvert år.

I september gikk en lørdagstur pr. buss til *Teknisk Museum* og etterpå til *Folkemuseet på Bygdøy* hvor det først og fremst var samlingene fra Nordiska Museet man ville se. En givende tur med utmerket høstvær.

Ringerike Historielag var representert da det ved en høytidelighet ved Langdalsgruva ble avduket en *minnetavle over Holleia-geologen Brit Hofseth*.

Toten Historielag besøkte Ringerike 25. juni i fjor. Aslaug Kvernberg var guide på turen.

En av de eldste lokaliserte furustokker i Skandinavia ble sist sommer funnet ved Botilrud i Norderhov. I samband med datering og sikring av funnet har Historielaget ved BrynJulj Eggen vært primus motor. Mens Hjørtehornet fra Viul er datert til å være ca. 8.000 år gammelt, er stokkene fra Botilrud radiologisk datert til å være hele 8.500 år gamle!

Foredragsmøter

Den 18. oktober holdt museumsbestyrer ved Norsk Vegmuseum, Geir Paulsrud, kåseri om *Engerodden skyss-stasjon*. Som kjent ga Ringerikes Museum stedet til vegmuseet i Hunder ved Lillehammer. Bestyrer Paulsrud fortalte om utbyggingen hvor den gamle bygningen fra Ådal vil ha en sentral plass. Han ettersøkte også ytterligere opplysninger om skyss-stasjonen.

Om *Mil.org. på Ringerike under krigen* fortalte Per Chr. Hurum på et møte på Melkebaren 21. november. En stor og engasjert forsamling fikk høre og minnes krigens dager da den lokale motstandsbevegelse ble organisert og fikk den største betydning.

Førjulsmøtet i Svenskestuen er blitt en tradisjon i Historielaget. Julegrøt og gammeldags juletre, kaffe m.m. hører da til i bildet. Det musikalske innslaget sto Johan Opheim for, og Else Marie Abelgård kåserte om jul i gamle dager i Soknedalen.

I februar kunne Historielaget innby til en kveld med *Egil Storbekken*. Musikkhistorisk kåseri og tussefløytespill var kveldens program, og Svenskestuen var stuvende full av begeistrede tilhørere. "Vandring i fjellnorsk natur med tussefløyta" som Storbekken selv hadde satt som tittel, ble en stor og minnerik opplevelse.

Den 19. mars holdt tidligere generalsekretær i Norges Naturvernforbund, Thorbjørn Paule, kåseri om *naturvern og kulturvern*. Paule er knyttet til Statens Kartverk på Hønefoss som miljøvernkoordinator og var godt kjent med lokale forhold. Foredraget som ble holdt i Svenskestuen og ble fulgt opp med lysbilder, vakte stor interesse.

Historielagets møter og turer er åpne for alle. Vi håper på denne måte å vekke interessen for vår rike lokalhistorie. Laget takker for alt godt samarbeide, for interessen og oppslutningen - og håper på en positiv utvikling fremover.

Ringerike Historielag: Regnskap for 1989

Utgifter:		Inntekter:	
Omkostningskonto	3.381,20	Kontingent	7.340,00
Møter og turer	8.255,38	Bidrag, gaver	4.500,00
Slektshisto.gruppa	2.070,00	Renter	3.197,23
Overskudd	1.330,65		
	<u>15.037,23</u>		<u>15.037,23</u>

Balanse pr. 17. april 1990

Kasse	210,80	Kapital pr. 17/4-89	31.959,59
Postgiro	3.989,58	+ overskudd	1.330,65
Bankfolio	1.108,12		
Ringerikskonto	27.981,74		
	<u>33.290,24</u>		<u>33.290,24</u>

Revidert 23. april 1990

Agnes Andersen
Revisor

Aslaug Drivenes
Kasserer

Ringerikes Museum: Status pr. 31. des. 1989

	1989	1988
Aktiva		
Kassebeholdning	438,30	557,30
Varebeholdning	12.791,70	12.791,70
Ringerikes Sparebank 50.30368	13.834,13	28.819,80
Ringerikes Sparebank Fylkesfoto 08.19257	7.434,73	2.074,37
Ringerikes sparebank Lokalfoto 07.52322	21.867,56	21.243,00
SUM AKTIVA	<u>56.366,42</u>	<u>65.486,17</u>
Passiva		
Skyldig skattetrekk	11.398,00	7.874,00
Skyldig arbeidsgiveravgift	8.434,00	6.335,00
Skyldig pensjonstrekk	701,90	0,00
Skyldig medlemskontingent V.T.M.	316,00	0,00
Egenkapital	35.516,52	51.277,17
SUM PASSIVA	<u>56.366,42</u>	<u>65.486,17</u>
Kapitalbevegelse		
Egenkapital 1/1	51.277,17	6.110,34
Årets overskudd/underskudd	(15.760,65)	45.166,83
EGENKAPITAL 31/12	<u>35.516,52</u>	<u>51.277,17</u>

Ringerikes Museum: Årsmelding 1989

Personale

Fast stilling: Konservator Eivind Karsrud.

Engasjement som fylkesfotoleder i ¼ stilling: Johan Brun. Etter utlysning av stillingen ble Brun fast tilsatt i ½ stilling som fotoleder med tiltredelse 1/1-90.

Etter utlysning ble Ole A. Eidsmoen fast ansatt fra 1/1-90 som vaktmester/håndverker i ½ stilling.

Engasjement som vaktmester i Riddergården: Gerda Gotheim.

Sivilarbeidere: Trond Haug til 17/7. Rasmus Slaattelid fra 17/8.

Guider: Ellen Kittelsbye og Tone H. Frøshaug.

Besøk

Ved avdeling Norderhov Gamle Prestegård er registrert 2.250 betalende. Av disse var 544 barn. I tillegg kommer uregistrerte besøkende ved arrangementer og utleie både på prestegården og Riddergården.

Arrangementer

Riddergårdsdagene under kulturuka ble avvirket som tidligere år, og første adventshelga var det årvisse Nissebyarrangementet.

Møter / foredrag

18/1. Dagskurs i fotobevaring for deltakere fra hele fylket: Innledninger ved Roger Erlandsen fra fotosekretariatet, Trond Bjørli fra Forbundsmuseet i Akershus og fylkesfotoleder i Buskerud, Johan Brun.

27/2. Foredrag i Svenskestua. Sekretariatsleder Roger Erlandsen ved Sekretariatet for fotoregistrering: "Norske landskapsfotografer 1850-1914".

25/4. Årsmøteforedrag i Svenskestua - åpent også for et større publikum - ved næringsdirektør Sven A. Bjørnstad: "Perspektiver på sysselsetting og boligplanlegging i Hønefoss".

20/5. Foredrag på Klækken Hotell for Buskerud Venstre: "Museene foran 90-årene" ved Eivind Karsrud.

14/9. Møte i komiteen for bevaring av industriminne i Buskerud. Befaring på Follum og Kistefos Træsliberi. Omvisning på Kistefoss ved Finn Hurum.

15/9. Foredrag for Buskerud Studiesammennnd i Svenskestua som del av konferanse: "Museene og studieorganisasjonene" ved Eivind Karsrud.

28/11. Norderhov Sogneselskaps medlemsmøte der Benterud-området framtidig diskuteres. Eivind Karsrud innleder om bevaring av jordbrukshistorisk materiale i forbindelse med ideene i Sogneselskapet om et landbrukshistorisk senter på Benterud.

Representasjon

10/2. Møte med fylkeskonservator, kommunalpolitikere og kulturadministrasjonen i Ringerike kommune om bevaring av Strandgt. 1 - Bakkegården/Garveriet. Fra museet: Gjerde, Hurum, Rønning, Frydenlund og Karsrud.

5/4. Fylkeskulturavdelingen inviterer til budsjettkonferanse. Deltakere: Gudbrand Strømmen, Per Chr. Hurum og Eivind Karsrud.

12 - 14/4. NKKMs sikringskurs på Sjøfartsmuseet. Strømmen, Hurum, Gjerde og Karsrud.

10 - 11/5. Lunsj til lunsj-konferanse om bevaring av industrielle og tekniske kulturminner i Buskerud arrangert av fylkeskulturkontoret. Deltaker: E. Karsrud.

6/9. Gudbrand Strømmen representerer museet på landskonferanse for distriktsmuseene på Nesbyen.

8 - 10/9. NKKMs landskonferanse om fotobevaring i Sandefjord. Deltakere fra fylkesfotoarkivet: Slaattelid, Brun og Karsrud.

26/10. Årsmøtet i Buskerud Museums-krets på Drammens Museum. Deltakere: Per Chr. Hurum, Gudbrand Strømmen og Eivind Karsrud.

31/10. Møte med kommunepolitikere, representant fra kulturadministrasjo-

nen og museets prosjektkomité for nybygg. Deltakere: Hurum, Frydenlund og Karsrud. Tema: Presentasjon av komitéens siste utkast til løsning.

3/11. Seminar om bygningsvern arrangert av Forum for Friluftsmuseer på Hadeland Folkemuseum. Deltakere 2. dag: Slaattelid, Karsrud.

Utstillinger

Jubileumsutstilling på Hønefoss Skole i forbindelse med grunnskolens 250-årsjubileum. Utstillingen av gammelt skoleinventar og undervisningsmaterieell var åpen for publikum under markeringen 8. mai og under kulturuka. Ei gruppe pensjonerte lærere i samarbeid med skolekontoret og museet registrerte og samlet materiale fra nåværende og nedlagte skoler.

14/2 - 28/2. "Norske Landskap 1850 - 1914". Vandreutstilling fra Sekretariatet for fotoregistrering vist i kinostebyen.

Sommerutstilling på Norderhov Gamle Prestegård: "Kniver på Ringerike". En komité med Per Hagen i spissen lånte inn, registrerte og avfotograferte ca. 300 kniver som ble stilt ut.

Lokal fotobevaring

Det har vært fotoregistrering i samarbeid med fylkesfotoarkivet i Hønefoss og Ådalen. Antallet avfotograferte og registrerte bilder nærmer seg ved årsskiftet 1500 i Ringerike kommune.

Gaver

Givere av originalmateriale til samlingene har vært: Kåre Wisløff Tønnesen og Jette Elisabeth Tønnesen, Oslo. Arne Brenna, Tyrstrand. Hans D. Fjeld, Hønefoss. Ole Amble, Bekkestua. Peter Tandberg, Hønefoss. Knut Lindstad, Hønefoss. Helge Runer, Hønefoss. Inger Hansen, Drammen.

Sikring

Automatisk tyverisikringsanlegg er innstallert i Munkestua etter ekstra bevilgning fra fylket og departementet.

Anskaffelse av utstyr

Det er kjøpt inn sag av "Gjerdesag"-type, samt termohydrograf (Måleapparat for relativ luftfuktighet).

Etter særskilt bevilgning fra fylket ble det kjøpt inn PC til tekstbehandling og andre aktuelle oppgaver.

Vedlikehold

I Riddergården er det med sysselsetingsmidler gitt husene et strøk maling og lagt golv i høylåven med tanke på å bruke den til utstilling.

Taket på Munkestua er midlertidig satt i bedre stand ved å utbedre vannbord/vindskier og legge mønepanner av moderne type, alt som foreløpige utbedringer. Eldre type mønepanner er mangelvare pr. i dag.

Når det gjelder vedlikeholdsplanen for Riddergården, har ikke kommunen enda stilt de nødvendige midler til rådighet slik avtalen med museet forutsetter.

Byggesaken

Prosjektkomiteén har orientert styret om at den arbeider med et forslag til en plan for å erverve og bygge om prestegårdslåven til museumslokaler.

Vedtektssaken

På ekstraordinær generalforsamling 29/11 ble det enstemmig vedtatt å ta i bruk nye vedtekter godkjent av fylket. Den kanskje viktigste endringen er at styret fra første årsmøte blir på 7 medlemmer hvorav 3 er offentlig oppnevnt. Tidligere var styret på 17 medlemmer hvorav 4 offentlige.

Kulturvern i distriktet

Ved siden av rådgivningstjeneste og befaringer i forbindelse med bevarings-spørsmål reist av private, kan en nevne at museet ved styret tok opp spørsmålet om sikring av Bakkegårdene med kommunen. Dette resulterte i at Kirke-, kultur- og fritidssektoren henstilte til teknisk sektor å utarbeide reguleringsforslag som sikret fasadevern for nedre Bakkegården og garveriet.

Bybevaring fikk også aktualitet med Kirkegt. 4, der distriktskonservator har vurdert verneverdien. Både denne saken og Bakkegårdene kan få sin skjebne beseglet i 1990.

Utpå høsten ble det gjort et myrfunn i Rolf Bjerkes skog på Holleia som ifølge Oldsaksamlingen kan være etterreformatorkisk og dermed et anliggende for museet. Funnet består så langt av en mengde trestokker som kan indikere alt fra kavlevei/bro til tjæremile i myr.

Forsvarets Bygningstjeneste har bedt om registreringer av etterreformatorkiske kulturminner i foreslåtte alternative områder for militært skytefelt. Arbeidet er forberedt og starter opp i 1990.

Saken er delegert oss fra fylkeskonservator, og midler stilles til rådighet fra FBT. Myrfunnet på Holleia kaster lys over den rollen myrene kan ha - kanskje særlig i nærheten av gruveområder - i bevaringen av tremateriale.

Mannsbunad for Ringerike

Styret ønsket å støtte Fritjof Rudstads arbeid med å lage en mannsdrakt for Ringerike ved å søke Ringerikes Sparebank om midler. Banken har bevilget 7.000 kroner til arbeidet.

Souvenir for museet

Kari Maartmann Moe har laget en keramikk-kopp med museets merke - Norderhovfløyen. Koppene skal selges på prestegården.

Fylkesfotoarkivet

Det vises til egen årsmelding fra fylkesfotoleder.

Styret

Det er holdt 7 styremøter og 13 arbeidsutvalgsmøter.

Driftsregnskap

for Ringerikes Museum - 1989

Driftsinntekter	1989	1988
Billett inntekter	kr 37.185,00	kr 21.777,00
Medlemskontingent	" 4.425,00	" 3.200,00
Leieinntekter	" 5.720,00	" 17.515,90
Varesalg	" 9.690,86	" 13.343,00
Tilskudd fylket	" 708.300,00	" 500.000,00
Tilskudd kommuner	" 54.000,00	" 65.000,00
Gaver/bidrag	" 7.300,00	" 30.160,00
Renteinntekter	" 16.647,00	" 10.645,77
SUM DRIFTSINNTEKTER	kr 843.267,86	kr 661.641,67
Driftsutgifter		
Lønninger	kr 325.015,71	kr 256.914,24
Arbeidsgivberavgift	" 54.722,00	" 43.247,00
Km-godtgjørelse bil	" 10.610,25	" 7.005,20
Kontorutgifter/telefon/porto	" 38.114,85	" 29.223,85
Brensel/lys/varme/renhold	" 27.712,99	" 53.429,70
Kommunale avgifter/forsikringer	" 42.584,80	" 35.321,95
Husleie	" 3.600,00	" 0,00
Annonse/reklame	" 7.047,16	" 5.394,98
Interne møtekostnader	" 2.768,05	" 2.245,75
Eksterne møtekostnader	" 1.667,00	" 87,00
Revisjon/regnskapskostnader/bistand	" 16.542,00	" 11.297,10
Fotografering og utstyr	" 154.202,01	" 66.479,19
Varekjøp for salg	" 7.444,00	" 5.615,84
Varekjøp samling og bibliotek	" 15.848,80	" 4.597,95
Varekjøp bygning og anlegg	" 44.847,55	" 29.109,92
Varekjøp inventar og utstyr	" 61.484,30	" 3.947,80
Vedlikeh. kont./inventar/utstill.matr.	" 4.684,20	" 7.135,60
Rentekostnader	" 0,00	" 16,00
Kostnader sivile tjenestepl.	" 26.250,00	" 16.300,00
Diverse kostnader	" 13.882,84	" 39.105,78
SUM DRIFTSKOSTNADER	kr 859.028,51	kr 616.474,84
Årets overskudd/underskudd	kr (15.760,65)	kr 45.166,83
	kr 843.267,86	kr 661.641,67

Bli medlem i Museumsforeningen!

Museumsforeningen er eier av Ringerikes Museum og velger sitt styre blant foreningens medlemmer. I tillegg oppnevnes det styre-representanter fra det offentlige, fra Historielaget, Kunstforeningen og "Hjemmestyrkemuséets venner".

Som medlem av foreningen har en gratis adgang til museet og dets arrangementer. Som medlem er du med og bygger en institusjon som

skal være vår felles hukommelse i Hole og Ringerike. Formålet med arbeidet er å samle inn, bevare, formidle og utforske alle typer historiske kilder som: Arkivalia, fotos, gjenstander og muntlige kilder i form av f.eks. lydbåndintervjuer. Vi står foran store utfordringer når det gjelder nybygg, anskaffelse av personale, undervisningstilbud og reiseliv.

Du melder deg inn ved å fylle ut

og sende inn slippen under. Du vil så motta innbetalingsgiro fra banken ved første kontingentforfall. Bankgirokvitteringen gjelder som medlemskort.

Har du et spesielt emne du er opptatt av innen kulturvern eller lokalhistorie - ta kontakt. Muséet trenger flere medarbeidere.

Mangler du tidligere nummer av Heftet Ringerike, kan du henvende deg til Ringerike Museum. Kanskje vi kan hjelpe deg.

Kryss av for type medlemskap

- Enkeltmedlem kr 25,- pr. år
- Familiemedlemskap " 50,- pr. år
- Livsvarig " 500,-

Navn:

Adresse:

Merknader:

Sendes:

Ringerikes Museum

Norderhov

3500 HØNEFOSS

Norske Skog
Follum Fabrikker

"Vi har en ting felles; distriktets beste bank!"

Ringerikes Sparebank tilbyr tjenester tilpasset sine kunders behov. Dyreverden er mangfoldig og spennende. Hadde dyrene hatt behov for en bank, ville de sikkert valgt Ringerikes Sparebank. Ringerikes Sparebank er distriktets ledende bank, fordi vi har de beste betingelsene enten du vil spare eller låne. Ringerikes Sparebank er også 24-timers banken, fordi du kan bruke oss gjennom syv miniBanker og Telefonbank hele døgnet - alle dager i uken. Ringerikes Sparebank er lokalbanken fremfor noen, med syv filialer i distriktet og hovedkontor i sentrum.

Over 20.000 personer og bedrifter i Hole og Ringerike har allerede valgt riktig bank. De representerer et spennende mangfold av behov og forventninger. De har likevel en ting felles; de er opptatt av markedets beste priser på banktjenester. Derfor har de valgt oss! Men hva med de andre?

RINGERIKSBANKEN

RINGERIKES SPAREBANK

— *banken som liker å si JA!*

Ringerike Reklamebank

Hønefoss Industritrykk a.s.

ERIK MOE HAUGEN
Blommeseter - Nardertov
3500 HØNEFOSS, Tlf. 067-35 454